

TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI

Mehmet Cansız

TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI

Mehmet Cansız
Planlama Uzmanı

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü

DPT YAYIN NO

2808

ISBN

978-975-19-4762-8

KAPAK, TASARIM VE UYGULAMA

Ayhan Hazırlar

Bu çalışma Devlet Planlama Teşkilatı'nın görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazarına aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatı'nın iznini gerektirmez.

Bu yayın 1500 adet basılmıştır

KORZA BASIM

Büyük Sanayi 1. Cad. 95/1-İskitler/Ankara
Tel : 0.312 342 22 08
Fax : 0.312 341 14 27
web : www.korzabasim.com.tr

İÇİNDEKİLER

4	ÖNSÖZ
5	SUNUŞ
7	ABSTRACT
8	GİRİŞ
14	BÖLÜM I: SANAYİ BÖLGELERİ
16	SANAYİ BÖLGELERİNİN GELİŞİMİ
18	İŞLETME YER SEÇİMİNİN ÖNEMİ
20	KÜMELENME YAKLAŞIMI
26	BÖLÜM II: TÜRKİYE'DE SANAYİ BÖLGELERİNİN GELİŞİMİ
29	ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (OSB)
31	KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ (KSS)
35	ENDÜSTRİ BÖLGELERİ (EB)
36	TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ (TGB)
37	SERBEST BÖLGELER (SB)
38	TEKNOLOJİ GELİŞTİRME MERKEZLERİ (TEKMER)
39	İŞ GELİŞTİRME MERKEZLERİ (İŞGEM)
41	BÖLÜM III: TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN GELİŞİMİ
44	KALKINMA PLANLARI VE OSB'LER
48	TÜRKİYE'DE OSB UYGULAMALARI
48	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kredi Desteği ile Yapılan OSB'ler
59	Küçük Sanayi Sitelerinden Dönüştürülen OSB'ler
59	Müteşebbis İmkânları İle Yapılan OSB'ler
60	İhtisas OSB'leri
62	Sürdürülebilir Kalkınma ve OSB'ler
64	BÖLÜM IV: ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNİN GELİŞTİRME YÖNTEMLERİ
66	OSB'LERDE UYGULANAN TEŞVİKLER
69	TEŞVİK KANUNLARININ OSB'LERE ETKİSİ
71	TEŞVİK KANUNU UYGULAMASINDA ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ
78	BÖLÜM V: KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ
80	İŞLETMELERİN SEKTÖREL DAĞILIMI
82	İŞLETMELERİN ÖLÇEK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
83	İŞLETMELERİN EĞİTİM AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
83	İŞLETMELERİN MÜLKİYET DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI
85	İŞLETMELERİN TEKNOLOJİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
85	İŞLETMELERİN İHRACAT, KALİTE BELGESİ VE FUARLARA KATILIM AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
86	İŞLETMELERİN KREDİ KULLANIMI VE DİĞER FİNANSAL VERİLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI
90	BÖLÜM VI: TÜRKİYE'DE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ ÜZERİNE ALAN ARAŞTIRMASI
92	ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE METODU
93	ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI VE BULGULARI
93	Mülakat ve Gözlemler
93	Odak Grup Görüşmesi
94	Anket Çalışması
95	Enerji Sorunları
99	Teşvik Sistemi Sorunları
102	Yönetime İlişkin Sorunlar
103	Yer Seçimi
105	SONUÇ VE ÖNERİLER
113	KAYNAKÇA
118	EKLER
120	EK 1: Yatırım Programı ile İnşaatı Bitirilen OSB'lerin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri
125	EK 2: Devam Eden OSB'lerin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri
137	EK 3: OSB'lerdeki Atıksu Arıtma Tesislerinin Durumu
141	EK 4: Çalışma Kapsamında Uygulanan Anket Soruları
142	LİSTELER
144	TABLolar VE ŞEKİLLER
146	KISALTMALAR
148	DİZİN

ÖNSÖZ

Bu çalışma esnasında desteklerini esirgemeyen başta Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri Genel Müdürü Sayın Ramazan Yıldırım'a, aynı Genel Müdürlükte görevli Aynur Şahin ve Bahattin Yıldız'a, çalışmaya yaptıkları değerli katkılardan dolayı Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu Genel Sekreteri Sayın Ali Yüksel'e ve KOSGEB Başkan Danışmanı Sayın Mustafa Hilmi Çolakoğlu'na Teşkilatımızda görevli Planlama Uzmanları Tuncer Kocaman, Mehmet Sarıtaş, Hasan Çoban, İbrahim Demir, Halit Özdilek, Oğuz Turhan, Umut Gür, Pelin Tekneci ve Osman Altıntaş ile kitabın tasarımını yapan Ayhan Hazırlar'a teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma boyunca bana destek olan Planlama Uzmanı Dr. Yurdakul Saçlı'ya teşekkür ederim.

Çalışmama katkı ve desteklerinden dolayı değerli çalışma arkadaşlarım Aycan Yüksel ve Ümran Ergenç'e, Daire Başkanları Sayın Kamil Ayanoğlu ile Süleyman Alata'ya, DPT Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürü Yılmaz Tuna'ya, Müsteşar Yardımcısı M. Cüneyd Düzyol'a ve DPT Müsteşarı Sayın Kemal Madenoğlu'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Kitabın kurgulanmasında desteklerini esirgemeyen tüm Sosyal Fiziki Altyapı Daire Başkanlığı çalışanlarına, Planlama Uzmanı Belma Üstünişik'a, OSB'ler konusundaengin bilgi ve tecrübesinden yararlandığım değerli üstat Sayın Ali Yonca'ya, bilgi ve tecrübelerinden sürekli yararlandığım çok değerli büyüğüm Sayın Hasan Özgıdı'ğa teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, biricik kızım Ceren ve çok sevgili eşim Emine'ye bana verdikleri moral ve çalışmalarına gösterdikleri müsamaha nedeniyle sonsuz sevgilerimi sunarım.

SUNUŞ

Türk sanayisinin gelişiminde organize sanayi bölgeleri (OSB) 1960'lı yıllardan itibaren önemli bir role sahip olmuştur. OSB'ler genel olarak; yeni yatırımların yapılması, istihdam sağlanması, bölgesel kalkınma gibi ekonomik önemi yanında, planlı ve düzenli sanayileşme ile kentleşme ve çevre politikaları açısından da etkin bir politika uygulama aracı durumundadır.

Planlı Kalkınma dönemiyle birlikte 1962 yılında Bursa TSO OSB'nin kuruluşuyla Türkiye'de OSB uygulaması başlamıştır. Bugün Türkiye'de 120 adet OSB projesi tamamlanmış olup Artvin ili dışında tüm illerde OSB bulunmaktadır. Özellikle şehirlerle bütünleşmiş ve çok verimli yatırımların yapıldığı başarılı birçok OSB projesi bulunmaktadır. Örneğin, Ankara, İzmir, Bursa, Gaziantep, Denizli, Manisa, Konya gibi illerde bulunan OSB'lerin sanayinin gelişimi ve kentleşme konusunda önemli başarılar elde edilmesinde katkısı oldukça yüksektir. Bunun yanı sıra aynı başarıyı gösteremeyen projeler de bulunmaktadır.

Bu çalışma ile Türkiye'de Planlı Kalkınma dönemiyle birlikte uygulamaya konulan OSB politikaları ve uygulamalarının gelişimi incelenmiştir. Bu çerçevede OSB'lerin mevcut durumu ortaya konulmuş, sorun alanları tespit edilmiş, OSB uygulamalarının ve OSB'lerin sorunları belirlenmiş, OSB'lerin, işletme başarıları üstündeki etkileri analiz edilmiş ve başarılı uluslararası örneklerden de yararlanılarak OSB politikalarının etkinleştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur. Diğer taraftan daha az başarılı görülen OSB projelerinin de başarılı olabilmesi için OSB'lere verilecek yeni destek modelleri tartışılmış, kümelenme ve yatırım dönemi destekleri ile işletmelerin OSB'lere taşınması konularına yönelik olarak yöntemler geliştirilmiştir.

Çalışma sonucunda Türkiye'de OSB'de yer alan işletmelerin diğer işletmelere göre işletme performanslarının daha yüksek ve rekabet güçlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. OSB'lerin etkin çalışmama nedenleri arasında doğru yer seçimi, yönetim sorunları, destek unsurlarının temel yetersizlikleri belirlenmiştir ve söz konusu alanlara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

Since 1960's organized industrial zones (OIZ) have had an important role in the development of Turkish industry. In general beside the economical importance of OIZs in terms of new investments, job creation and regional development; OIZs are also effective (political implementation) policy tools for planned, systematical industrialization and environmental policies.

In this context by the establishment of Bursa OIZ in Turkey. 1962 with Planned Development Period, application of OIZs had begun. Now 133 OIZ projects have been completed in Turkey, and there are OIZs in all of the provinces except Artvin. There are many OIZ projects which are highly integrated with the cities they are located in and in which highly productive investments have been achieved. Especially in cities such as Ankara, İzmir, Bursa, Gaziantep, Denizli, Malatya and Manisa OIZs have a great deal of contribution in the successful development of industry and urbanization. On the other hand, number of projects which failed to achieve expected impacts are high.

In this study, development of policies and applications regarding OIZs, which have been put into practice with the Planned Development period in Turkey has been analyzed. In this context, OIZs current situation has been stated, problematic areas have been identified, problems in practice of OIZs and OIZs have been revealed, effects of OIZs on success of enterprises have been analyzed and with the help of the successful cases recommendations about how to make OIZ policies more effective have been presented. On the other hand, to transform less successful OIZs to transform into successful ones, new support mechanisms such as clustering and investment phase supports have been discussed methods regarding the shift of enterprises into OIZ's.

As a result of this study, it is observed that enterprises located in OIZs have higher performance and are more competitive than outsiders. Choosing the right location for OIZs, managerial problems and insufficient of support mechanisms have been found as the main reasons of inefficiency in OIZs and recommendations about these issues have been supplied in the study.

GİRİŞ

1 DPT, 2003:1.

2 DPT, 2003:2.

Toplumların gelişmesinde ekonomik gelişmişliğin son derece önemli bir yeri bulunmaktadır. Dünyada Sanayi Devrimi sonrası önemli gelişmeler yaşanmış, gelişmiş ülkelerde tarım toplumundan sanayi, bilgi ve hizmetler toplumuna doğru bir geçiş izlenmiştir. Türkiye’de Kurtuluş Savaşı’ndan sonra yeniden yapılanma çalışmalarına başlanmış ve Türk sanayisi geliştirilmeye çalışılmıştır. Birinci İzmir İktisat Kongresi’ndeki temel konu “ekonomik gelişme için Türk sanayisinin geliştirilmesi” olmuştur. Söz konusu dönemde kamu yatırımlarıyla bankalar ve sanayi işletmeleri kurulmaya başlanmış ve bu politikalar II. Dünya Savaşı sonrasına kadar sürdürülmüştür. 1960’lı yıllarda Planlı Kalkınma dönemiyle birlikte sanayi sektörünün geliştirilmesi en önemli politika alanlarından birisi olmuştur.

Türkiye’de 1963’ten beri uygulanan beşer yıllık kalkınma planı dönemlerinde “sanayiye dayalı büyüme” temel amaçlardan biri olmuştur. Ancak, 1980 yılı öncesi ve sonrasında benimsenen sanayileşme stratejileri ve uygulanan ekonomi politikaları büyük farklılıklar göstermiştir. 1980 yılına kadar ithal ikamesi politikası uygulanmış; 1980 yılından sonra ise, ihracata dönük sanayileşmenin uygulamaya konulmasıyla, serbest piyasa ekonomisinin ilke ve esaslarının geliştirilmesi yönünde önemli gelişmeler kaydedilmiştir¹.

1995 yılında Gümrük Birliği’ne girişle birlikte Türk sanayisi başlangıçta çalkantılı bir döneme girmiş, daha sonra uluslararası rekabetin getirdiği baskı ile yapılan çeşitli reformlar sonrasında rekabet gücünü artırarak yoluna devam etmiştir. Özel sektörün dinamizminin artırılmasına önemli katkılar sağlamış ve Türk ekonomisinin iç ve dış etkilere karşı uyum yeteneğini artırmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere, son yıllardaki endüstriyel büyümenin kaynağını özel sektörün yatırımları ve dinamizmi oluşturmuştur.

Türkiye ekonomisi 1980’li yıllarda dünyaya açılmaya başlamış ve 1989 yılından itibaren yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreçte tarım sektörünün ekonomik katma değer içindeki payı azalırken, sanayi ve hizmet sektörünün payında artış görülmüştür. 1980 yılında GSYİH içinde tarım yüzde 26,1, sanayi yüzde 19,3 ve hizmetler yüzde 54,6 oranında paya sahip iken, 2008 yılında sanayinin payı yüzde 19,5’e ve hizmet sektörünün payı yüzde 72,7’ye yükselmiş, tarım ise yüzde 7,8’e düşmüştür. Buradan da anlaşılacağı üzere Türk ekonomisi gelişmiş ülke ekonomilerinin yapılarına doğru bir dönüşüm içerisinde. Sanayi sektörünün ülke ekonomisi içindeki payı çok değişmemesine rağmen, yapısal olarak çok önemli aşamalar kaydetmiştir.

Sanayi politikası bağımsız bir politika alanı olmayıp, yatay bir yapıya sahiptir. Sanayi politikasının dış ticaret, yatırım, enerji, teknoloji, kalite, çevre, iş gücü, KOBİ ve rekabet gibi politika bileşenleri bulunmaktadır. Bu nedenle söz konusu politika bileşenlerinde bütünlük ve dengenin sağlanmasına önem verilmektedir².

Türkiye ekonomisi 2001 yılından bu yana önemli bir dönüşüm sürecinden geçmiş ve 2002-2008 yılları arasında hemen her yıl önemli bir büyüme başarısı sergilemiştir. İhracat 2002’deki 36 milyar ABD Doları düzeyinden, 2008’de

132 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır³. Yine bu dönemde, Türkiye'ye gelen uluslararası doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında önemli bir artış yaşanmış, 2003-2008 yılları arasında 73 milyar ABD Doları tutarında doğrudan dış yatırım gerçekleşmiştir⁴. Özel sektör tarafından ise yaklaşık 300 milyar TL tutarında sabit sermaye yatırımı yapılmış olup, bu tutarın yaklaşık olarak yarısı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) tarafından gerçekleştirilmiştir⁵. Yine aynı dönemde sanayi sektöründe 50 binden fazla yeni KOBİ kurulmuş, KOBİ'lerin sayısı ve istihdam ettikleri eleman sayıları artmış, ihracat yapan KOBİ'lere yılda yaklaşık 3 bin KOBİ eklenerek yaklaşık olarak 20 bin KOBİ ilk defa ihracat yapmaya başlamıştır⁶. İç ve dış kaynaklı kredilerin KOBİ'ler tarafından kullanımı artmıştır.

Sanayi ve ekonomi politikalarının önemli bir parçası olan KOBİ'ler hemen hemen tüm ülkelerde aynı tanım ile kullanılan bir kavramdır. Kavramın ifade ettiği büyüklük; ekonomiye, sanayileşme düzeyine, pazarın büyüklüğüne, sektöre ve kullanılan üretim yöntemine bağlı olarak ülkeler arasında bazı farklılıklar gösterebilmektedir⁷. İşletmelerin uluslararası pazarlarda rekabet edebilme kapasitesi, iç piyasada var olabilmek için taşıması gereken asgari nitelikler ve ülkelerin destek uygulamalarına tahsis edecekleri kaynakların büyüklüğü bu tanımların sınırlarının çizilmesinde belirleyici olan başlıca unsurlardır. Ülkeler, sosyal ve siyasal yapıda da etkili olan KOBİ'lerin millî ekonomiye olan katkılarını artırmak için çeşitli politika ve programları uygulamaya koymakta, politika ve programların hedef kitlesini belirleyebilmek amacıyla da kendi KOBİ tanımlarını oluşturmaktadırlar⁸. Ülkeler, KOBİ tanımlarını, politikaları ve kaynakları çerçevesinde sermaye büyüklüğü, işçi sayısı ve ciro gibi belirleyici unsurlardan bir ya da birkaçını kullanarak belirlemektedirler⁹.

Türkiye'de KOBİ tanımı, çalışan sayısı bakımından AB KOBİ tanımı ile benzeşmektedir. Ancak, Türkiye'de işletmelerin ciro ve sermaye yapılarının küçük olması nedeniyle, bu ölçütler bakımından AB KOBİ tanımında kabul edilen değerlerin altında bir değer belirlenmiştir. AB'ye uyum çerçevesinde yayınlanan KOBİ Tanımı Yönetmeliği'ne göre Türkiye'de bir işletmenin yıllık net satış veya yıllık mali bilanço değeri 25 milyon TL'nin altında ve çalışan sayısı 250 kişiden az ise bu işletme KOBİ olarak tanımlanmaktadır¹⁰.

2006 yılı verilerine göre toplam 2,5 milyon işletmenin yüzde 99,9'u KOBİ'dir. Bu işletmeler; toplam istihdamın yüzde 81'ini, toplam üretimin yüzde 60'ını, toplam satışların yüzde 72'sini, yatırımların yüzde 62'sini ve katma değer in yüzde 58'ini oluşturmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere KOBİ'ler Türkiye ekonomisi içinde önemli bir paya sahiptir. KOBİ'lerin ekonomideki bu önemlerine karşılık, birçoğu geleneksel işletme niteliğinde olup, yeniliklere ve değişimlere ayak uydurmakta zorlanan, mevcut durumlarını devam ettirmeye çalışan, rekabet gücü düşük işletmelerdir.

KOBİ'ler değişen piyasa koşullarına karşı hızlı uyum yetenekleri, esnek üretim yapıları, bölgesel kalkınmadaki rolleri, işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanlarının açılmasındaki katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir işlev görmektedir-

3 TÜİK, 2009.

4 HM, 2009.

5 DPT, 2009.

6 Cansız, 2008.

7 Karataş, 1991.

8 Alpugan, 1994:3-6.

9 Cansız, 2008:3.

10 Resmi Gazete 18.11.2006 tarih ve 997 sayılı KOBİ Tanımı Yönetmeliği.

ler. KOBİ'ler kamu politikalarının önemli uygulama alanlarından biri haline dönüşmüştür. Bu çerçevede, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunabilmesi için elverişli ekonomik ortamı yaratacak politikaları geliştirmeye ve uygulamaya çalışmaktadırlar¹¹.

Dünyada KOBİ'lere tahsis edilen en önemli destekler; finansman, alt yapı, üst yapı ve danışmanlık ile eğitim destekleridir. Türkiye'de kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla KOBİ'lere çok geniş bir yelpazede destek verilmektedir. Bunların en önemlileri ise finansal destekler, vergisel destekler ve mekansal desteklerdir.

KOBİ'ler için kurulduktan sonraki birkaç yıl çok önemlidir. Yapılan çok sayıdaki çalışma da KOBİ'ler için kuruluş dönemi desteklerinin hayati önemi olduğunu ortaya koymaktadır. Burada da KOBİ'lere sağlanan uygun sanayi alanları ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde mekansal destekler ağırlıklı bir şekilde anayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından verilmektedir.

Türkiye'de KOBİ'lerin gelişmesi ve sanayi politikalarının uygulanması açısından sanayi bölgeleri önemli bir konudur. Bunların en önemli uygulamaları ise Organize Sanayi Bölgeleri' (OSB) dir.

OSB'ler özel sektör sanayi yatırımlarının belirli yörelere yönlendirilmesi, mevcut yatırımların desteklenerek teşvik edilmesi, gelişmekte olan sanayilerin arazi gereksinmelerinin karşılanması amacıyla kullanılan mekânsal teşvik araçlarıdır. Diğer taraftan OSB'ler genel anlamda; ulaşım, su, elektrik, kanalizasyon, banka, kantin, telefon, İnternet, doğal gaz ve ilk yardım gibi olanaklarla donatılmış uygun bir alanda teknik ve genel hizmetlerin de sağlandığı üretim ve yerleşim birimleridir. OSB'ler, sanayinin belirli bir program çerçevesinde bir arada üretim yapmalarına olanak sağlanacak şekilde örgütlenme, kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenleme, sanayi işletmelerinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri denetleyebilme, işletmelerin topluca yer aldıkları alanlarda daha kolay, ucuz ve kaliteli olarak üretim yapma ve uygun koşullarda alt yapı hizmetlerinden yararlanma imkânı sağlayarak, gelişen sanayi alanlarının geniş olanaklara kavuşturulmalarına olanak tanırırlar.

Türkiye'de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminden itibaren OSB'lere büyük önem verilmiştir. Türkiye'de 1962 yılından bugüne kadar 131 OSB projesi, kamu kredi desteği ile tamamlanmıştır. 2010 yılı Yatırım Programı'nda 83 adet OSB projesi yer almakta olup, Yatırım Programı dışında olan projelerle birlikte bu sayı 261'dir. Bu OSB'lerde yaklaşık 37 bin işletme ve 820 bin çalışan bulunmaktadır. Görüleceği üzere OSB'ler ülkemiz sanayisinde önemli bir yere sahiptir.

Çalışmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmanın konusu, sanayinin ve KOBİ'lerin gelişmesi için önemli politika araçlarından olan OSB'lerin ve Türkiye'de uygulanan OSB politikalarının değerlendirilmesini kapsamaktadır.

Çalışmanın amacı; Türkiye'de OSB politika ve uygulamalarının değeri-

11 DPT, 2004:3.

dirilerek OSB uygulamalarının incelenmesi, mevcut OSB'lerin işletmelerin başarıları üzerinde etkilerinin belirlenmesi ve OSB modelinin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi için gereken tedbirlerin ortaya konmasıdır. Ayrıca, çalışmada Türkiye'de OSB'lerin gelişimi, uygulamaları ve sorunları incelenmiştir.

Türkiye'de sanayi alt yapısının oluşturulmasında önemli bir destek mekanizması olan ve 1960'lı yıllardan beri uygulanan OSB politikalarının değerlendirilmesi yoluyla günümüzde gündemde olan ve sanayi politikalarıyla yakından alakalı kümelenme ve işletmelerin küreselleşmesi politikası da dikkate alınarak OSB politikalarının daha etkin bir hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın yapılmasının temel sebebi Türkiye'de KOBİ'lere sağlanan mekansal destek biçimi olarak OSB destek mekanizmasının güçlendirilmesi ve yeni modellerle geliştirilmesine katkı sağlamaktır.

Çalışma sonucunda, OSB politika ve programları verimli hale getirilebilecek ve bu alanda yapılması gerekenlere ışık tutularak yol gösterici nitelikte öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmanın Yöntemi ve verileri

Bu çalışmada, öncelikle kaynak taraması yapılmış ve dünya uygulamaları incelenmiştir. Daha sonra, OSB'lere ilişkin Devlet Planlama Teşkilatı, STB ve Türkiye İstatistik Kurumu verileri incelenerek Türkiye'deki mevcut durum ortaya konulmuştur. Bu aşamadan sonra OSB'lerin sorunları ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinin tespit edilebilmesi için 30 OSB'ye çalışma ziyaretinde bulunulmuş ve sorunlar yerinde gözlenmiştir. Öncelikle paydaşlarla mülakatlar, odak grup görüşmeleri yapılmış ve buradan hareketle tüm paydaşları temsil edecek bir kesime açık uçlu sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır. Yine aynı amaçla

Bu kapsamda, çalışmanın birinci bölümünde genel olarak sanayi bölgeleri, kümelenme kavramları irdelenmiş ve işletmelerin yer seçim süreçleri ile bu alandaki kamu politikaları değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Türkiye'deki sanayi bölgeleri uygulamaları ele alınmış, genel olarak Türkiye'deki bölgelerin mevcut durumları ve kapasiteleri incelenmiştir. Üçüncü bölümünde OSB'lerin planlı dönemle birlikte kat ettikleri yol ve mevcut durumları ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde OSB'leri geliştirme metotları kapsamında 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu'nun OSB'lere etkisi ve örnek olarak, söz konusu teşvik çerçevesinde OSB anlamında en çok yararlanan il olan Adıyaman iline ait gelişmeler araştırılmıştır. Beşinci bölümünde, OSB'lerde yer alan işletmelerin genel özellikleri ortaya konulmuş ve OSB'lerin işletmelere katkıları çerçevesinde, OSB sınırları içinde yer alan işletmeler ile dışında yer alan işletmelerin kalite, verimlilik, büyüklük, bilgi teknolojilerini kullanma v.b. özellikleri karşılaştırılmıştır. Altıncı bölümde, OSB'lerin genel sorunları yapılan mülakatlar, odak grup görüşmeleri ve anketler çerçevesinde ortaya konmuş, son bölümde ise, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

SANAYİ
BÖLGELERİ

BÖLÜM I

SANAYİ BÖLGELERİNİN GELİŞİMİ

19. yüzyılın sonlarına doğru sanayi sektörünün öneminin artmasıyla birlikte dünyada ilk sanayi bölgeleri uygulamaları başlamıştır. Söz konusu bölgelerde çalışanların yeteneklerini geliştirmek, yüksek ticaret hacmi yaratmak ve işletmeler arası işbirlikleri için fabrikaların kurulabileceği alt yapıların oluşturulması amaçlanmıştır. İlk uygulama olarak İngiltere'nin Manchester kentinde 1897 yılında Trafford Park kurulmuş ve daha sonra birçok ülkede sanayi bölgeleri oluşturulmuştur. En iyi bilinen örnekleri; Kuzey Amerika'da Silikon Vadisi, İngiltere'de Londra ve Bristol arasındaki bölge, Fransa'da Grenoble, Montpellier ve Sophia-Antipolis, İsveç'in Gnosjö bölgesi; Almanya'nın ise Baden-Württemberg bölgesidir¹². Sanayi bölgeleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda kamu yatırımı olarak uygulanmaya konulmuştur¹³.

Sanayi bölgeleri, bir ülkenin ekonomik, sınai ve kentsel gelişimi açısından önemli işlevler görmektedirler. Söz konusu bölgeler, ülkedeki sanayileşmeyi hızlandırmayı, ulusal ve bölgesel işsizliği azaltmayı, dengeli bir bölgesel kalkınmayı, yerli ve yabancı yatırımlar için çekim alanı oluşturmayı, küçük işletmelerin gelişmesini, kalite ve verimliliğin artmasını sağlarlar¹⁴. Uluslararası piyasalarda önemli başarı gösteren sanayi bölgelerinde yer alan işletmelerin ihracatta ülke ortalamasının üzerine çıkması dikkati çeken önemli bir noktadır.

Sanayi bölgeleriyle ilgili ilk çalışma Marshall tarafından İngiltere sanayi bölgesinde gerçekleştirilmiştir¹⁵. Marshall, sanayi bölgelerini yatay ve dikey olarak ihtisaslaşmış çok sayıda küçük işletmenin oluşturduğu yoğun bir sosyal, ekonomik, rekabetçi ve işbirlikçi ilişkiler bütünü olarak tanımlar. Sanayi bölgelerinin rekabet avantajını dış çevreyle oluşan ilişkilere bağlayarak bunu taşıma maliyetlerindeki azalma, ortak emek havuzundan yararlanma ve bilginin yayılması etkenleriyle açıklar¹⁶. Goglio'ya (2002) göre ise, coğrafi yakınlık, ortak üretim yaklaşımı, taşıma maliyetlerinin düşüklüğü, destek hizmet ve kapasitelere ulaşım kolaylığı sanayi bölgelerinde yeni fikirlerin, tecrübelerin ve bilgi değişiminin (know-how) hızla yayılması için uygun ortamı oluşturmaktadır¹⁷.

Sanayi bölgelerinin gelişmiş olduğu ülkelere birisi İtalya'dır. Sforzi (2002) tarafından İtalyan imalat sanayinde faaliyet gösteren küçük işletmelerce oluşturulan bölgelerin işletmeye mekân, üretkenlik ve yenilikçilik getirmekte çok büyük bir öneme sahip olduğu belirtilmektedir¹⁸. Bu endüstriyel bölgelerde görülen üretim şekli, KOBİ'ler arasında yüksek derecede işbirliği ve uzmanlaşma gerektiren, üretimin tek bir merkezde toplanmadığı, adem-i merkezîyetçi bir yapıya sahiptir. Bu özellik, işletmeleri daha rekabetçi ve esnek hale getirmektedir. Bu bağlamda; nihai işletmeler ile taşeron işletmeler arasında zamanla güven oluşmakta ve işbirliğinde fırsatçılığın ortadan kalkması sağlanmaktadır. Küçük işletmelere dayalı bu tür işbirliği sisteminin, ekonomik sisteme esneklik sağ-

12 Peter Scott, 2001.

13 DPT, VIII. Kalkınma Planı Sanayi ÖİK.

14 UNDP, 1997:13-15.

15 Marshall, 1920

16 A. Marshall, (1920) s. 11-14.

17 Silvio Goglio, , 2002

18 Fabio Sforzi, 2002.

ladığı ve bunun da bölgesel gelişmede oldukça belirleyici olduğu ifade edilmektedir¹⁹.

Bazı araştırmacılar sanayi bölgesini, belirli bir insan topluluğunun ve işletmelerin bulunduğu tabii ve tarihi karakteristiğe sahip, sosyal ve bölgesel bir varlık olarak tanımlarlar. Becattini (1992), sanayi bölgesindeki insan topluluklarının benzer değer sistemine sahip olduğunu, işletme topluluklarının ise belirli bir sektörün farklı aşamalarında üretim yapan veya birbirini tamamlayan halkalar şeklinde yapılandığını ve iş gücü bölünmesinin sadece yatay değil, aynı zamanda dikey veya her ikisinin karışımı şeklinde olabileceğini belirtmekte olup, bu ilişkilerin güven esasına dayandığını vurgulamaktadır²⁰.

Sanayi bölgelerinin belirgin özellikleri olarak; çok sayıda küçük işletme arasında oluşan ağ, ihtisaslaşma, ana-yan sanayi ilişkisi, üretimde gereken nitelikli iş gücü, işletmeler arasında ortak kullanılan yol, su, kanalizasyon, arıtma maliyetleri ile verimliliğin ve işbirliği imkânlarının desteklenmesi sayılabilir. Pyke ve Sengenberger (1992) sanayi bölgelerinin desteklediği diğer unsurları girişimcilik dinamiğini ve esnekliğini yansıtacak biçimde güven ve işbirliği olarak açıklamaktadır²¹ Nassimbeni'ye (2003) göre sanayi bölgelerinin genel özellikleri aşağıdaki gibidir²²;

- Yüksek oranda küçük ve mikro ölçekli işletme,
- İşletmelerin belirli bir coğrafi alanda yoğunlaşması,
- Üretim yoğun işletmelerin üretim zincirinin belirli bir halkasında yer alması,
- Sosyal ve ekonomik karakterli yoğun ilişkiler,
- İşletmeler arasındaki ilişkilerde rekabet ve işbirliğinin aynı anda varlığı,
- Yeni fikirlerin, tecrübelerin ve üretim bilgisinin işletmeler arasında çok hızlı ve gayri resmi olarak yayılması,
- Uyum sağlama ve esneklik.

Sanayi devrimiyle birlikte bugünkü gelişmiş ülkeler kendi sanayilerini en uygun şekilde destekleyebilmek amacıyla sanayi işletmelerini ortak bir alanda toplamak vasıtasıyla uygun kentleşme ortamını sağlamak, işletmelere daha etkin çalışabilecekleri yerler sağlamak ve işletmelerin birbirleri ile arasındaki ilişkilerinden elde edecekleri faydalardan yararlanmak amacıyla politikalar belirlemişlerdir.

Diğer taraftan sanayi bölgeleri kavramı yıllar içerisinde belirli bir değişime uğramıştır. Gelişmiş ülkelerde sanayi ve teknoloji alanları birbirine iyice yaklaşmakta iken, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ise Sanayi Bölgesi, Endüstri Bölgesi ve Teknoloji Geliştirme Bölgesi gibi ayrımlar bulunmaktadır. Bu anlamda, Türkiye'de sanayi bölgesi mantığında bazı değişiklikler yapılarak söz konusu ayrımı giderici düzenlemelere ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

19 Çetin (2002)

20 Becattini (1992, s. 8)

21 Pyke ve Sengenberger'in 1992

22 Nassimbeni (2003)

Kısaca açıklamak gerekirse, işletmelerin belirli bölgelerde toplanabilmesi marifetiyle sanayi bölgeleri oluşturularak onlara alt yapı ve üst yapı hizmetleri sunulması gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde uygulanmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarda söz konusu bölgelerin işletmeler için son derece önemli yerler olduğu görülmektedir. Sanayi bölgelerinin, işletme başarıları üzerine etkileri, rekabet güçleri, istihdam piyasasından yararlanmaları ve küreselleşmelerinde çok önemli rolleri olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu teorik çerçeve ve literatürün Türkiye'deki karşılığını anlayabilmek için çalışmanın beşinci bölümünde OSB'lerde yer alan işletmelerle, OSB dışında yer alan işletmelerin çeşitli rekabet ölçütlerine göre karşılaştırması yapılarak ortaya çıkan sonuçlar açıklanmıştır.

İŞLETME YER SEÇİMİNİN ÖNEMİ

İşletmelerin mal ya da hizmet üretimine başlayabilmesi, üretimle birlikte amaçlarını gerçekleştirebilmesi için kurulduğu *yere kuruluş yeri* denir. Kuruluş yeri seçiminde etkili olan faktörler; pazara, ham maddeye, insan kaynaklarına ve enerji kaynaklarına yakınlık, taşınma, iklim, çevre ve kültürel nedenler olarak sıralanabilir.

İşletmeler limanlara, demiryollarına ve karayolları ile diğer lojistik merkezlerinin sağladığı imkânlarla kolayca erişmek ister. Özel sektör yatırımlarının kıyılara erişimin kolay olduğu bölgelerde sanayi kümeleri ve büyük kentsel merkezler oluşturmaya yöneldiği görülmüştür²³. Bu durum, işletmelerin rekabetçi kalabilmek için mevcut yığılma alanlarını tercih ettiğini göstermektedir. Lall ve Mengistae tarafından uluslararası hava limanlarına yakın olmak suretiyle uluslararası pazarlara erişim imkânına kavuşulmasını yerleşim kararlarını önemli oranda etkileyen bir unsur olarak tanımlar²⁴. Girişimciler genel olarak yatırım yaparken; yüksek nakliyat masrafları, ölçek ekonomisi, daha iyi üretim-yapım bilgisi ve üretimin birim maliyetini düşürmeye yönelik faaliyetlerde ve tercihlerde bulunmaktadır²⁵.

Diğer taraftan, çeşitli saha araştırmalarıyla sanayi bölgesi alt yapı yatırımının işletmelere maliyet azaltıcı bir etki sağladığı bulgulanmıştır²⁶. Örneğin, Nadiri ve Mamuneas tarafından yapılan çalışmada, İspanya'da 1964-1991 yılları arasındaki veriler; kamu yatırımlarının (yol, su alt yapısı, taşımacılık, kentsel yapılar vb.) elde edilen katma değer üzerine olumlu bir etkisinin olduğu teyit edilmiştir.

Kamu sektörü tarafından bazı özellikli bölgelerde ekonomik büyümeyi kalıcı kılmak amacıyla alt yapı yatırımları yaygınlaştırılabilir. Bu yatırımların gelecekteki darboğazları aşma ve taleplere yanıt vermede yararlı olacağı beklenir. Bu nedenle, alt yapı yatırımlarının ekonomik başarısına katkılarının zamanlaması, yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki üzerinde planlama yapmak çok önemli duruma gelmektedir.

23 Lall ve Chakravorty (2005)

24 Lall ve Mengistae (2005)

25 Silvio Goglio, (2002)

26 Morrison ve Schwartz (1996), Nadiri ve Mamuneas (1991)

İşletmelerin, ürünleri sattıklarında elde ettikleri gelir, mekâna göre değişmekte olup, bu tutar pazar büyüklüğü, taşıma alt yapısının kalitesi, pazara erişim ve diğer üreticilerin rekabet gücüne göre değişmektedir. Büyük pazarlara yakın bölgeler, işletmeler için cazip/çekicidir. Bir işletmenin yer seçimine ilişkin kararında pazara erişim imkânının iyi olması daha çok etkilidir. Pazara erişim imkânı, çok sayıda işletmenin o bölgede üretim yapma kararı almasına neden olmaktadır. Zira, işletmeler büyük pazarlara yakın yerleşmeyi ulaşım-taşıma giderlerinin azalması ve ihracat ağlarına yakın olma gibi nedenlerle tercih ederler²⁷.

Kuruluş yeri seçimi ham maddeye yakınlık, pazara yakınlık, ulaşım olanakları, su temini, enerji temini, personel temini gibi faktörlerden etkilenirken, bu seçim sadece ticari açıdan önemli olmakla kalmamakta; gelir dağılımı, bölgesel gelişmişlik farklarını etkileme, birbirleri ile ilişkili işletmelerin aynı mekanda toplanması sonucunda oluşacak dışsallıklar, çevre kirliliği, iklimin uygunluğu gibi çevresel faktörler ile teşvik tedbirlerinden faydalanabilme olanakları gibi boyutları içermektedir. Bütün bu yönleri dikkate alındığında yer seçimi; işletme bazında olduğu kadar ulusal planlama ve siyasi karar alma süreçleri açısından da merkezi bir öneme sahiptir. Ancak, bu sıralama daha sistematik bir şekilde yapılar ise karar verme sürecinde karar süresini kısaltırken, kararın etkinliği artırılacaktır. Türkiye’de OSB teşviklerinden yararlanılmasında da bu faktörler etkili olmaktadır.

Yer seçimine ilişkin belirleyici ölçütler aşağıda özet bir şekilde açıklanmıştır.

Pazara Yakınlık: Ürettikleri mal ya da hizmetleri satmaya yönelik faaliyette bulunan ve tüketici taleplerini hızlı bir şekilde karşılamak isteyen işletmeler, bu mal ya da hizmetlerinin satılacağı, pazarlara yakın yerleri kuruluş yeri olarak seçerler.

Ham madde Kaynaklarına Yakınlık: İşletmeler ham maddeyi sürekli, kaliteli ve düşük maliyetle tedarik etme ihtiyacı duyduklarından ham madde kaynağına yakın yerleri kuruluş yeri olarak seçerler.

İnsan Kaynaklarına Yakınlık: Genelde iş gücünün bol ve ucuz olduğu bölgelerde emek yoğun ve iş gücünün az olduğu buna karşılık iş gücünün pahalı olduğu yerlerde ise sermaye yoğun işletmeler kurulur.

Enerji Kaynağına Yakınlık: İşletmeler, ihtiyaç duyacakları kaliteli enerjiyi sürekli olarak temin edebilecekleri ve enerji maliyetinin en düşük olduğu yeri tercih edeceklerdir.

Nakliye veya Taşınma: İhtiyaç duyulan ham maddelerin işletmeye ulaştırılması ve üretilen malların diğer işletmelere ya da tüketicilere sunulması sırasında taşıma maliyeti oluşmaktadır. Taşıma maliyetleri; taşıma mesafesi, taşınan malın özellikleri, taşıma aracının özellikleri, taşınan malın miktarı gibi faktörlere göre artar ya da azalır. İşletmeler bu faktörleri inceleyerek en uygun kuruluş yerini belirlemektedir.

Sosyal ve Kültürel Çevre: Bireylerin motivasyonunu ve işletmenin verimliliğini artırmak için işletmenin, çalışanların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir ortamda bulunması gerekmektedir.

İklim Koşulları: İklim koşulları (fazla sıcak, soğuk ya da rutubetli ortam) işletmenin ürettiği malın kalitesini ve çalışanların verimliliği ile üretkenliğini olumsuz yönde etkileyebilir.

Diğer Faktörler: Bazı bölgelere yatırımı teşvik etmek için devletin sağladığı olanaklar, kuruluş yeri için gereken arazinin maliyeti, finansal hizmetlere olan yakınlık, işletmenin yarattığı atıkların atılması gibi durumlarda işletmelerin yer seçiminde doğrudan etki yapmaktadır.

Büyük sanayi alanları ile civardaki (çevre) küçük sanayi alanları arasında yer seçimi için tercih yapılırken mali teşvikler en ılımlı etkiye sahiptir. Öte yandan, mali politikalar işyeri yerleşim kararlarını etkilemektedir. Maliye politikalarının etkililiği bölgeler arası vergilendirme politikaları ile ilgili olabilmektedir²⁸.

Sanayileşmenin belirli alanlarda yoğunlaşmasının getirdiği yararlar karşılıklı, bu bölgelerde ücretlerin yükselmesine, arazi fiyatlarının artması, nakliye maliyetlerinin yükselmesine neden olmasına rağmen, işletmelerin yerleşim yeri seçimlerinde kümelenme faktörlerinin güçlü rol oynadığı görülmektedir²⁹. Fujita ve Thisse (2003), işletmelerin bir arada olmasının, yeniliğin daha hızlı yayılmasına neden olduğunu ve daha yüksek büyüme oranlarıyla sonuçlandığına işaret etmektedir.

Bunun yanı sıra, araştırma ve geliştirme faaliyetinin (AR-GE) yoğun olduğu endüstrilerde aynı bölgeye yığılma göstermektedir³⁰. Diğer taraftan taşıma maliyetlerindeki azalma, yığılmayı yönlendiren en önemli güçlerden biri³¹ olup, endüstriye özgü bilgi yayılması ise diğer bir önemli etkidir.

KÜMELENME YAKLAŞIMI

Dünyada artan rekabet baskısı, işletmecilikte anlayışların ve iş yapış biçimlerinin değişmesini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda, rekabet gücünün artırılması için verimliliği ve etkinliği artırıcı yöntemler geliştirilmektedir. Bu yöntemlerden biri olan kümelenme yaklaşımı, son yıllarda önem kazanmış olup birçok ülkede bu alanda çeşitli destek programları yürütülmektedir.

Son yıllarda işletmelerin yer seçimlerini yaparken dikkate aldıkları çok önemli bir kavram olan 'kümelenme', ilk kez Michael Porter'ın 1990'da yayımlanan "Ulusların Rekabet Üstünlüğü" adlı kitabında yer almıştır. Porter'ın ilgi odağı, sektörlerin/şirketlerin rekabet gücü ve bunu yaratan faktörlerin analizidir. Porter'a göre bir ülkenin rekabet gücünün temelini-

28 Silvio Goglio, (2002).

29 Deichmann ve diğerleri (2005).

30 Audretsch ve Feldman (1996).

31 Fujita, Krugman ve Venables (1999).

de dört ana vasıf yatmaktadır. Bu vasıflar tek tek ve bir sistem olarak ulusal üstünlük dörtgenini, bir başka deyişle her bir ülkenin kendi sektörleri için kurduğu ve işlettiği oyun alanını oluşturur³².

Faktör Koşulları:

Ülkenin vasıflı işçilik veya alt yapı gibi, belli bir sektörde rekabet edebilmesi için gereken üretim faktörlerindeki konumu.

Talep Koşulları:

Sektörün ürettiği mamul veya hizmet için talep durumu.

İlgili ve Destekleyici Sektörler:

Uluslararası rekabet gücüne haiz yan sanayilerin ve ilgili sektörlerin varlığı veya yokluğu.

İşletme Stratejisi, Yapı ve Rekabet:

Şirketlerin nasıl yaratıldığını, örgütlendiğini ve yönetildiğini belirleyen koşullar ile yurt içi rekabetin yapısını ifade etmektedir.

Bu unsurlar, kaynaklar ve beceriler, işletmelerin fırsatları görmesini sağlayan bilgi; işletmelerin kaynaklarını ve becerilerini konuşlandığı yön; şirket sahiplerinin, yöneticilerinin ve çalışanlarının hedefleri ve en önemlisi de işletmelerin üzerindeki yatırım ve yenilik yapma baskısıdır.

Kümelerde ilişkiler yalnızca dikey olmayıp; ürünleri, teknolojileri, becerileri veya girdileri dolayısıyla benzerlik taşıyan sektörlerdeki imalatçılara da yatay olarak uzanmaktadır. Kümeler ayrıca, üretim şirketleri yanında araştırma ve eğitim kurumları, devlet organları gibi diğer kuruluşları da içerirler.

Bir kümenin merkezi, işletmelerdir. Ancak eğitim kurumları, araştırma enstitüleri, kamu kuruluşları ve bunun gibi diğer ekonomik kurumlar da çoğu zaman kümeye dahildir. İşletmelerin bu kurumlarla oluşturduğu iç ve dış örgütsel yapılar ve bağlantılar kümenin tipini belirler. Burada dört tip kümeden bahsedilebilir.

1. Marshall tipi sanayi bölgeleri, birçok küçük işletmeden oluşur ve bunlar yatırım ve üretim kararlarını kendi içlerinde alırlar. Dış bağlantılar asgari düzeydedir. Kümenin yönetim organı lider olarak bütün oyuncular arasında güçlü bir eşgüdüm sağlar.
2. Göbek ve ok modelinde, merkezdeki işletme veya işletmelerin çevresinde tedarikçiler ve benzeri kurumlar yer alır; tıpkı tekerleğin göbeği ve okları gibi. Buna örnek, Seattle'daki Boeing'dir.
3. Ulydu sanayi bölgeleri, merkezi başka yerde olan büyük şirketlerin montaj fabrikaları ve AR-GE merkezi gibi şubelerinden oluşur. Bu kümelerin dinamiği dışarıdan kontrol edilir.

4. Devlet ağırlıklı bölgeler, kamu veya benzeri kâr amacı gütmeyen kuruluşların etrafında yerleşmiş diğer işletmeler ve kurumlardan oluşur. Buna örnek askeri üs ve üniversitelerin etrafında toplanan yerel ekonomik birimlerdir.

Küme politikaları; sanayi politikası, bölgesel gelişim politikası ve bilim/teknoloji politikalarının kesişme alanında yer alır. Söz konusu politikalar hem yeni gelişen, yüksek teknoloji sektörlerine, hem de olgunlaşmış, inişe geçmiş sektörlerle yöneliktir. Buradaki önkoşul o sektörün uluslararası rekabet gücünü arttırmak ile uluslararası rekabet üstünlüğü sağlamaktır.

Küme politikalarının temel amacı sadece ulusal değil, aynı zamanda yerel rekabet üstünlüğü sağlamaktır. Küme kavramı, yeni bölgesel ekonomik politikalarla da uyum içindedir. Bölgesel ekonomiyi destekleme politikaları, bölgesel ortama yeni tanımlar ve etkileme yöntemleri getirmiştir. Bölgesel gelişme politikaları gitgide bölgeyi "birbiriyle ilişkili varlıklar bütünü" olarak görmektedir. Öyle ki, bölgesel politikalar her bir varlığı ayrı ayrı geliştirmenin yanı sıra, mevcut varlıklar arasındaki etkileşmeyi de artırmaya odaklanmaktadır. Geleneksel teşvikler genelde belli bir varlığı cezbetme, geliştirme ve korumaya yöneliktir. Bugün ise amaç yerel ekonomideki bu varlıkların sayısını ve bu varlıklar ile daha geniş bir bölgesel ekonomik ortam arasındaki bağların katma değerini artırmaktır. Bu durum yeni yabancı sermaye yatırım politikalarında açıkça görülmektedir. Yabancı sermaye yatırımlarının yerel ekonomiye katkısını artırmak için yatırımcılar ile yerel tedarikçiler arasındaki bağlantıların geliştirilmesi ağırlık kazanmaktadır.

Bölgesel politikalar, bölgesel iş camiası için de yeni politikalar getirmiştir. Bu çerçevede KOBİ'lere, istihdam yaratmaya, girişimciliğe, yeni işletmelerin kurulmasına ve küçük girişimlerin büyütülmesine önem verilmektedir. Bunun yanı sıra bölgesel ekonomik gelişmede, güçlü bölgesel politika kurumlarının önemi gitgide artmaktadır. Batı Avrupa'da bölgesel kalkınmadan sorumlu klasik kurumlar yerini bölgesel kalkınma ajanslarına bırakmıştır. Bölgesel kalkınma politikalarının belirlenmesi de merkezi idareden uzaklaşmaktadır. Gerekli finansman merkezden karşılanmaya devam edilse de, "aşağıdan yukarı" yaklaşım yaygınlaşmaktadır, zira yerel kurumların yerel ekonomik ihtiyaçları daha iyi saptayacağı gerçeği görüşü destek kazanmaktadır.

OECD İşletme Kümelenmeleri Çalışmasına (2008) küme politikasının dört ayrı modeli olduğunu ortaya koymuştur. Bunların ilki olan "Ulusal Üstünlük" modelinde politika ulusal düzeydeki kümeleri hedef almaktadır. "KOBİ ağları" modelinde ise odak noktası yerel KOBİ ağlarıdır. Üçüncü model olan "Bölgesel Küme Geliştirme" modelinde geniş tabanlı küme gruplarını desteklemek için çeşitli politika araçlarından yararlanır. Dördüncü olarak "Araştırma-Sanayi İlişkileri" modelinde politikanın odak noktası üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmektir.

Bu modeller birbirleriyle uyumsuz olmamakla birlikte her birinin hedefleri ve öncelikleri farklıdır. Fakat bu modeller sonuçta ortak politikaları paylaşmaktadırlar. Bu politikaları da üç grupta toplayabiliriz: Birincisi, küme politikaları tek tek işletmeleri değil, tüm ağı desteklemeye yöneliktir. Bu bir anlamda sektör grupları yanında; büyük işletmeleri, KOBİ'leri, araştırma enstitülerini ve kamu kurumlarını birbirine bağlayan sektör içi değer zincirleridir. Politikanın amacı her bir bileşeni ayrı ayrı değil, bileşenlerin tümünden oluşan sistemi geliştirmektir. Dolayısıyla da kümelenmede kamunun katkısı belli işletmeleri desteklemeyi değil, tüm kümenin gelişme koşullarını büyütmeyi hedef alır. Kamu tarafından özel alt yapı kurmak, ihracat pazarlaması/markalaşma programları geliştirmek, işletmeler arası ve işletmeler ile üniversiteler arası işbirliğini teşvik gibi önlemler getirilmektedir.

İkincisi, küme politikası yalnızca seçilmiş kümelerle ilgilidir. Bu yaklaşım, kaynakların bölgedeki o kaynaklardan en fazla yararlanabilecek sektörlerde toplanmasını sağlar. Yerel ekonominin bütün ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktansa, birkaç sektörün gelişmesi hedef alınır. Amaç, bu sektörel değer zincirlerini bir omurga haline getirerek bir dizi çarpan etkisiyle geliri, istihdamı, araştırma ve ürün performansını ve bir ekonomik büyümeyi, bu omurganın çevresinde geliştirmektir.

Küme politikaları genelde kamu sektörü tarafından başlatılsa da özel sektörün rolü çok daha önemlidir. Küme elemanları başlangıçtaki strateji belirleme döneminde küme politikasının stratejik yönünü ve hedeflerini belirlemeye katkıda bulunur, küme projelerini finanse eder ve küme politikalarının uygulanmasını sağlarlar.

Küme politikalarının üçüncü özelliği, küme içi öğrenmeyi ve yenilik geliştirmeyi hedef almasıdır. Bunun geleneksel sistemden farkı, tüm bölgenin yenilik gücünü geliştirmekten ziyade belli sektörlerinkini geliştirmeye yöneliktir. Zaten kümenin bir başka tanımı da, ekonominin herhangi bir bölümüne nazaran bilgi akışının nitelik ve nicelik olarak çok daha yoğun olduğu ağlardır. Yenilik yapmak için verilen çok boyutlu destek, küme politikasının özünü teşkil etmektedir. Sektörlerin rekabet üstünlüğünü sürdürmeleri için bilgi ve yenilik belli bir sektör/bölgede yayılmalı ve o sektörün rekabet gücünü artıracak ürünlere ve hizmetlere dönüşmelidir. Yenilik doğrusal bir süreç değil, işletmeler içi ve işletmeler arası çeşitli fonksiyonların (pazarlama, insan kaynakları vs) karmaşık bir ilişki ağıdır.

Son yıllarda sanayi bölgeleriyle ilgili yapılan birçok araştırmada önemi vurgulanan konuların başında ileri teknoloji gelişiminin ve iyi bir iş ortamının sağlanması gelmektedir³³. Bu çalışmalarda sanayi bölgeleri ve sanayi kümelerinin, KOBİ'lerin ulusal ve uluslararası rekabete uyum sağlamalarına yönelik örgütsel bir model olduğu vurgulanmaktadır. Teknolojik dinamizm, artan uluslararası temsil, yenilikçilik kapasitesi, yığılaşmalarla bütünleşen işletmelerin ihtisaslaşması bu hususu teyit etmektedir³⁴.

33 Peter Scott, (2001) Industrial Estates and British Industrial Development.

34 Cooke ve Huggins, (2002); Biggiero, (2002); Keeble ve Wilkinson, (2000); Guerrieri, (2001).

Yığılmaıyı çok sayıda işletmenin bir arada aynı bölgede olması ancak aralarında ağ olmaması, ağın oluşmamış olması yerini ham hal olarak tanımlıyoruz. Bunların arasındaki yatay-dikey bağlantıların kurulmasıyla olgunlaşma sağlanarak küme oluşur.

Kümelere, hizmet sağlayıcılar da dahil olmak üzere, işletmelerin bölgesel olarak bir katma değer zinciri içerisinde bir araya gelmesidir. Kümelene- meler işletmelerin giderek zorlaşan rekabet şartları altında, ölçek eko- nomisine ulaşabilmesini ve başarılı olmalarını sađlamaktadır³⁵. Başarılı kümelere çoğunlukla işletmelerin birbirini tamamlayan birleşimlerinden oluşmaktadır. Piyasada, güç sahibi ve teknoloji lideri olan uluslararası anlamda etkin şirketler ile tedarikçiler veya tamamlayıcı işletmelerin (genelde KOBİ'ler), yenilikçi ve dinamik, bilgiye dayalı uzmanlar tarafın- dan yönlendirilmesiyle oluşan kümelere başarılı olduğu görülmektedir. Bir kümenin başarılı olabilmesi için aşağıdaki etkenler önemlidir³⁶;

35 KOSGEB, (2008), İşletme Kümelene- meleri, 13.

36 KOSGEB, (2008), Küme Yönetimi Uygulama Kılavuzu, 12-13.

37 Amity, (1998); Dunning, (1998).

38 Enright ve Ffowcs, 2000; Coro` ve Rullani, (1998); Brown ve Bell, (2001).

39 Karlsson ve Klaesson (2000), Becchetti ve Rossi (2000), Paniccia (1998, 1999).

40 Swann, 1998; Enright & Ffowcs, (2000).

41 Johanson ve Mattson (1988).

42 Johanson ve Vahlne (1977, 1990).

43 Knight ve Cavuşgil, 1996; Madsen ve Servais, 1997.

44 Madsen ve Servais, 1997; Bell et al., 2001; Andersson ve Wictor, 2003.

- Ekonomik başarı, pazara erişim kolaylığı ve işletmelerin yenilik yapma yeteneği,
- Ortakların küme ve küme faaliyetlerine etkin olarak katılımı ve beklentilerin açıkça belirlenmesi,
- İşletmelerin birbirleriyle karşılıklı güveni,
- Küme faaliyetlerinin eşgüdümü için ortakların katılımıyla oluşan bir yönetim,
- Toplum ve piyasalar için bir imge (imaj) yaratılması.

Teknolojik gelişmeler ve pazarın küreselleşmesi bölgesel kalkınmada küreselleşmenin ve coğrafi yoğunlaşmanın önemini göstermiřtir³⁷. Bir işletmenin coğrafi olarak bir bölgede yoğunlaşmış işletmeler ağından yararlanarak küreselleşme çabası, dikkatleri sanayi bölge ve kümelere- nin küreselleşmesi sürecine çekmiřtir³⁸. Yapılan bazı nicel çalışmalar bir sanayi bölgesine veya sanayi kümesine içinde olan işletmelerin daha iyi rekabet edebildiklerini ve istihdamı artırabildiklerini da göstermiřtir³⁹. Aynı doğrultuda bazı diğer bulgular da sanayi bölgesinin dışında bulunan işletmelerin sanayi bölgesindeki işletmelerle aynı fırsatları ve imkânları yakalayamayabileceklerini göstermiřtir⁴⁰.

Kümelene- me ve iş ağları ile küreselleşme arasında önemli bir ilişki bu- lunmaktadır. "İş ağları" genel anlamda, bir işletmenin küreselleşmesinde müşterileri, dağıtıcıları, tedarikçileri, rakipleri ile kamu kuruluşlarıyla işbirliği ve ilişkileri olarak açıklanmaktadır⁴¹. Küreselleşme, tecrübe biri- kimine dayalı bir süreç olabileceği gibi⁴², hızlı ve kısa bir sürede de ger- çekleřebilmektedir⁴³. Bu durum çok dinamik bir süreç olmakla beraber, işletmenin içinde bulunduğu sektör, iş ortamı ve mekâna bağlı olarak değişebilmektedir. İşletmenin küreselleşmesi genellikle ağ ortaklıkları, ortak girişimler gibi yatırım ve ticari koşullara bađlanmıřtır⁴⁴. İşletmelerin ağ yapısı içindeki konumu kaynaklara ve pazara ulaşmasını kolaylaştır- maktadır.

Sanayi bölgelerinde işletmeler arasındaki ağlar, uluslararası bilginin oluşması için bir zemin oluşturur. Uluslararası büyümeye esas teşkil eden bilgi; taklitçi davranışlar, mesleki kuruluş ve derneklerin, hizmet merkezlerinin veya ihracatçı birliklerinin bölgede düzenleyeceği uluslararası fuarlar gibi etkinliklere katılımı elde edilmektedir⁴⁵. Uluslararası iş, farklı iş aktörlerinin doğrudan ve dolaylı iş ilişkileriyle oluşturduğu ağ yapıda gerçekleşir. Bilimsel yayınlarda kıt finansal kaynaklar ve yönetim yeterliliği nedeniyle KOBİ'lerin uluslararası gelişmede engellerle karşılaştığı yoğun olarak tartışılmıştır⁴⁶. Ağ yapıdaki faaliyetler, işletmelerin kaynaklara ve pazara erişimini sağlayan ilişkilerin oluşmasına imkân sağlarlar. Bunun sonucu olarak, bölgesel bir ağ, bir işletmenin uluslararası gelişimini sağlayıcı bir etki yapabilecektir.

İş ağları arasındaki organik bağ, rekabetçi üstünlük, yerel çevre, ekonomik faaliyetlerin kümelenmesi, kümede yerleşik bir işletmenin uluslararası başarısını artırmıştır⁴⁷. Geçmişte yapılan çalışmalar sanayi bölgesindeki işletmelerin yüksek uluslararası başarısını göstermektedir⁴⁸. Sanayi bölgelerindeki küreselleşme süreci ve gelişmiş ihracat hizmetlerinin varlığı, yüksek ihracat performansına ve ihracat yoğunluğuna neden olmaktadır⁴⁹.

İstihdam sağlama ve istihdamın niteliğini artırma bakımından da kümelenme önemli avantajlar sağlamaktadır. Kümelenmede güçlü bir iş gücü pazarı mevcut olup, işletmeler bu pazardan istediği ve ihtiyaç duyduğu nitelikteki işçiyi bulabilirken beceri sahibi bir işçinin de aynı şekilde çok sayıda işletmenin bulunduğu bölgede istediği işe girmesi mümkün olabilmektedir. Kümelenme netice olarak verimliliği doğrudan etkilemektedir.

Bu çerçevede başta OSB'ler olmak üzere diğer sanayi alanlarında yer alan işletmelerin, belirli politika ve önceliklerle küme yapılarına dönüştürülmesi ve bu kapsamda destek mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde kümelenme konusunda geçmişte çeşitli analiz çalışmaları ve AB projeleri yürütülmüş olmakla birlikte konuya ilişkin kapsamlı çalışmalar Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde başlamıştır. Dokuzuncu Kalkınma Planında işletmelerin ortak Ar-Ge, tedarik ve pazarlama faaliyetlerinin ve ağ oluşturma ve kümelenme girişimlerinin destekleneceği ifade edilmiştir. 2008 ve 2009 Yılı Programlarında ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda kümelenme politikası ve destek modeli geliştirileceği, başta OSB'lerde olmak üzere işletmeler arası işbirlikleri ve kümelenme faaliyetlerinin destekleneceği belirtilmiş bu süreçte Dış Ticaret Müsteşarlığının yürüttüğü Kümelenme projesinin sonuçlarından yararlanılması gerektiği vurgulanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Türkiye'de küme çalışmalarının ve yönetim modelinin koordinasyonu görevi 2010 yılı Programı ile DPT müsteşarlığına verilmiştir.

45 Becattini, 2000; Coro` ve Rullani, (1998); Viesti, (2000).

46 Buckley, (1989).

47 Brown ve Bell, 2001; Enright, 1998; Servais ve Rasmussen, 1999; Porter, 1990.

48 Becchetti ve Rossi (2000).

49 Sforzi.

TÜRKİYE'DE SANAYİ
BÖLGELERİNİN
GELİŞİMİ

BÖLÜM II

Türkiye'de sanayileşme sürecine paralel olarak belli başlı bölgelerde işletmelerin yığılmasıyla sanayi bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Marmara havzası, kıyı Ege, doğu Akdeniz ve başkent Ankara'da sanayi alanlarının oluşmasında, daha çok ulaşım olanakları, pazarlara ve diğer ağlara yakınlık temel belirleyici olmuştur. Doğal ve ekonomik gerekçelerle oluşan sanayi alanlarının yanında, planlı kalkınma dönemiyle birlikte çeşitli adlarda yatırım bölgeleri devlet tarafından da oluşturulmaya başlanmıştır. Kamu politikalarıyla devlet tarafından planlı sanayileşme ve kentleşme amacıyla oluşturulan OSB ve Küçük Sanayi Siteleri (KSS) 1960'lı yıllardan itibaren kurulmaya başlanmış ve bunlar girişimciler için önemli imkânlar sağlamıştır.

2000'li yıllarla birlikte teknoloji üretimi ve yenilikçiliğin ön plana çıkmasıyla birlikte Endüstri Bölgeleri (EB) ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) uygulamalarına başlanmıştır. AR-GE yatırımları için oluşturulan TGB'ler ile yabancı sermaye, büyük ölçekli teknoloji odaklı yatırımlar için hazırlanan Endüstri Bölgeleri mevzuatı uygulamaya konularak Türkiye'de teknoloji üretimi için asgari alt yapı oluşturulmaya başlanmıştır. Diğer taraftan KOSGEB bünyesindeki TEKMER'ler ile ihracatçı işletmeler için oluşturulmuş Serbest Bölgeler (SB), yeni ve küçük çaptaki girişimciler için İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) Türkiye'deki planlı sanayi bölgelerini oluşturmaktadır.

Türkiye'deki diğer sanayi bölgelerini ise daha çok geleneksel ve gelişigüzel bir şekilde şehir merkezlerinde bulunan hanlar ve merdiven altı imalatçıların bulunduğu yerler ve yerel yönetimler tarafından kimi zaman akılcı olmayan şekilde girişimcilere tahsis edilen sanayi alanları oluşturmaktadır.

2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına göre Türkiye'deki tüm işletmeler ve sanayi işletmelerinin mekansal dağılımı Tablo 2.1'de verilmiştir. Tabloya göre, sanayi işletmelerinin yüzde 4,1'i OSB'lerde, yüzde 17,7'si KSS'lerde ve yüzde 0,5'i SB'de bulunmaktadır. Genel olarak işletmelerin yaklaşık yüzde 22'si planlı bir şekilde belirlenmiş alanlarda üretim yapmaktadır. İmalat sanayinde bulunan işletmelerin yüzde 6,9'u şehir merkezlerindeki iş hanı ve pasajlarda üretim yapmaktadırlar.

Tablo 2.1: 2002 Yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına Göre Türkiye'de İşletmelerin Buldukları Bölgelere Göre Mekânsal Dağılımı

50 DPT: (2006).

51 DPT: (2007).

52 Eyüpoğlu, (2001).

Bölge Adı	Tüm İşletmeler (Yüzde)	Sanayi (Yüzde)
Serbest bölge	0,5	0,5
Organize sanayi bölgesi	1,0	4,1
Küçük sanayi sitesi	6,4	17,7
İş merkezi	3,2	2,3
İş hanı ve pasaj	8,0	6,9
Diğer	80,9	68,4
Toplam	100,0	100,0
Toplam İşletme Sayısı (Adet)	1.881.191	267.184

Kaynak: TÜİK (2002).

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ (OSB)

OSB uygulamaları, Avrupa'da sanayi devriminin ardından yaşanan seri ve yoğun üretim döneminde planlı bir şekilde sanayileşmek için gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kullandıkları politika aracıdır. 2000'li yıllarla birlikte teknoparklar, kümelenme gibi kavramlar ön plana çıksa da, OSB'ler özellikle Türkiye'de yarattığı istihdam, sağladığı destekler ve yarattığı dışsalıklar gibi özelliklerinden dolayı bölgesel gelişme aracı olarak da kullanılmaya devam edilmektedir⁵⁰. Türkiye'deki OSB uygulama tecrübesi, işletmelerin piyasaya giriş engellerinin kaldırılması konusunda önemli bir imkân oluşturmaktadır. OSB'ler, arsa ve araziye erişim sorununa etkin bir çözüm getirmekte olduğu ve aynı zamanda ruhsat ve izinler, alt yapı hizmetleri gibi çok sayıda kamusal hizmeti sundukları için, sanayi sektöründeki giriş engellerini büyük ölçüde çözebilme potansiyeline sahiptir⁵¹.

OSB'lerin temel faydalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür⁵²:

- Özel sektör yatırımlarının belirli yörelere yönlendirilmesi,
- İşletmelerin mekansal anlamda desteklenerek teşvik edilmesi için finansal ve fiziksel teşviklerin verilmesi,
- Sanayi işletmelerinin birbirleriyle işbirliği ve uyum içinde üretim yapmaları,
- Fabrikaların önceden planlanmış bir arazi üzerine yerleştirilmeleri,
- İşletmelerin ulaştırma, elektrik, su, kanalizasyon ve sosyal tesisler gibi ortak alt yapı hizmetlerinden birlikte yararlanmaları,

- Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanayicilerin bir program içinde üretim yapmaları; üretimde verimlilik ve kârlılık sağlanması,
- Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının önüne geçilmesi, alt yapının gereksinmelere uygun olarak planlanması,
- Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir alt yapı ve ortak sosyal tesisler gibi ortak hizmet kuruluşlarının oluşturulması,
- Ortak arıtma tesisleriyle çevre kirliliğinin önlenmesi,
- OSB'lerin devlet gözetiminde kendi organlarıncaya yönetilmesidir.

Kentlerin sağlıklı ve planlı gelişmelerinin sağlanması, OSB'lerin diğer bir önemli katkısıdır. Sanayi işletmelerinin kentte düzensiz ve dağınık olarak yerleşmeleri başta çevre sorunları olmak üzere birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Yanı sıra hava kirliliği, su kaynaklarının kirlenmesi, verimli tarım topraklarının ve orman alanlarının kaybı gibi pek çok olumsuz sonuç da ortaya çıkmaktadır. Sanayinin kentleşmeyi hızlandıran önemli bir dinamik olduğu ve sanayi işletmelerinin yerleştikleri bölgeye konut ve yan sanayi gibi diğer kentsel faaliyetleri de çektiği düşünülürse, planlı bir kentsel gelişmenin sağlanabilmesi için öncelikle sanayinin planlı gelişiminin hedeflenmesi gerekmektedir.

2009 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de STB'den sicil alarak tüzel kişiliğini kazanmış toplam 261 adet OSB bulunmaktadır. Bu OSB'lerden 24.611 hektar büyüklüğünde bir alana sahip sicil bazında 131 adedi 2009 yılı sonu itibarıyla hizmete sunulmuştur. Tamamlanan bu projeler için 2009 yılı fiyatlarıyla toplam 2 milyar TL tutarında kredi kullanılmıştır. Biten bu OSB'lerden 17.292 hektar büyüklüğündeki 53 adedinin atık su problemi çözülmüştür. Kredi desteği verilmeye devam eden ve alt yapı inşaatları çeşitli aşamalarda olan toplam 83 adet OSB projesi mevcuttur. Bu projelerin proje tutarı yaklaşık 1,3 milyar TL'dir. Diğer taraftan kredi kullanmaksızın yerel yönetimler veya sivil toplum kuruluşlarının katkısı ile tamamlanan 13 adet, kendi imkânları ile inşaatı devam eden 25 adet ve kendi imkânları ile henüz projelendirme safhasında olan 41 adet OSB bulunmakta olup, bu projeler ağırlıklı olarak Türkiye'nin batı bölgelerinde yer almaktadır. STB'nin kredi desteği ile veya kendi imkânları ile tamamlanan OSB'lerde, üretime geçen 37.189 işletmede yaklaşık 820 bin kişi istihdam edilmektedir. Bu bölgelerde üretime geçme oranı tam kapasiteye ulaştığında toplam istihdamın yaklaşık 1,7 milyon kişiye ulaşması beklenmektedir. Ayrıca STB'nin verdiği kredi desteği veya kendi imkânları ile bir kısım inşaatı devam eden OSB'lerde de yaklaşık 1.864 adet parselde üretime geçilmiş olup, yaklaşık 107 bin kişi istihdam edilmektedir⁵³.

53 STB, OSB verileri 2009

Eskişehir OSB

KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ (KSS)

Küçük Sanayi Siteleri en az 20 işyerinden oluşan ve daha çok imalat ve tamiratla uğraşan küçük işletmelerin yer aldığı, alt yapı hizmetleri ile idare, çırak okulu, satış dükkanı gibi sosyal kurumlarla donatılmış işyeri topluluklarıdır. Üst yapı ve alt yapı inşaatlarını kredi ile desteklemek suretiyle küçük işletmelere alt yapısı ucuz, faaliyetlerine uygun büyüklükte sağlıklı çalışma koşullarına sahip işyerleri sunulmaktadır. KSS'ler ile sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması suretiyle geri kalmış bölgelerin kalkınmalarının teşvik edilmesi, işyerlerine yeni teknoloji girişinin kolaylaştırılarak verimlilik ve kâr artışının sağlanması, küçük sanayicilere, ortak hareket etme, çevresel faktörlerin maliyetini paylaşım gibi katılımcı yönetim biçimlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

STB'nin Yatırım Programı'nda yer alan KSS projeleri ile de alt yapı inşaatlarının tamamı, üst yapı inşaatlarının ise yüzde 70'ine kadar olan kısmı kredilendirilmektedir. Kullanılan krediler; gelişmekte olan yöreler ile doğal afet geçiren bölgelerde, yıllık yüzde 1 faiz oranı ve 2 yıl ödemesiz toplam 15 yılda geri ödenir. Diğer illerde, yüzde 3 faiz oranı ile 2 yıl ödemesiz toplam 13 yılda, gelişmiş illerde, yüzde 6 faiz oranı ile 2 yıl ödemesiz toplam 11 yılda geri ödenmesi öngörülmektedir. Ayrıca, KSS tüzel kişiliği inşaat bitim tarihini takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl süre ile emlak vergisinden, arsa ve işyeri teslimlerinde kurumlar vergisinden ve KDV'den, bina inşaat ve yapı kullanma izni harcından muaf tutulmaktadır.

KSS'lerde yer alan işletmeler bina inşaat harcı ve yapı kullanma izin harcından ve (gelişmekte olan yörelerdeki büyükşehir belediye sınırları

içinde yer alanlar hariç) çevre temizlik vergisinden yüzde 50 oranında muaftır (gelişmekte olan yöre kapsamındakiler ile gelişmekte olan yöreler dışında olan illerdeki nüfusu 5.000'den az olan belediye sınırları içerisindekiler).

2009 yılı sonuna kadar hizmete sunulan toplam 438 adet Küçük Sanayi Sitesi ile 92.138 işyerinde yaklaşık 461 bin kişiye, daha sağlıklı şartlarda çalışma imkânı sağlanmıştır. Bu projeler için 2009 yılı fiyatlarıyla yaklaşık 2,9 milyar TL tutarında kredi kullanılmıştır. 2009 yılında, toplam 6.795 işyeri kapasiteli 55 adet küçük sanayi sitesinin yapımına devam edilmektedir. Bu projelerin proje tutarı yaklaşık 480 milyon TL olup, 2008 yılı sonuna kadar, 2009 yılı fiyatlarıyla yaklaşık 78 milyon TL harcama yapılmıştır. 122 KSS Projesi Kredi Desteği olmaksızın bitirilmiş olup, 673 KSS projesi de halen devam etmektedir.

Tablo 2.2'de Kalkınma Planı dönemleri itibarıyla tamamlanan KSS'ler ve buralarda sağlanan işyeri sayısı ile istihdam sayıları verilmektedir. Tabloya göre en fazla KSS projesi VII. Plan döneminde tamamlanmıştır. 1990-1994 yılları arasında 105 proje tamamlanmış ve 23.129 işyeri küçük işletmelere tahsis edilmiştir. Bu işletmelerde 115.645 kişiye istihdam sağlanmıştır. VI. Plan dönemini, VIII. Plan dönemi izlemektedir. 2001-2005 döneminde 80 adet KSS projesi tamamlanmıştır. Buralarda toplam 13.224 işyeri tahsis edilmiş ve 66.120 kişiye istihdam sağlanmıştır.

Karabük KSS

XI. plan döneminde ise, 2009 yılı sonu itibarıyla 44 adet KSS projesi tamamlanmış olup 4.578 iş yerinde 22.890 kişilik istihdam sağlanmıştır.

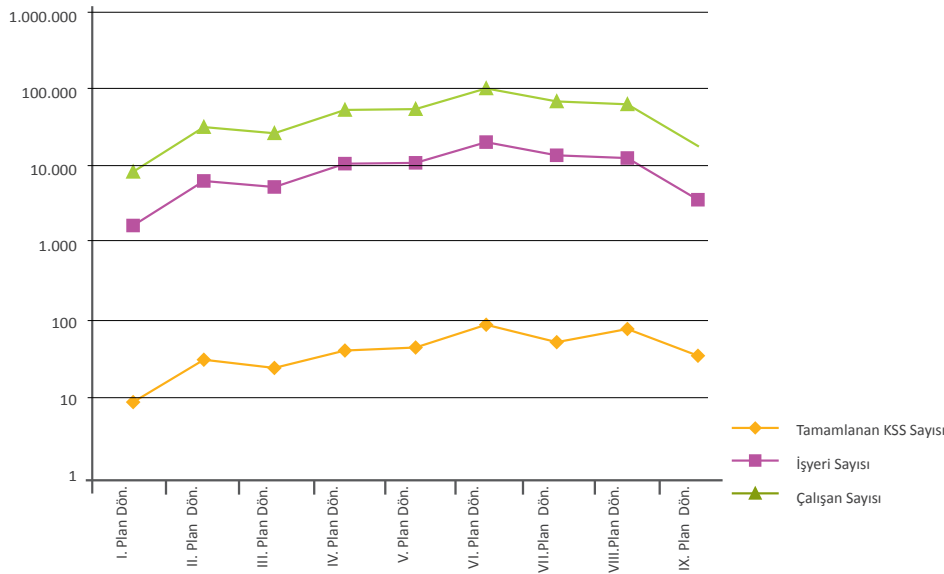
Tablo 2.2: Kalkınma Planları Dönemleri İtibarıyla Tamamlanan KSS, İşyeri ve İstihdam Sayıları

PLAN DÖNEMLERİ	Biten KSS Sayısı	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
I. Kalkınma Planı Dönemi (1965–1969)	9	1.759	8.795
II. Kalkınma Planı Dönemi (1970–1974)	32	6.671	33.355
III. Kalkınma Planı Dönemi (1975–1979)	25	5.569	27.845
IV. Kalkınma Planı Dönemi (1980 – 1984)	42	11.171	55.855
V. Kalkınma Planı Dönemi (1985 – 1989)	46	11.458	57.290
VI. Kalkınma Planı Dönemi (1990 – 1994)	91	21.264	106.320
1995	14	1.865	9.325
VII. Kalkınma Planı Dönemi (1996 – 2000)	54	14.364	71.820
VIII. Kalkınma Planı Dönemi (2001 – 2005)	80	13.224	66.120
IX. Kalkınma Planı Dönemi (2006-2009)	44	4.578	22.890
TOPLAM	438	92.138	460.690

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

Şekil 2.1’de görüleceği üzere 1960’lı yıllardan beri devam eden KSS uygulamaları VI. Plan döneminden itibaren azalmaya başlamıştır. Bunun nedeni Türkiye’deki KSS’lerin niceliksel olarak yeterli düzeye gelmesidir.

Şekil 2.1: Tamamlanan KSS’lerin Kalkınma Plan Dönemleri İtibarıyla Dağılımı

Kaynak: STB, 2009.

Tablo 2.3'te tamamlanan KSS projelerinin bölgelere göre dağılımı verilmektedir. Toplam 438 KSS'nin yaklaşık yüzde 37'si İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde yer almaktadır. Bu bölgelerde KSS sayısı eşit olmakla birlikte İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan KSS'lerin iş yeri sayılarının yüzde 20 daha fazla olduğu görülmektedir. En az KSS bulunan bölgemiz Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve onun takip eden Doğu Anadolu Bölgesi'dir. Tüm KSS'lerin yaklaşık yüzde 18'i bu iki bölgemizde yer almaktadır. 2009 Yılı Yatırım Programında devam eden projeler incelendiğinde ise, bunların yüzde 48'inin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde yer aldığı görülmektedir. Bu bölgeleri yaklaşık yüzde 20 ile Akdeniz Bölgesi izlemektedir.

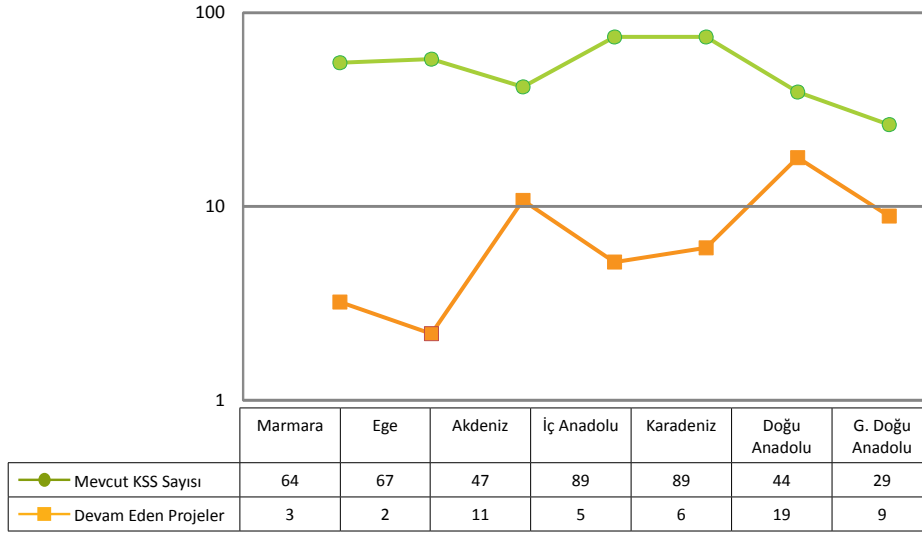
Tablo 2.3: Tamamlanan KSS'lerin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	2008 Sonu İtibarıyla Biten KSS'ler				2009 Yatırım Programı Devam Eden KSS'ler			
	KSS Sayısı (Adet)	KSS (Yüzde)	İşyeri Sayısı (Adet)	İşyeri Sayısı Yüzde	KSS Sayısı (Adet)	KSS (Yüzde)	İşyeri Sayısı (Adet)	İşyeri Sayısı (Yüzde)
Marmara	65	14,84	13.780	14,96	2	4,17	494	10,02
Ege	67	15,30	14.774	16,03	3	6,25	157	3,18
Akdeniz	48	10,96	12.640	13,72	9	18,75	983	19,94
İç Anadolu	91	20,78	18.397	19,97	5	10,42	328	6,65
Karadeniz	89	20,32	15.711	17,05	6	12,50	611	12,39
Doğu Anadolu	47	10,73	7.949	8,63	16	33,33	1.145	23,22
Güney Doğu Anadolu	31	7,08	8.887	9,65	7	14,58	1.213	24,60
Türkiye Toplamı	438	100	92.138	100	48	100,00	4.931	100

Kaynak: STB.

Mevcut KSS'ler ile devam eden KSS'lerin bölgelere göre dağılımı Şekil 2.2'de verilmektedir. Şekle göre, Türkiye'de en az KSS bulunan bölgelere son yıllarda en fazla kaynak tahsisi yapıldığı anlaşılmaktadır. Burada iki olası neden ortaya çıkmaktadır. Birincisi, diğer bölgelerin KSS'ler açısından belirli bir doygunluğa ulaşması ve KSS'lere pek fazla ihtiyaç kalmamasıdır. İkinci neden ise, bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde kaynakların az gelişmiş bölgelere yönlendirilmesidir.

Şekil 2.2: Tamamlanan ve Devam Eden KSS'lerin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: STB, 2009.

ENDÜSTRİ BÖLGELERİ (EB)

STB, 9 Ocak 2002 tarih ve 4732 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu ile Türkiye'deki Endüstri Bölgelerinin kuruluş işlemlerini yürütmekle görevlendirilmiştir. Söz konusu Kanunda EB'ler "Yatırımları teşvik etmek, yurt dışında çalışan Türk işçilerinin tasarruflarını Türkiye'de yatırıma yönlendirmek ve yabancı sermaye girişini artırmak amacıyla kurulacak üretim bölgeleri" şeklinde tanımlanmaktadır. Bakanlar Kurulu Kararı ile EB yeri olarak belirlenen alan Hazine adına kamulaştırılır. Kamulaştırma gideri, alt yapıya yönelik tüm plan, etüt, proje ve alt yapı inşaatı giderleri STB'nin bütçesinden karşılanmaktadır. Yapılan bu harcamalara ait ödenek hibe niteliğinde olup kamuya geri dönüşü yoktur. Endüstri bölgeleri; OSB'lerden dönüştürülen EB, münferit yatırım yeri, karma EB, ihtisas EB, özel EB gibi türlerden oluşmaktadır.

EB tüzel kişiliğinin kurulması için gerekli arsa veya arazi temini ve alt yapı ile ilgili mal ve hizmet alımları ile yapım işleri için giderler Bakanlık bütçesine konulan ödeneklerden karşılanır. 5084 sayılı Yatırımların Teşviki Kanunu kapsamındaki illerdeki EB'lerde yer alan işyerlerine; gelir vergisi ve stopajın tamamı terkin edilir, Bunların SSK priminin işveren hissesinin tamamı ve enerji giderlerinin yüzde 50'sine kadar olan kısmı Hazine Müsteşarlığı tarafından karşılanır. Tüm EB'ler için ise gayrimenkullere tevhit ve ifraz işlem harcı muafiyeti vardır. Hazine arazilerinde yatırımcı lehine irtifak hakkı tesis edilmektedir. Öte yandan Bakanlar Kurulu tarafından ayrıca belirlenecek teşvikler de söz konusudur.

Diğer taraftan, OSB'lerde yatırımcıya OSB yönetim kurulu tarafından parsel satışı yapılırken, EB'lerde sabit yatırım tutarının yüzde 0,5'i karşılığında yatırımcıya irtifak hakkı tesis edilir. Ayrıca, EB'lerde yatırım yapmak isteyen yatırımcılar, faaliyet konularıyla ilgili Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) olumlu kararını en fazla 2,5 ay, gerekli izin, onay ve ruhsatlarını 15 gün içinde alabilmektedir. Böylece, yatırıma başlamadan önce yürütülmesi gereken tüm yasal işlemlerin üç ay içinde tamamlanması öngörülmektedir.

Bunlara karşın 4737 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu yürürlüğe konulduğundan bugüne yaklaşık 8 yıldır, sadece Adana-Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesi ilan edilmiş, bunun dışında herhangi bir gelişme sağlanamamıştır. Dolayısıyla bugün için EB sistemi, etkin bir şekilde işlemektedir. OSB'ler ile TGB'lerin ortak özellikleri şeklinde tasarlanmış olan ve hem AR-GE hem de ileri teknoloji üretimi yapılabilecek olan EB yapılanmasının etkin hale getirilmesi gerekmektedir.

TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ (TGB)

2001 yılında 4691 sayılı Kanunla kurulması öngörülen Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde; teknolojik bilginin üretilmesi, üretilen bilginin ticarileştirilmesi, üründe ve üretim yöntemlerinde, ürün kalitesi ve standardının yükseltilmesi, verimliliği artıracak ve üretim maliyetlerini düşürecek yeniliklerin geliştirilmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni ve ileri teknolojilere uyumunun sağlanması, araştırmacılara iş imkânları yaratılması, ileri teknoloji yatırımları yapacak yabancı sermayenin ülkeye girişinin hızlandırılması ve sanayinin rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır.

2009 yılı itibarıyla; Türkiye genelinde 31 adet TGB bulunmakta olup bunların halen 19 adedi faaliyettedir. Bu TGB'lerde 1.154 işletme yer almakta olup, bunların 32 tanesi yabancı sermayeli işletmedir. TGB'lerde 8.506'sı AR-GE personeli olmak üzere 11.093 personel istihdam edilmektedir. Yılı da yaklaşık 500 milyon ABD Doları ihracat yapılan TGB'lerde işletmelerin yaptığı yatırım tutarı da 500 milyon ABD Doları civarındadır.

STB tarafından TGB'lerin alt yapısı için 2003 yılından itibaren 2009 yılı fiyatlarıyla yaklaşık 60 milyon TL'lik yatırım yapılmıştır. TGB'lerde ağırlıklı olarak sırasıyla; yazılım, bilişim, elektronik, ileri malzeme teknolojileri başta olmak üzere; tasarım, nanoteknoloji, biyoteknoloji, otomotiv, tıp teknolojileri ve yenilenebilir enerji konularında çalışan yenilikçi işletmeler yer almakta olup, bölgelerde yürütülen toplam AR-GE proje sayısı yaklaşık 2.750'dir.

TGB'lerin etkilerinin artırılması son derece önemlidir. Üretim yapılamayan bu alanlarda bazı sektörlerde üretim yapılabileceği düşünülmektedir.

Yapılan AR-GE çalışmalarının sonuçlarının imalat sanayinde kullanılabilmesi ve bu alanlara yönelik AR-GE'nin yapılabilmesi için üniversitede üretilen teknik bilgilerin OSB'lere ve buralarda yer alan işletmelere aktarılması konusunda projeler geliştirilmesi gerekmektedir.

SERBEST BÖLGELER (SB)

Serbest bölgeler; ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerlerdir. 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununda serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesindeki temel amaçlar; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmektir.

Serbest bölgeler; ülkeye yabancı sermaye ve teknolojilerin getirilmesine imkân sağlayacak uygun zemin yaratılması, sanayicinin ihtiyaç duyduğu bazı hammadde ve ara malların kolaylıkla, istenilen miktarda ve zaman kaybı olmadan temin edilebilmesi, sağlanan teşvik ve avantajlarla düşük maliyetli mal üretimi ve ihracı, Türkiye dışından gelen malların transit olarak diğer ülkelere satımı, yeni istihdam olanaklarının yaratılması, Türk ihraç ürünlerinin ihracatını kolaylaştırarak hızlandırılması bakımından bir basamak olması işlevlerini görmektedir. Türkiye'de toplam 21 adet SB bulunmaktadır.

Serbest bölgelerde faaliyet ruhsatı kapsamında çalışmakta olan serbest bölge kullanıcılarının imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları, Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden muafır. Serbest bölgelerde üretilen ürün bedelinin en az yüzde 85'ini yurtdışına ihraç eden kullanıcıların, istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler gelir vergisinden muaf tutulmuştur. Ayrıca, üretim faaliyetinde bulunan serbest bölge kullanıcılarının, serbest bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili olarak yapılan işlemleri ve düzenlenen kâğıtları damga vergisi ve harçlardan muaf tutulmuştur. Üretim faaliyeti dışındaki konularda 6 Şubat 2004 tarihinden önce ruhsat almış olan kullanıcıların gelir veya kurumlar vergisi muafiyeti, faaliyet ruhsatı süresi sonuna kadar devam edecektir. Söz konusu tarihten itibaren diğer konularda düzenlenen faaliyet ruhsatları kapsamında vergi muafiyeti bulunmamaktadır.

Serbest Bölgelerde 2008 yılı sonu itibarıyla 50.641 kişi istihdam edilmekte ve 11,5 milyar ABD Doları giriş ve 13,1 milyar ABD Doları çıkış ile toplam 24,6 ABD Doları bir ticaret hacmi yaratılmaktadır. Söz konusu ticaret hacminin yaklaşık yüzde 96'sı sanayi sektöründedir.

TEKNOLOJİ GELİŞTİRME MERKEZLERİ (TEKMER)

KOSGEB, bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, ulusal ve uluslararası alanlarda rekabet edebilecek teknolojik düzeyde kurulması, gelişmesi ve yeni ürün üretilmesi amacıyla bu işletmelere teknolojik araştırma ve geliştirme desteği vermektedir. Bunların yanı sıra işletmelere, malzeme, teçhizat ve numune üretimi ile ilgili giderler ve deneme amaçlı ham madde temini, kalite geliştirme, teknolojik donanım satın alma amaçlı geri ödemeli destekler ile danışmanlık, AR-GE sonuçlarını yayınlama, AR-GE projesi destek başvuru dokümanı hazırlama, teknopark kira desteği, yer tahsisi, yayın temini, yurt dışı kongre, konferans, panel, sempozyumlara ve teknoloji fuarlarına katılım amaçlı geri ödemesiz destekler de verilmektedir⁵⁴.

TEKMER desteğinde üniversite-sanayi işbirliğinin gerektirdiği kurumsal alt yapının oluşturulması amacıyla üniversiteler ile işbirliği anlaşmaları yapılarak KOSGEB birimleri oluşturulmakta ve desteklenmesine karar verilen işletmelere üniversite yerleşkeleri içinde çalışabilecekleri yerler de tahsis edilmektedir. Kendilerine yer verilen işletmelerin çeşitli giderleri, KOSGEB ve üniversitelerce karşılanmakta, istedikleri takdirde bu işletmeler üniversite öğretim elemanlarının bilgi birikimi ve teknik alt yapısından da yararlandırılmaktadırlar.

KOSGEB 20 adet TEKMER'le toplam destek bütçesinin yaklaşık yüzde 10'unu teknoloji ve AR-GE desteklerinde kullanmaktadır. Bu kapsamda KOSGEB tarafından yaklaşık 1.500 proje desteklenmiştir. TGB'lere geçen birçok işletme TEKMER'lerdeki "kuluçka" tabir edilen işliklerden yetişmiştir.

Tablo 2.4'te TEKMER'ler tarafından verilen AR-GE desteklerine ilişkin bilgiler verilmektedir. Tabloya göre 2007-2008 yılları arasında toplam 15 milyon TL tutarında 479 proje desteklenmiş ve desteklenen işletmelerde 3.659 kişiye istihdam sağlanmıştır. Aynı yıllarda TEKMER'lerde bulunan 271 işliğin yaklaşık yüzde 62'si dolmuş ve 180 işletmeye projelerini gerçekleştirebilmeleri için mekan desteği sağlanmıştır.

KOSGEB'in desteklediği AR-GE projelerinin yeteri kadar ekonomik değer yaratmadığı düşünülmektedir. Buna karşın destek sağlanan projelerin neticesinde ortaya çıkan yeni ürün ve üretim teknolojilerinin sağladığı faydayı izlemeye ve değerlendirmeye yönelik bir sistemin bulunmayışı desteklerin etkinliğinin ölçülmesinde önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Türkiye'nin uzun dönemli ekonomik gelişmesini sürdürebilmesi ve rekabet gücünü artırabilmesi, teknolojik yeteneğini hızla güçlendirmesi, teknoloji yoğun sanayilerini geliştirmesi ve üretim ile ihracat yapısını teknoloji yoğun alanlara dönüştürmesiyle mümkün olabilecektir. Bu çerçevede TEKMER'lerin, gerek AR-GE projeleri, gerekse teknoloji transferi konularında genel politikalarla uyumlu olarak, işletmeleri etkin biçimde desteklemesi gerekmektedir⁵⁵.

54 Cansız; (2008): 97.

55 Cansız; 2008: s. 100-101.

**Tablo 2.4: TEKMER'lerin verdikleri Destekler ve Projelerin Durumu
2007-2008**

SIRA NO.	TEKMER ADI	İşlik (Adet)	Dolu İşlik (Adet)	İşlik Doluluk Oranı (Yüzde)	Desteklenen Proje Sayısı (Adet)	Toplam Destek Tutarı (TL)	Desteklenen İşletmelerde Çalışan Sayısı (Kişi)
1	Boğaziçi Üniv. TEKMER	16	15	94	75	2.610.472	250
2	Yıldız Teknik Üniv. TEKMER	8	6	75	95	3.172.731	680
3	Süleyman Demirel Üniv. TEKMER	11	10	91	15	101.099	53
4	Selçuk Üniv. TEKMER	12	12	100	24	703.061	231
5	Pamukkale Üniv. TEKMER	4	1	25	14	763.948	160
6	Ondokuz Mayıs Üniv. TEKMER	20	6	30	10	345.252	14
7	Orta Doğu Teknik Üniv. TEKMER	53	48	91	34	1.195.600	184
8	İstanbul Üniv. TEKMER	18	6	33	10	431.210	258
9	Gazi Üniv. TEKMER	3	3	100	12	122.128	35
10	Ankara Üniv. TEKMER	15	5	33	20	306.318	120
11	Dokuz Eylül Üniv. TEKMER	5	1	20	6	25.291	4
12	Ege Üniv. TEKMER	1	1	100	5	264.525	24
13	Sabancı Üniv. TEKMER	1	1	100	9	289.816	28
14	Fatih Üniv. TEKMER	0	0	0	12	437.905	315
15	Hacettepe Üniv. TEKMER	30	30	100	51	1.030.313	324
16	Karadeniz Teknik Üniv. TEKMER	8	5	63	3	126.672	82
17	Gaziantep Üniv. TEKMER	14	3	21	15	77.574	91
18	Gebze Yük. Tek. Ens. TEKMER	11	8	73	19	939.685	279
19	İstanbul Tek. Üniv. TEKMER	27	15	56	25	1.270.745	140
20	Erciyes Üniv. TEKMER	14	4	29	13	346.291	310
Toplam		271	180	61.63	479	14.740.737	3.659

Kaynak: KOSGEB (2009). Destek verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

İŞ GELİŞTİRME MERKEZLERİ (İŞGEM)

İŞGEM'ler, küçük girişimcilerin iş kurmasını ve geliştirmesini destekleyen ve kolaylaştıran mekanizmalardır. İŞGEM'ler bünyesinde; yönetim danışmanlığı desteği, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda işyeri mekanı, ortak ofis ekipmanı ve ofis hizmetleri sunulmaktadır. İŞGEM'ler; hizmet verdiği sektörler, kuruluş amaçlarına ve yöresel ekonomik önceliklere göre farklılık gösterirler⁵⁶.

Türkiye'de İŞGEM'lerin kuruluşu Dünya Bankası ve AB projeleriyle başlamıştır. 2002–2005 yılları arasında yürütülen Birinci Özelleştirme Sosyal Destek Projesi (ÖSDP-1) kapsamında 6 yörede (Adana, Mersin, Tarsus, Zonguldak Ereğli, Van ve Eskişehir) İŞGEM kurulmuştur. Birinci Proje'nin çıktıları ve sağladığı katkı göz önüne alınarak İkinci Özelleştirme

Sosyal Destek Projesi (ÖSDP-2) başlatılmıştır. Söz konusu proje çerçevesinde Avanos, Elazığ, Samsun, Yozgat ve Diyarbakır illerinde toplam 5 İŞGEM'in daha kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, AB destekli Kadın Girişimciliğini Destekleme Projesi çerçevesinde İstanbul-Pendik, Çorum, Kütahya ve Hacıbektaş'da olmak üzere 4 merkez kurulmuştur. Tablo 2.5'de Türkiye'de bulunan İŞGEM'lerin kuruluş tarihleri, buralarda kurulan işletmeler ve çalışan sayıları verilmektedir. Tabloya göre kurulan İŞGEM'lerde toplam 443 işlik bulunmakta ve bunların 363'ünün dolu olduğu ve buralarda bulunan işletmelerde 1.692 kişinin istihdam edildiği görülmektedir. Ortalama çalışan sayısına bakıldığında ise; işletme başına ortalama 4 kişinin istihdam edilmekte olduğu görülmektedir. Söz konusu projeler sosyal amaçlara da hizmet edecek biçimde tasarlanmıştır.

Tablo 2.5: Türkiye'de İŞGEM'lere İlişkin Bilgiler

Proje	İŞGEM	Kuruluş Yılı	İşlik Sayısı (Adet)	İşletme Sayısı (Adet)	İstihdam (Kişi)
İş gücü Uyum Projesi	Zonguldak İŞGEM	1997	18	9	28
Özelleştirme Sosyal Destek Projesi I	Tarsus İŞGEM	2003	84	84	255
	Ereğli İŞGEM	2004	18	18	53
	Eskişehir İŞGEM	2004	20	17	49
	Adana İŞGEM	2004	44	32	47
	Mersin İŞGEM	2004	19	14	120
	Van İŞGEM	2004	30	30	280
Özelleştirme Sosyal Destek Projesi II	Avanos İŞGEM	2006	32	5	65
	Samsun İŞGEM	2006	26	21	216
	Elazığ İŞGEM	2006	28	21	327
	Yozgat İŞGEM	2007	21	20	61
	Diyarbakır İŞGEM	2007	14	14	132
Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesi Projesi	Pendik KİŞGEM	2008	25	19	10
	Hacıbektaş KİŞGEM	2008	22	20	6
	Çorum KİŞGEM	2008	19	21	28
	Kütahya KİŞGEM	2008	23	18	15
Toplam	16	1997-2008	443	363	1.692

Kaynak: KOSGEB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

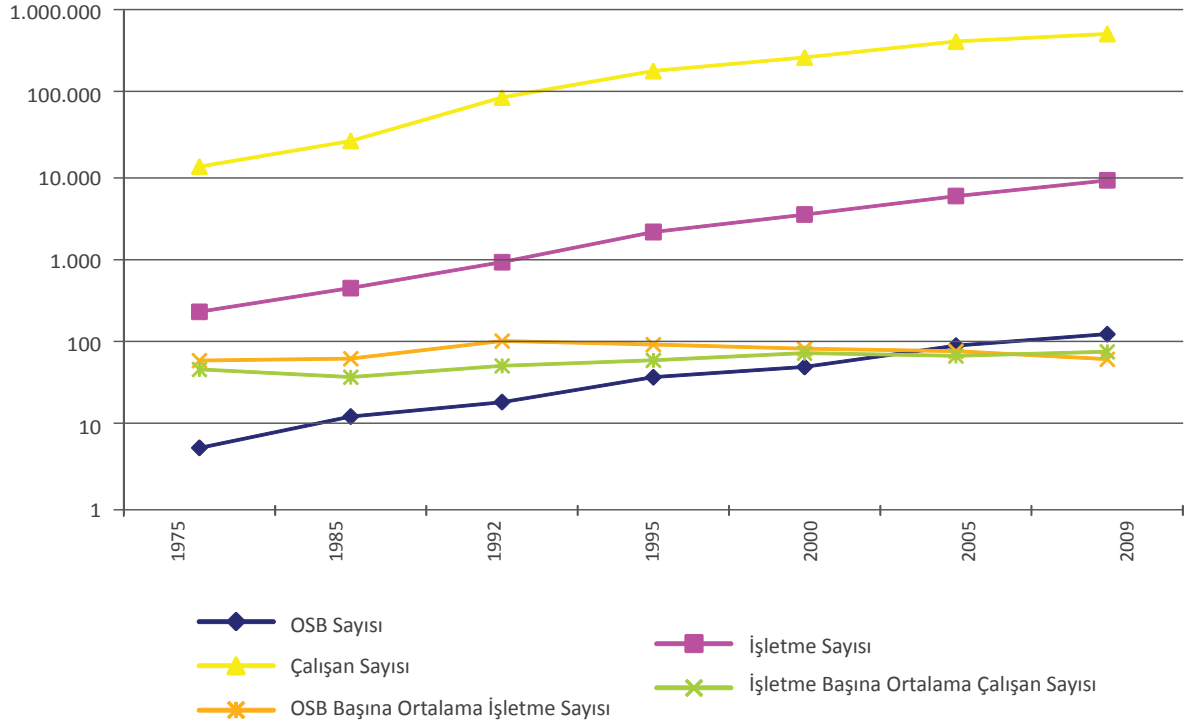
TÜRKİYE'DE
ORGANİZE SANAYİ
BÖLGELERİNİN
GELİŞİMİ

BÖLÜM III

Dünyadaki diğer örneklerde olduğu gibi Türkiye'de de OSB uygulamaları sanayileşmenin başlamasıyla birlikte gelişme potansiyeline sahip büyük kentlerde başlamış ve daha sonra ülke çapında yaygınlaşmıştır. Şekil 3.1'de OSB'lerin yıllar içindeki gelişimi ile işletme ve çalışan sayıları verilmektedir. Şekilden de görüldüğü üzere yıllar içinde OSB proje sayıları ile OSB'lerde yer alan işletme sayıları artmıştır. OSB sayısı 1975 yılında 5 iken, günümüzde 133'e çıkmış olup, OSB'lerde yer alan işletmelerde çalışanların sayısı ise 10 bin düzeylerinden, 850 binlere ulaşmıştır. İşletme başına ortalama çalışan sayısı 1970'li yıllarda 57 iken, 1990'lı yıllarda 90'lara çıkmış, günümüzde ise tekrar 60'a düşmüştür. Bu da bize OSB'lerin yapımında 90'lı yıllarda verimliliğin en üst düzeye çıktığını ve son yıllarda yapılan OSB'lerin atıl kalması dolayısıyla işletme büyüklüğünün ortalama olarak tekrar 60'lara düştüğünü göstermektedir. Diğer taraftan OSB başına ortalama işletme sayısı 70'li yıllarda 45'ler dolayında iken, günümüzde 75'lere çıkmıştır.

Şekil 3.1: OSB'lerin Yıllar İtibarıyla İstatistikî Büyüklüklerindeki Gelişimleri

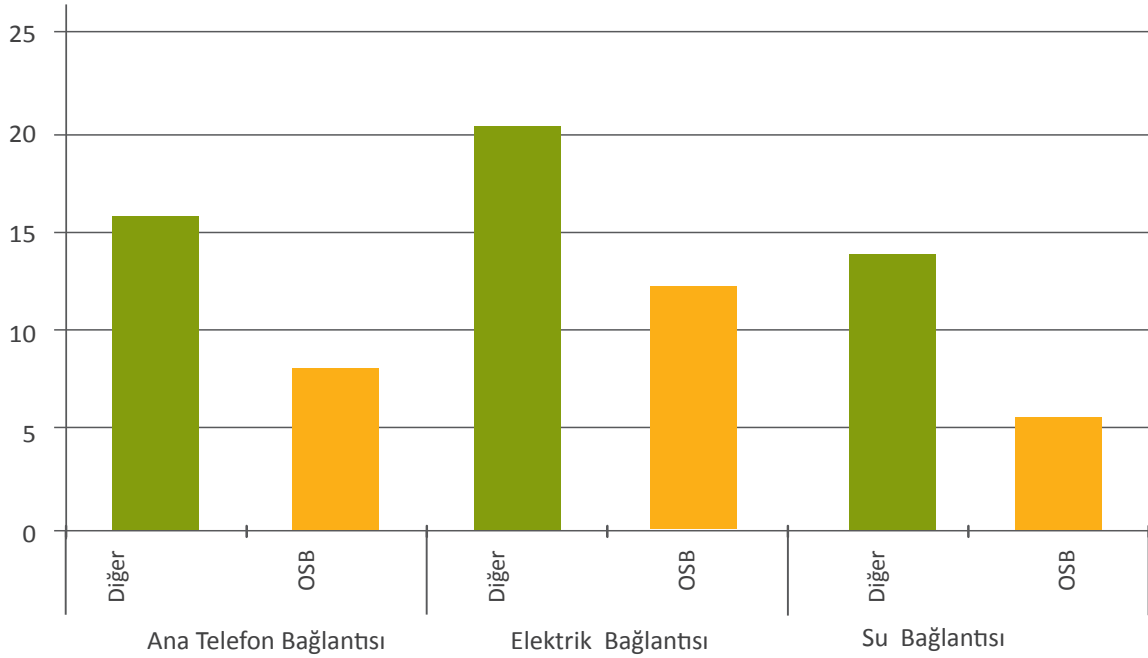

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

OSB'ler işletmeler için önemli avantajlar sağlamaktadırlar. Şekil 3.2 ile Şekil 3.3'te OSB'ler ve OSB dışında bulunan işletmelerde elektrik, telefon, su, inşaat ruhsatı, işletme belgesi ve işyeri açma ruhsatının verilmiş süreleri gösterilmiştir. OSB'lerde elektrik, su, telefon gibi alt yapı hizmetlerinin

işletmelere bağlanması, OSB dışındaki bölgelere kıyasla ortalama iki kat daha hızlı gerçekleşmektedir. Ana telefon bağlatma süresi, OSB dışındaki şirketlerde ortalama 15 gün iken, OSB'lerde yalnızca 7 gün sürmektedir. Sanayi tesislerine elektriğin bağlanması, OSB dışındaki işletmeler için ortalama 20 gün iken, OSB'lerdeki şirketler için ortalama 11 gün sürmektedir. Su bağlantısı için de aynı durum geçerlidir: OSB dışındaki işletmeler için 14 gün uzunluğundaki süreç, OSB'lerdeki şirketler için yalnızca 5 gün almaktadır⁵⁷.

Şekil 3.2: Alt yapı Bağlantı Süresi (gün): OSB'lerde ve Diğer Alanlarda Yer Alan İşletmeler

Kaynak: Dünya Bankası – TEPAV Yatırım Ortamı ve verimlilik Anketi 2005.

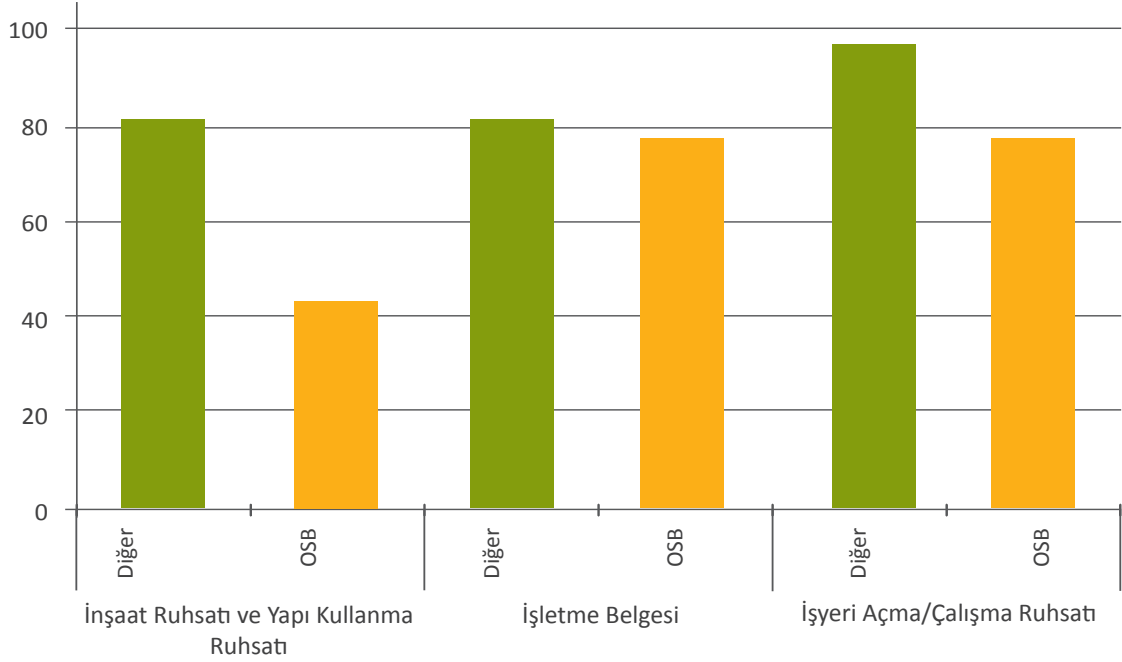
Benzer durum inşaat izinleri için de söz konusudur. OSB'lerde kurulmuş şirketler yapı ruhsatını veya yapı kullanma izin belgesini ortalama 40 günde alırken, bu süre OSB dışındaki işletmeler için ortalama 80 gündür. Söz konusu yetkilerin OSB'lere geçmesinin, ilgili alanlarda iş yapmayı önemli ölçüde kolaylaştırdığı görülmektedir. İzin ve ruhsatların yanında OSB'ler yüksek kalitede alt yapı hizmeti vererek, şirketlerinin verimliliklerini doğrudan etkilemektedir. OSB'ler, idari izin ve ruhsatların daha çabuk verilmesi sayesinde yatırımları kolaylaştırmanın yanında, bunlara ilişkin denetimlerin ve yenilemelerin yapılmasında da etkin çalışarak işletmelerin verimliliklerine sürekli olarak katkı sağlamaktadırlar⁵⁸.

57 Dünya Bankası ve TEPAV, "Yatırım Ortamı ve verimlilik" Anketi 2005.

58 TEPAV 2005, OSB Çalışma Dokümanı.

Şekil 3.3: İzin ve Ruhsat Alma Süreleri (gün): OSB'lerde ve Diğer Alanlarda Yer Alan İşletmeler

Kaynak: Dünya Bankası – TEPAV Yatırım Ortamı ve verimlilik Anketi 2005.

KALKINMA PLANLARI VE OSB'LER

OSB uygulamalarına ilk olarak 1962 yılında Bursa TSO OSB'nin kurulmasıyla başlanmıştır. 1980'li yıllardan önce OSB'ler Yüksek Planlama Kurulu (YPK) ve Bakanlar Kurulu Kararlarıyla kurulurken, 31 Ocak 1982 tarihinde "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Bu süreçte, OSB'lerin kurulması, Kalkınma Planlarındaki ve Yıllık Programlardaki hedefler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, 15.04.2000 tarihinde 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu (Eserde bundan böyle OSB Kanunu şeklinde anılacaktır) ve 01.04.2002 tarihinde "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Diğer taraftan Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği ilk olarak 28.06.1997 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 4562 sayılı OSB Kanununa bağlı olarak 21 Mayıs 2001 tarihinde yeniden düzenlenmiştir.

OSB yerinin kesinleştirilme işleminin daha etkin bir şekilde yapılabilmesi için 17 Ocak 2008 tarihinde revize edilmiştir. OSB Yer Seçimi Yönetmeliğinde son yapılan değişikliklerle; kamu yatırımlarını daha etkin, verimli ve daha kısa zamanda gerçekleştirebilmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede; yer seçimine esas kurum ve kuruluş görüşlerine zaman kısıtlaması getiril-

miş ve Yer Seçimi Komisyonu'na üye gönderecek kurum sayısı düşürülerek bürokratik işlemleri azaltılmış olup STB tarafından bir OSB'nin yer seçimi işlemleri 4 ay gibi bir sürede tamamlanmaktadır.

Diğer taraftan 2008 yılı sonunda 4562 sayılı yasada yapılan düzenleme yoluyla Tarıma Dayalı İhtisas OSB kavramı ilave edilmiştir.

OSB mevzuatı OSB yönetimlerine, fabrika inşaatlarının projelendirilmesi, inşaat aşamasında verilen izin ve ruhsatlar ile alt yapı hizmetlerinin (telekomünikasyon, elektrik, doğal gaz, su) dağıtılmasına ilişkin kamusal yetkiler devredilmiştir. Bu kamusal yetkiler OSB müdürleri ve OSB'lerin kontrol teşkilatları tarafından kullanılmaktadır. OSB müdürleri 4562 sayılı OSB Kanununa göre OSB Müteşebbis heyeti tarafından atanmaktadır. Bu durumda ortaya sanayicilerin seçtiği OSB müdür ve personelinin yine sanayicileri denetlemesi durumu ortaya çıkmaktadır.

OSB'ler TOBB ve TESK gibi kamu meslek birliği ünvanına sahip değildirler. Böyle olmadığı halde kamunun yapması gereken birçok faaliyet OSB Kanunu çerçevesinde OSB'lere verilmiştir. OSB'lerin gelişmesi aynı zamanda planlı dönemin başlangıcıdır. İlk olarak organize sanayi bölgeleri kavramı Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer almıştır. 1963 Yılı Programı ve takip eden yılların programlarında OSB'lerin programlan-

Bursa TSO OSB

masına öncelik verilmiştir. 1962 yılında yapımına başlanan ve 1966 yılında tamamlanan Bursa TSO OSB, Plan döneminin sonunda faaliyete geçmiştir. İkinci Beş Yıllık Planda (1968-1972) ise, sanayi bölgeleri sorununu çözmek için OSB'lerin kurulması, gelişmesi ve teşvik edilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir. OSB'lere yönelik ayrıcalıklı teşvik verme İkinci Kalkınma Planı döneminde gündeme gelmiştir. Planın tedbirler kısmında "Organize sanayi bölgelerinde ve tamamlanacak sanayi dallarında özel tariflerin uygulanmasına gidilecektir" ifadesi yer almaktadır⁵⁹. Bu kapsamda Organize sanayi bölgeleri, bölgesel gelişme, şehirleşme ve yerleşme sorunlarını halletmek için bir araç olarak kabul edilmiştir. Plan döneminin sonunda Manisa ve Konya OSB projelerinin yapımına başlanılmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ise (1973-1978) OSB'ler, yerleşme ve şehirleşme çerçevesinde sanayileşmeyi düzenleyici, kentleşmeyi disipline edici bir araç olarak ele alınmıştır⁶⁰.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının (1979-1983) hazırlık aşamasında ilk defa OSB'lerle ilgili müstakil bir "Özel İhtisas Komisyonu" kurulmuştur. Söz konusu Planda OSB'ler ayrı bir başlık çerçevesinde ele alınmış ve OSB'lere ilişkin olarak ilk defa OSB'lere yönelik mevzuatın önemine değinilmiş, sanayide bütünleşmeyi sağlayıcı önlemler ile OSB'lerin alt yapı eksiklikleri gündeme getirilmiştir. Bu Planda kentleşmenin yanında OSB'lerdeki üretimin, işletmeler ve sanayi açısından önemi özellikle vurgulanmıştır.

59 II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), s.: 118, s.: 559, 1967.

60 IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.: 3, 1976.

61 V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (...).

62 VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise, OSB'ler yerleşme-şehirleşme sektöründe ve kentleşme politikaları çerçevesinde ele alınmıştır. OSB'lerin sanayi potansiyeli olan yerlerde kurulması, ihtisas OSB'lerin kurulması ile ana-yan sanayi bütünleşmesi için OSB bulunan yerlerde Küçük Sanayi Sitesi yapılması politikaları öncelikli olarak ele alınmıştır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı sektörel bütünleşmeye ve sanayinin yayılmasına verdiği önem bakımından diğer planlardan ayrılmaktadır⁶¹.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990-1994), deri ve deri mamulleri sanayinin toplu olarak kendilerine ayrılmış organize sanayi bölgelerine taşınmasının özendirilmesi ve OSB bulunan yerlerde tamamlayıcı faaliyetlerin yer alacağı küçük sanayi sitelerinin kurulmasının desteklenmesi önem kazanmıştır. Söz konusu Plan döneminde sanayinin bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması ve sınai gelişmenin teşviki amacıyla organize sanayi bölgeleri yapımına devam edilmesi ve OSB'lerin düzenli şehirleşmenin sağlanmasına imkân veren bir araç olarak kullanılmasına önem verilmesi öncelikli politikalar arasında yer almıştır⁶². Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde tamamlanan 18 adet organize sanayi bölgesi 5,6 bin hektarlık alanı ve 3.370 sanayi parselini kapsamaktadır. Böylece, 1994 sonu itibarıyla 8,8 bin hektarlık alanda 5.320 sanayi parseli ile toplam 27 adet organize sanayi bölgesi kurulmuştur.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000), mevcut tesislerin organize sanayi bölgelerine taşınmasının özendirilmesi, doluluk oranı düşük

organize sanayi bölgelerinin bulunduğu yörelerde, bu bölgelerin dışındaki sanayi yatırımlarının zorunlu haller dışında desteklenmemesi planlanmıştır.

Antalya OSB

Aynı zamanda söz konusu Planda OSB'lerin özel sektör yatırımlarının seçilecek bölgesel gelişme merkezlerine yönlendirmede önemli bir fonksiyonu olduğu belirtilmiştir. OSB'lerin hem düzenli kentsel gelişme, hem de endüstriyel faaliyetler için dışsal ekonomiler sağlama gibi olumlu özelliklerinden dolayı Kalkınmada Öncelikli Yörelerde inşaatı devam eden, kamulaştırma, etüt-proje aşamasında bulunan OSB'leri hızla bitirilmesi ve ihtisaslaşmalarının sağlanması planlanmıştır. Bununla birlikte, Planda gelişmiş ve normal yöre olarak tanımlanan illerde İhtisaslaşmış Organize Sanayi Bölgelerini kurulması faaliyetlerinin hızlandırılması ve bu bölgelerin yeni teknolojileri kullanacak tarzda örgütlenmeleri için burada yer alan işletmelerin AR-GE faaliyetlerini ve bu bölgelerde üniversite-sanayi işbirliğini geliştirici yönde düzenlemeler yapılması tasarlanmıştır⁶³.

Plan dönemi sonunda 11.839 hektar büyüklüğünde 5.425 tesis kapasiteli 51 adet OSB'nin alt yapısı tamamlanarak sanayicinin hizmetine sunul-

63 VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı.

muştur. Söz konusu bölgelerde doluluk oranının yüzde 62 olup 3.383 tesis üretime geçmiş ve 270.800 kişinin istihdamına imkân sağlanmıştır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plan (2001-2005) döneminin en önemli politikaları⁶⁴; yerel girişimciliğin harekete geçirilmesi ve istihdam açısından önem taşıyan organize sanayi bölgelerinin yurt sathına yayılması, sanayileşmenin kentsel gelişmeleri olumlu etkilemesi amacıyla, orta büyüklükteki kentlerde alt yapısı hazırlanmış sanayi bölgeleri geliştirilmesi ve OSB'lerde orta büyüklükteki sanayi için arsalar üretilmesidir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında ise (2007-2013), ekonominin ara eleman ihtiyacını karşılamak için mesleki eğitim faaliyetlerinin kümeleşme ortamı oluşturan OSB'lerde ilgili hizmet kurumları ve özel sektörle etkili işbirliği içinde yaygınlaşmasını sağlayan mekanizmaların güçlendirilmesi ve inşaatı devam eden OSB'lerin biran önce sanayicinin kullanımına açılması öncelikli politikalar arasında yer almıştır⁶⁵.

Buradan da anlaşılacağı üzere Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planından itibaren OSB'ler Kalkınma Planlarının önemli politika araçlarından birisi olmuştur. Şekil 3.4'te Kalkınma Plan Dönemlerinde başlanan ve bitirilen OSB'ler verilmektedir. Şekil incelendiğinde, Altıncı Kalkınma Planı Dönemi'nden itibaren başlanan ve bitirilen proje sayılarının çok fazla olduğu görülmektedir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde 41 OSB projesi, Dokuzuncu Kalkınma Planının ilk üç yılında ise 37 proje tamamlanmıştır. En fazla OSB projesinin uygulamaya konulduğu yıllar Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plan Dönemi içindedir. Bu dönemde 147 projeye başlanmış olup, bir önceki plan döneminde ise 85 proje başlatılmıştır. 2001 yılı ekonomik krizi ile birlikte etkin olmayan bir çok proje Yatırım Programından çıkarılmış, ancak, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde bu projeler tekrar Yatırım Programına alınmıştır.

TÜRKİYE'DE OSB UYGULAMALARI

Türkiye'deki OSB'ler; STB'nin kredi desteği ile oluşan OSB'ler, kurulduklarında KSS olan, ancak, daha sonra gelişmişliklerinden dolayı OSB'ye dönüşenler ve müteşebbis heyetlerin kendi imkânlarıyla yaptıkları OSB'ler olmak üzere üç şekilde kurulmuş bulunmaktadır. Söz konusu bölgelere ilişkin bilgiler aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Kredi Desteği ile Yapılan OSB'ler

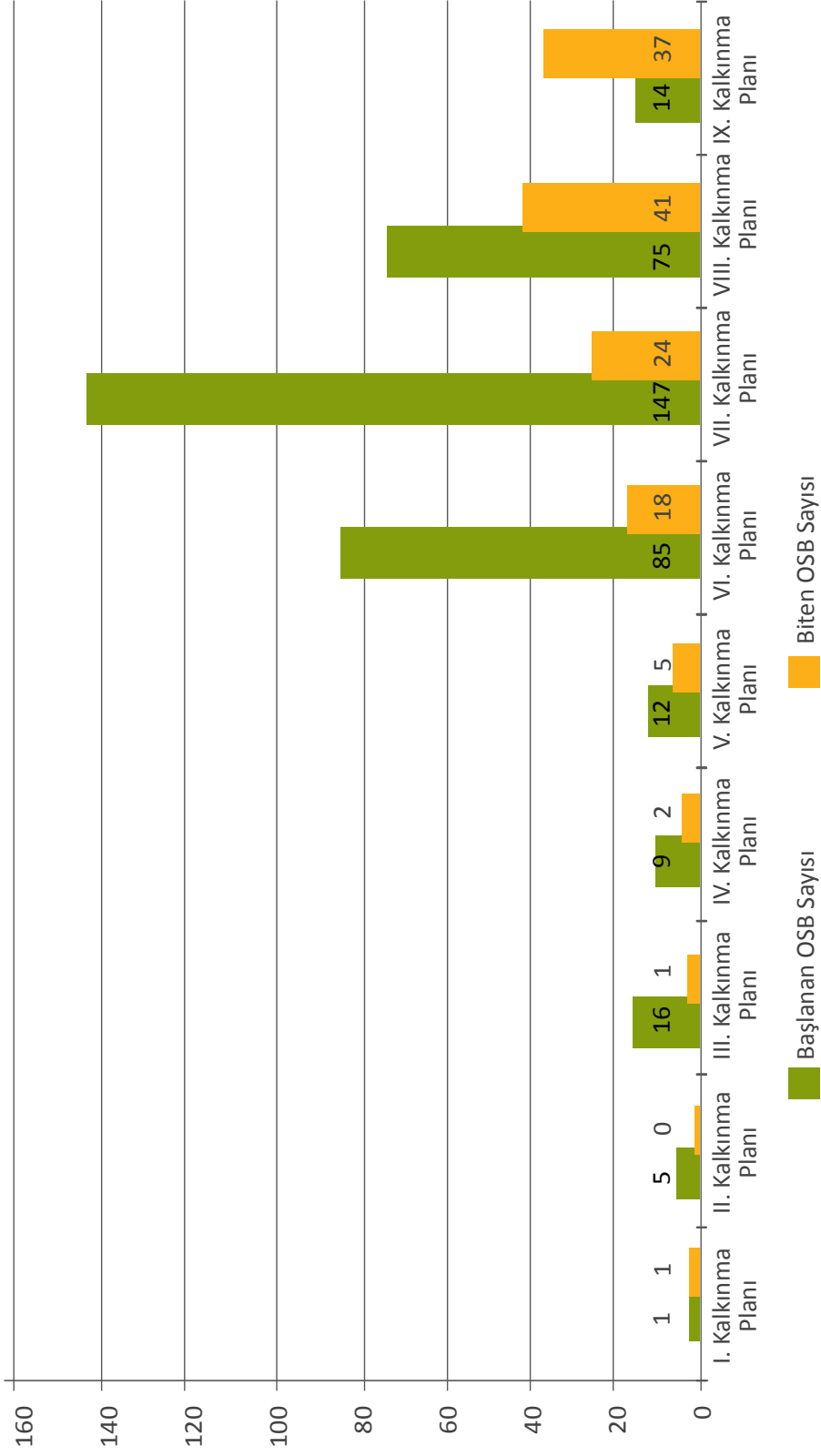
OSB'lerin kurulabilmesi için, OSB kurmak isteyen kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanacak olan OSB gerekçe raporu, Valiliğin onayı ile STB'ye sunulmaktadır. Bu aşamanın ardından Bakanlıkça OSB kuruluşu için uygun görülen talepler, yer seçimi yapılmak üzere değerlendirmeye alınmaktadır. Yer seçiminin sonuçlandırılmasına kadar olan çalışmalar, OSB kuruluşuna katılacak kurum ve kuruluşlar tarafından ve valilik kanalıyla yürütülmektedir. OSB, kuruluş yerinin kesinleşmesinden sonra,

64 VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı.

65 IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı.

Şekil 3.4: Kalkınma Planı Dönemleri İtibarıyla Başlanan ve Bitirilen OSB Projeleri

Kaynak: STB (2009) bilgilerinden çalışma kapsamında hazırlanmıştır.

kuruluş protokolünün STB tarafından onaylanması ve sicil kaydının yapılmasını müteakip, OSB tüzel kişilik kazanmaktadır.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın OSB'ler üzerindeki görev ve yetkileri;

- Yer seçimini yönetmek ve oy birliği ile seçilen yeri OSB alanı olarak tasdik ve ilan etmek,
- OSB'nin kuruluşunu onaylayarak tüzel kişilik vermek,
- İmar planı ve altyapı projelerini tasdik etmek,
- Kamulaştırma taleplerini inceleyerek "Kamu Yararı Kararı" nı vermek,
- Kredi talebi uygun görülen OSB'leri kredilendirmek,
- Gerekli gördüğü hallerde veya şikâyet üzerine OSB'lerin her türlü hesap ve işlemlerini denetlemek ve gerekli tedbirleri almak, olarak sıralanabilir.

OSB tüzel kişiliğinin görev ve yetkilerini ise;

- Arazi temini için gerektiğinde kamulaştırma yapmak,
- Yapı ruhsatlarını vermek ve inşaatları denetlemek,
- Yapı kullanma izin belgelerini vermek,
- İşyeri açma ve işletme ruhsatlarını vermek,
- Elektrik üretim tesisleri kurarak veya satın alarak elektrik dağıtımını yapmak,
- Doğal gaz dağıtımını yapmak,
- Su temin ederek dağıtımını yapmak,
- Atık su şebekesini yönetmek ve ortak arıtma tesisini kurmak ve işletmek,
- Katı atık yönetimi ve genel güvenlik hizmetlerini sağlamak,

olarak sıralamak mümkündür.

STB'nin kredi desteğiyle yapılan ve yapılacak olan OSB alt yapı inşaatlarına yıllar itibarıyla kullanılan kredilerin faiz oranları Tablo 3.1'de verilmiştir. Tablo 3.1'e göre, geri ödeme koşulları 1987 yılından beri değiştirilmemiştir. Ancak, faiz oranları ekonomik gelişmelere de bağlı olarak yıllar itibarıyla değişmiştir. Türkiye'nin 1980'li yıllarda yüksek enflasyonlu bir ekonomiye sahip olduğu düşünüldüğünde OSB'lere verilen kredilerin çok düşük bir faizle verildiği görülmektedir.

2009 yılı itibarıyla söz konusu faiz oranları ve ödeme şartları aşağıdaki gibidir;

- *Kalkınmada Öncelikli İllerde*; yüzde 1 faiz oranı ile 5 yılı ödemesiz olmak üzere toplam 15 yılda geri ödemeli,
- *Kalkınmada Öncelikli Olmayan İllerde*; yüzde 3 faiz oranı ile 3 yıl ödemesiz olmak üzere toplam 11 yılda geri ödemeli,
- *Gelişmiş İllerde*; yüzde 6 faiz oranı ile 2 yıl ödemesiz olmak üzere toplam 9 yılda geri ödemeli, faiz ve geri ödeme şartları uygulanmaktadır.

Tablo 3.1: OSB'lere Kullandırılan Kredilerin Özellikleri

Yıllar	Kredi Bilgileri/ İller	Kalkınmada Öncelikli İller	Normal İller	Gelişmiş İller
1962-1986	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 99	Yüzde 99
	Faiz Oranı	Yüzde 12	Yüzde 15	Yüzde 15
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl
1987-1996	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 15-18	Yüzde 20	Yüzde 22
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl, 4 Yıl Ödemesiz Toplam 13 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
1997-1999	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 25	Yüzde 40	Yüzde 50
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2000-2003	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 10	Yüzde 15	Yüzde 20
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2004-2006	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 2	Yüzde 7	Yüzde 12
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2007-2008	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 2	Yüzde 5	Yüzde 9
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl
2009-Günümüz	Kredi Oranı	Yüzde 99	Yüzde 95	Yüzde 90
	Faiz Oranı	Yüzde 1	Yüzde 3	Yüzde 6
	Geri Ödeme	5 Yıl Ödemesiz Toplam 15 Yıl	3 Yıl Ödemesiz Toplam 11 Yıl	2 Yıl Ödemesiz Toplam 9 Yıl

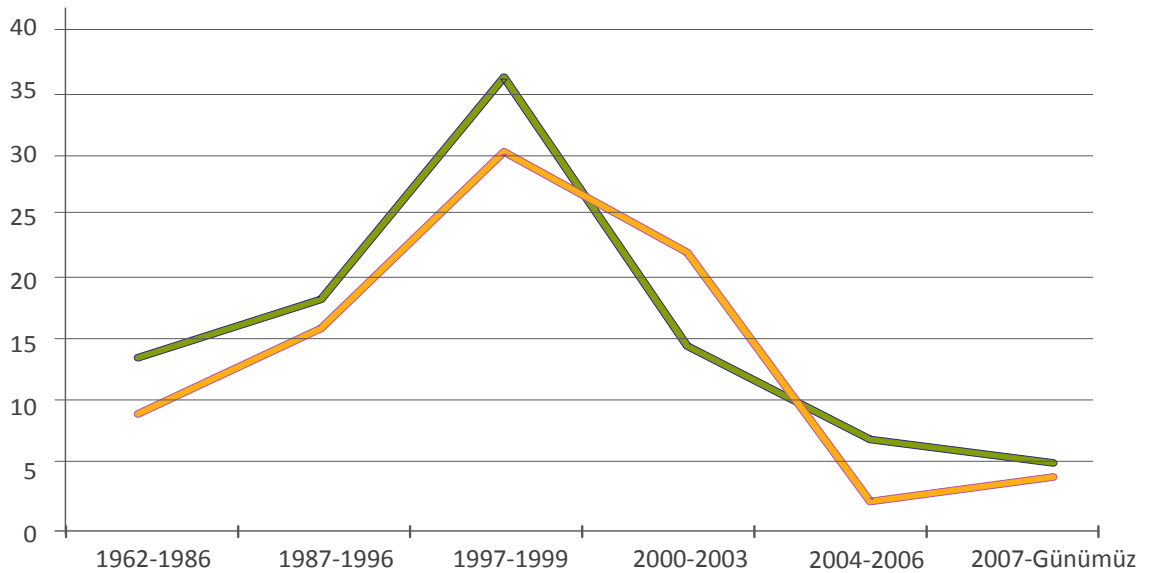
Kaynak: STB (2009).

Tablo 3.2 ve Şekil 3.5'te OSB'lere kullandırılan kredilerin Kalkınmada Öncelikli İllerdeki kapsamı ve normal ve gelişmiş yörelere uygulanan faiz oranının ortalama değerlerini göstermektedir. Şekil 3.5'teki verilere göre 1962 yılından 1999 yılına kadar OSB'lere verilen kredi faiz oranları artırılmış, ancak bu oranlar 1999 yılından sonra sürekli olarak düşerek 2009 yılında ortalama yüzde 3'lere düşmüştür.

Tablo 3.2: OSB'lere Kullanılan Kredilerin Ortalama Faiz Oranları ve Kamu Desteği

Yıllar	OSB'lere Sağlanan Kredinin Ortalama Reel Faiz Oranları (Yüzde)	Kamunun Sağladığı Faiz Sübvansiyonu (Yüzde)
1962-1986	14	9,2
1987-1996	19	16,5
1997-1999	38	31,6
2000-2003	15	23,0
2004-2006	7	1,7
2007-2008	5	3,8
2009-Günümüz	3	4,4

Kaynak: Çalışma kapsamında STB verilerinden hazırlanmıştır.

Şekil 3.5: OSB'lere Kullanılan Ortalama Kredi Faiz Oranları

■ OSB'lere Sağlanan Kredinin Ortalama Faiz Oranları
 ■ Kamunun Sağladığı Ortalama Faiz Sübvansiyonu

Kaynak: Çalışma kapsamında DPT ve STB verilerinden hazırlanmıştır.

Tablo 3.3'te tamamlanan ve 2010 Yılı Yatırım Programı'nda devam eden projelerin bölgesel dağılımı verilmektedir. Tabloya göre, tamamlanan OSB'lerin yüzde 21,4'ü Karadeniz Bölgesi'nde yer almaktadır. Karadeniz Bölgesi 28 OSB ile en çok OSB'ye sahip olmasına rağmen, OSB alanı olarak yüzde 11,1 ile Doğu Anadolu Bölgesi'nin önünde altıncı sırada gelmektedir. Karadeniz Bölgesi'ndeki OSB'lerin genel özelliği coğrafi şartlardan dolayı alan olarak küçük olmalarıdır. Karadeniz Bölgesi'nden sonra 20'şer OSB ile İç Anadolu Bölgesi ve Marmara Bölgesi gelmektedir.

Marmara Bölgesi toplam OSB'lerin yüzde 16'sına sahip olmakla beraber, alan olarak toplam OSB alanının yüzde 20'sine sahiptir. En az OSB Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Aynı şekilde 2010 Yılı Yatırım Programında yer alan projelere baktığımızda; yine devam eden projelerde en fazla projeye sahip bölge 17 proje ile Karadeniz Bölgesidir. Bu bölgeyi 14 OSB ile Ege Bölgesi ve 12 OSB ile İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir.

Tablo 3.3: Tamamlanan ve Devam Eden OSB'lerin Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	2009 Sonu OSB				2010 Yatırım Programı OSB				
	Adet	%	Alan (ha)	% (ha)*	Adet**	Alan (Ha)	Kredi verilecek Alan (Ha)	%	Adet***
Marmara	21	16,03	5.266	20,37	8	989	539	7,70	9,64
Ege	19	14,50	3.873	14,98	14	2.155	1.640	16,79	16,87
Akdeniz	16	12,21	3.453	13,36	4	250	100	1,95	4,82
İç Anadolu	24	18,32	4.830	18,69	12	2.435	1.710	18,97	14,46
Karadeniz	28	21,37	2.877	11,13	17	1.328	1.089	10,35	20,48
Doğu Anadolu	10	7,63	1.548	5,99	15	2.761	1.189	21,51	18,07
Güney Doğu Anadolu	13	9,92	3.999	15,47	13	2.918	1.287	22,73	15,66
Türkiye Toplamı	131	100	25.846	100,00	83	12.836	7.554	100	100

Kaynak: STB verilerinden çalışma kapsamında düzenlenmiştir.

(*) Toplam bölge alanının Türkiye toplam alanına oranıdır.

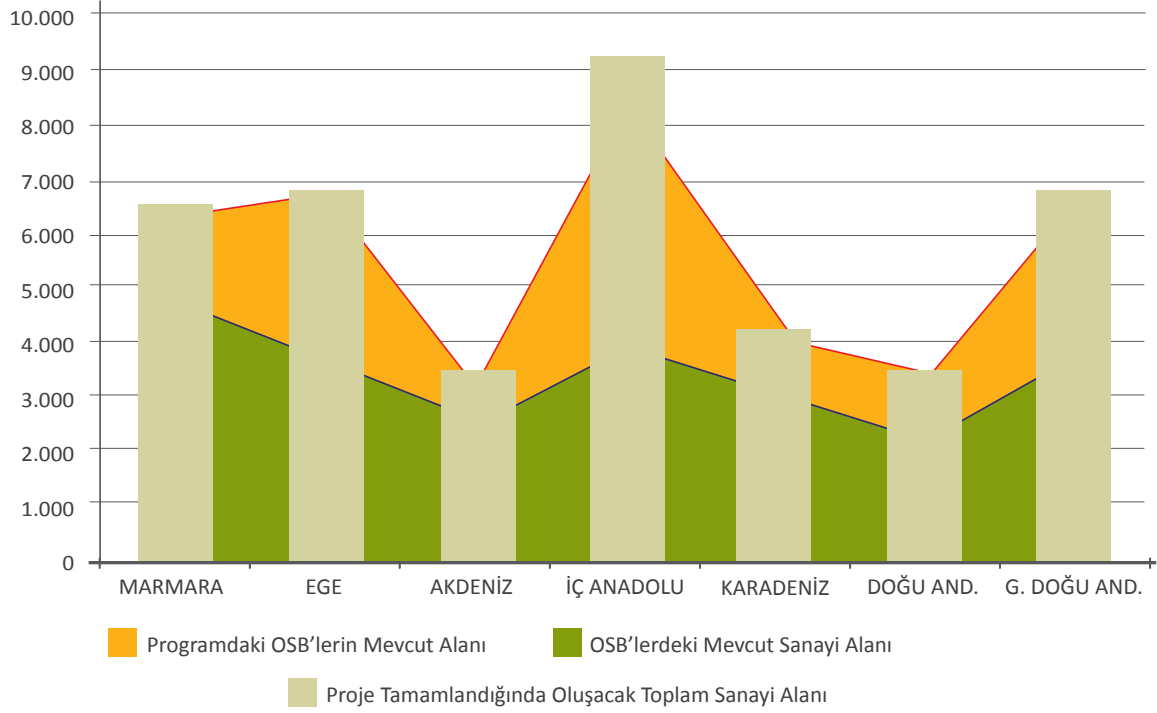
(**) Etüd ve arıtma karakteristiği ile yer alan projeler adet olarak toplamlara dahil edilmiştir.

(***) Toplam adedin Türkiye toplam adedine oranıdır.

Şekil 3.6'da bölgeler itibarıyla tamamlanmış ve devam eden asıl projelerin sanayi alan dağılımı verilmiştir. Şekle göre, mevcut sanayi alanlarına, öncelikle İç Anadolu ve diğer iç bölgelerde ağırlık verildiği görülmektedir. Marmara bölgesinin finans ve turizm ağırlıklı bir yapıya doğru dönüşümü ve başta Ankara olmak üzere Eskişehir, Konya ve Kayseri'de imalat sanayinin teknolojik bir üstünlükle yapısını değiştirmesi ve geleneksel sektörlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya kaydırılma anlayışı OSB projelerine yansımış görülmektedir.

Şekil 3.6: Devam Eden OSB Projeleri Tamamlanmış Kabul Edildiğinde OSB'lerin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: STB (2009).

Tablo 3.4'te 1975 yılından itibaren OSB'lere kullanılan krediler ve OSB'ler tarafından yapılan geri ödemeler verilmektedir. Tabloya göre 2008 yılı sonu itibarıyla STB tarafından yaklaşık 2 milyar TL kredi kullanılmıştır. Söz konusu kredilerin yaklaşık yüzde 14'ü yani 270 milyon TL'si tahsil edilmiş, 62 Milyon TL ise 5084 sayılı Yatırımların Teşviki Kanununa göre bedelsiz arsa tahsislerinden Hazine ile mahsuplaştırılmıştır.

Tablo 3.4: OSB'lerin Kullandığı Krediler ve Geri Ödemeler (2009)

YILLAR	OSB'lere verilen Kredi Miktarı (TL)	OSB'lerin Geri Ödemesi (TL)	Teşvik Kanunu Gereğince Mahsup (TL)	Geri Ödeme Oranı (Yüzde)
1975-1990	589.343.152	41.173.251	0	7,0
1991-1995	298.284.758	30.028.575	0	10,1
1996-2000	407.491.362	79.123.188	0	19,4
2001-2005	368.505.957	88.239.371	61.928.551	23,9
2006-2008	293.954.996	31.626.454	0	10,8
Toplam	1.957.580.224	270.190.839	61.928.551	13,8

Kaynak: STB verilerinden çalışma kapsamında düzenlenmiştir. (2009)

Türkiye'de 1962 yılından itibaren toplam 120 OSB projesi kamu yatırım programları kapsamında tamamlanmıştır. Devam eden tüm projelerle birlikte bu rakam 261'dir. Devam eden OSB projelerinin 96 adedi 2009 Yılı Yatırım Programında yer almaktadır. Bu Projelerin toplam proje tutarı 1,2 milyar TL olup, 2008 yılı sonu itibarıyla toplam 335 milyon TL harcama yapılmıştır. Mevcut ödeneklerle; OSB'lerin tamamlanma süresi yaklaşık 12 yıl iken gerek bütçeden daha fazla kaynak ayrılması gerekse yatırım programlarının rasyonelleştirilmesi sonrasında OSB'lerin tamamlanma süresi 4 yıla kadar düşmüştür.

Tablo 3.5'te genel bütçeden yıllar itibarıyla STB'ye tahsis edilen ödenek kullanımı gösterilmektedir. Tablodan görüleceği üzere 2003-2008 döneminde STB'ye merkezi bütçe kaynaklarından yaklaşık 676 milyon TL tahsis edilmiş ve bunun yüzde 90'ı olan yaklaşık 605 milyon TL OSB'lere kullanılmıştır. Buradan da bütçenin kullanım yüzdesi oldukça yüksektir. Ayrıca, son yıllarda OSB'lerin bir an önce faaliyete geçirilip ekonomiye kazandırılması için OSB'lere ayrılan kaynak artırılmıştır. OSB'lere 2010 yılı fiyatlarıyla 2003 yılı başında 66 milyon TL kaynak tahsis edilirken, bu rakam kadar sürekli artarak 2010 yılında ... milyon TL kaynak çıkmıştır.

Tablo 3.5: Genel Bütçeden STB'ye OSB'ler İçin Tahsis Edilen Ödenek ve Bu Ödenegin Kullanımı (2010 yılı fiyatlarıyla)

Yıl	Tahsis Edilen Kredi (TL)	Kullandırılan Kredi (TL)	Kullanım Yüzdesi
2003	66.087.859	59.919.804	91
2004	70.767.764	61.425.690	87
2005	104.494.588	102.957.645	99
2006	89.050.839	80.484.240	90
2007	88.167.340	76.381.379	87
2008	124.750.602	115.195.306	92
2009	132.952.050	109.233.734	82
Toplam	676.271.042	605.597.798	90

Kaynak: STB verilerinden çalışma kapsamında düzenlenmiştir.(2009)

Tablo 3.6'da Türkiye'deki tüm OSB'lerin parsel, üretim ve istihdam bilgileri toplulaştırılmış olarak verilmiştir. Buna göre tüm OSB'lerde işletmeler ve/veya yeni girişimciler için toplam 54.942 sanayi parseli bulunmakta olup, bunun yüzde 68'inde, yani 37.335 parselde üretime geçilmiştir. Üretime geçilen parsellerde 822.675 kişi istihdam edilmektedir. Tüm parsellerde üretime geçildiğinde yaklaşık 1,14 milyon kişinin istihdam edileceği bir sanayi yapısı meydana gelmiş olacaktır.

Tablo 3.6: Türkiye'de Üretime Geçen OSB'lere İlişkin Bilgiler

Yıl	Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçilen Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçme Oranı (Yüzde)	Üretime Geçilen Parselerde İstihdam (Kişi)	Toplam İstihdam Kapasitesi (Kişi)
2009	54.942	37.335	68	822.675	1.141.048

Kaynak: STB verilerinden çalışma kapsamında düzenlenmiştir. (2009)

Tablo 3.7'de biten OSB'lerin parsel, üretim ve istihdam bilgileri verilmiştir. 1962-2008 yılları arasında toplam 16.226 adet parsel tamamlanmış, bunların 14.226'sı kullanıcılarına tahsis edilmiştir. Tahsis oranı yüzde 88 olmasına rağmen, söz konusu parsellerin ancak yüzde 58'inde, diğer bir deyişle 9.484 parselde, üretime geçilmiştir. Üretime geçme oranları sanayinin gelişmiş olduğu bölgelerde çok yüksek iken diğer bölgelerde daha düşüktür. Buradan da durumun yeni OSB kurulması sürecinde göz önüne alınması ve yeni OSB kurulurken fizibilite, ihtiyaç analizleri ve OSB'nin kurulacağı bölgede gelişme analizlerinin yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yine Tablo 3.7'ye göre, 2003 yılından itibaren 44 adet OSB projesi tamamlanmış ve 7.067 parsel sanayicinin hizmetine sunulmuştur. Bu yeni parsellerden 6.298'i sanayiciye tahsis edilmiş ve 4.651'inde, diğer bir deyişle parsellerin yüzde 66'sında, üretime geçilmiştir. Bu çerçevede tamamlanan 44 adet OSB'de 263 bin kişiye yeni istihdam sağlanmıştır. Üretime geçme oranları 2003 yılından itibaren 2008 yılına kadar sürekli artmıştır. 2008 yılında ise gerek küresel kriz, gerekse yeni 13 OSB'nin tamamlanarak hizmete sunulması sonucu üretime geçilen parsel sayısının artmasına rağmen, üretime geçme oranı yukarıdaki sebeplerin etkisiyle düşük kalmıştır.

Tablo 3.7: Tamamlanan OSB'lerde Parsel Tahsisi (kümülatif)

Yıllar	OSB Sayısı (Adet)	Parsel Sayısı (Adet)	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçilen Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçme Oranı (Yüzde)	Üretime Geçilen Parselerde İstihdam (Kişi)	Toplam İstihdam Kapasitesi (Kişi)
1962-2003	76	9.159	7.928	4.833	53	330.193	602.050
2004	77	10.629	9.044	5.334	50	385.714	638.504
2005	87	10.509	9.126	5.668	54	423.377	645.850
2006	93	12.108	10.475	6.532	54	457.530	720.000
2007	107	11.969	10.476	7.143	60	482.618	708.131
2008	120	16.226	14.226	9.484	58	593.243	846.923
2009	131	16.579	13.234	9.017	54	537.414	805.562

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir. (2009)

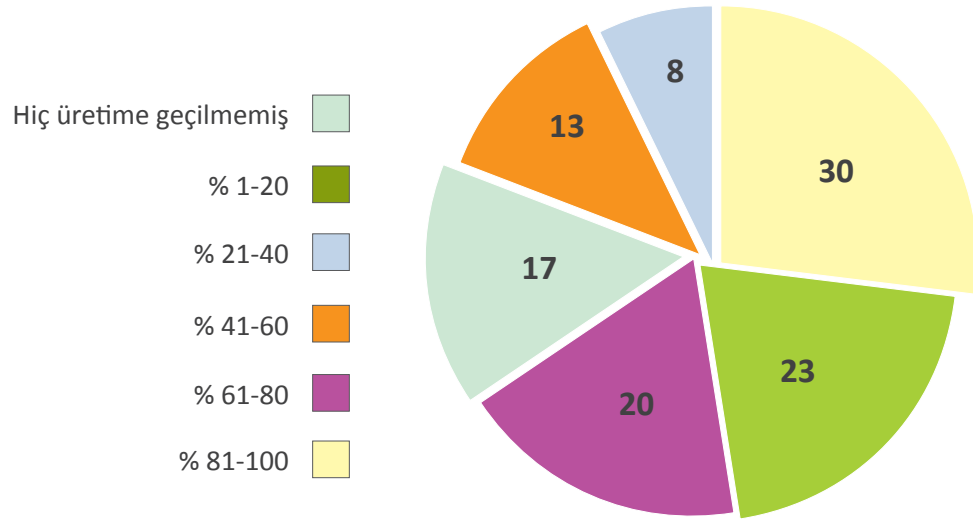
Ankara Sanayi Odası OSB

Ek-1'de; Yatırım Programına alınarak 2009 yılı başı itibarıyla tamamlanan 120 adet OSB projesinin parsel, üretim ve istihdam bilgileri, üretime geçme oranlarına göre sıralanarak verilmiştir. Söz konusu OSB'lerde üretime geçme oranları yüzde 20'lik paylar halinde Şekil 3.5'te özetlenmiştir. Buna göre tamamlanan 17 adet OSB'de herhangi bir sanayici üretime geçmemiştir. Yüzde 1 ile 20 arasında üretime geçen OSB sayısı ise 23'tür. Sekiz adet OSB'de yüzde 21 ile 40 arasında üretime geçilmiştir. Bunların yanında yüzde 80 ile 100 arasında üretime geçmiş 30 adet, doluluk oranları, üretim, ihracat ve istihdam açısından başarılı OSB uygulaması da bulunmaktadır.

Birçok OSB'nin boş olmasından kaynaklanan verimsizlik konusu irdelendiğinde ortaya şu durum çıkmaktadır: Mevcut durumda gelecekteki girişimlere yönelik alt yapısı hazır sanayi parselleri üretilmiştir. Ancak böyle bir durumda; yollar ve diğer alt yapılar kullanılmadığı zaman çok kısa sürede yeniden alt yapı ihtiyacı gündeme gelmekte olup bu OSB'lerin karşılayamayacağı düzeyde yüklü maliyet getirmektedir. Bu durumda yeni girişimci geldiğinde OSB'ler Bakanlıktan yeniden kredi talebinde bulunmaktadır.

Yatırım Programlarına OSB projesi alınmasında kamu kaynaklarının verimli ve rasyonel kullanılması için STB ve DPT işbirliği çerçevesinde 2008 yılının başından itibaren yeni düzenlemeye giderek taleplerinin kredilendirilmesi ya da yeni OSB kurulmasına yönelik bir takım ölçütler getirerek uygulama başlatılmıştır. Bu kapsamda OSB projelerine yönelik ihtiyaç analizi, finansal fayda, maliyet analizi, ekonomik fayda gibi birçok veriyi içeren OSB Bilgilendirme Raporu, OSB'ler tarafından hazırlanmaya başlanmış ve STB değerlendirmesinden sonra yeni projeler DPT'ye gönderilmektedir.

Şekil 3.7: Bakanlık Kredisi İle İnşa Edilen OSB'lerde Üretime Geçme Oranları

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

Tablo 3.8'de Yatırım Programında devam eden OSB'lerin parsel, üretim ve istihdam bilgileri verilmiştir. 2010 Yılı Yatırım Programında 83 adet OSB projesi bulunmakta olup projeler tamamlandığında 6.937 sanayi parseli yatırım için sanayicinin kullanımına verilecektir. Yapılacak söz konusu yatırımlarla 230.512 istihdam sağlanması beklenmektedir.

Diğer taraftan Yatırım Programında yapımı devam eden OSB'lerde yüzde 5'lik üretime geçme oranı yakalanabilmiş olup yaklaşık 14 bin kişiye istihdam sağlanmaktadır.

Tablo 3.8: Yatırım Programında Devam Eden OSB'lerde Parsel Tahsisleri

Yıl	OSB Sayısı (Adet)	Parsel Sayısı (Adet)	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçen Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçme Oranı (Yüzde)	Üretime Geçenlerde İstihdam (Kişi)	İstihdam Kapasitesi (Kişi)
2010	85	6.937	1.241	364	5	13.672	230.512

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

Son yıllarda çok sayıda OSB kurulmuş ve bunların çoğunluğu Yatırım Programı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak Yatırım Programındaki proje sayısı sürekli artış göstermiştir. Bu çerçevede DPT Müsteşarlığı ile STB tarafından OSB seçim ölçütlerinde etkinliğe yönelik değişiklikler yapılmıştır. Bunun en somut örnekleri ise bir ildeki OSB'lerin yüzde 75'i dolmadan o ilde yeni bir OSB'nin kurulmaması ve bu tür OSB projelerinin Yatırım Programına alınmaması ile tarıma dayalı OSB'lerde uygulama örnekleri görülüp değerlendirilmeden Yatırım Programına yeni 'Tarıma Dayalı OSB' projesi alınmaması yönünde izlenen politikalarıdır.

Küçük Sanayi Sitelerinden Dönüştürülen OSB'ler

Ankara İvedik OSB, Ankara OSTİM OSB, İstanbul İkitelli OSB ve İstanbul Beylikdüzü OSB ve Dudullu OSB'leri, KSS'lerden dönüştürülen OSB'lerdir. Bu KSS'ler OSB Kanununun geçici maddeleri uyarınca gerek imar sorunlarının çözülmesi ve gerekse buralardaki işletmelerin OSB'lere sağlanan desteklerden yararlandırılması amacıyla OSB'ye dönüştürülmüştür.

Tablo 3.9'da küçük sanayi sitelerinden OSB'ye dönüşen 4 adet bölgede parsel ve istihdam bilgileri verilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere söz konusu OSB'lerde 38.363 sanayi parseli bulunmakta olup bunların tamamı tahsis edilmiştir. Tahsis edilen parsellerin yüzde 73'ünde üretime geçilmiş olup, buralarda 27.542 işletme üretim yapmakta ve yaklaşık 285 bin kişiye istihdam sağlanmaktadır. Söz konusu OSB'lerin tam kapasiteye erişmeleri durumunda yaklaşık 50 bin kişilik daha istihdam sağlanacaktır. Bu OSB'lerin en büyüğü İstanbul İkitelli OSB'dir. İkitelli OSB'de yüzde 67'lik bir üretime geçme oranı ile 16 bin işletme üretim yapmakta ve yaklaşık 140 bin kişiye istihdam sağlanmaktadır.

Tablo 3.9: KSS'lerden OSB'ye Dönüşen Bölgelerde Parsel ve İstihdam Durumu

Biten Organize Sanayi Bölgeleri	Parsel Sayısı (Adet)	Tahsis Edilen Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçilen Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçme Oranı (Yüzde)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı (Kişi)	İstihdam Potansiyeli (Kişi)
Ankara-İvedik OSB	7.191	7.191	6103	85	68.590	74.030
Ankara-OSTİM	4.672	4.672	3.719	80	50.000	54.765
İkitelli OKSB	24.000	24.000	16.000	67	139.738	179.738
İstanbul Dudullu OSB	2.500	2.500	2.496	100	26.933	26.953
T O P L A M	38.363	38.363	28.318	73	285.261	335.486

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir. (2010)

Müteşebbis İmkânları İle Yapılan OSB'ler

Tablo 3.10'da kendi imkânlarıyla tamamlanan 19 adet OSB'deki parsel ve istihdam bilgileri verilmiştir. Söz konusu OSB'lerde üretime geçme oranı yüzde 41 olup, bu OSB'lerde 1.461 işletme üretime geçmiş ve

92,146 kişilik bir istihdam sağlanmıştır. Sakarya, Bursa ve İstanbul'da yer alan OSB'ler yüzde 79-97 arasında üretim oranlarıyla son derece başarılı olmakla birlikte, Bilecik ve İzmir'deki Aliağa I OSB ve İzmir-İTOB OSB ile Ankara Polatlı OSB'de üretime geçme oranları diğerlerine nazaran düşük düzeyde kalmaktadır.

Genel olarak müteşebbis imkânlarıyla yapılan OSB'ler, gerek KSS'lerden OSB'lere dönüşenlere, gerekse kamu kaynaklarıyla yapılanlara oranla daha düşük verimlilikle çalışmaktadırlar. Bunun, özel OSB'lerde arsa fiyatlarının yüksekliği genelde gelişmiş yörelerde ve özel sektörün kâr amacı gütmemesi nedeniyle izlediği politikaların neden olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3.10: Kendi İmkânlarıyla Tamamlanan OSB'lerde Parsel Bilgileri

Biten Organize Sanayi Bölgeleri	Parsel Sayısı (Adet)	Tahsis Edilen Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçilen Parsel Sayısı (Adet)	Üretime Geçme Oranı (Yüzde)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı (Kişi)	İstihdam Potansiyeli (Kişi)
Ankara-Polatlı I	90	82	17	19	300	3.156
Ankara 2 ve 3.	328	328	0	0	0	13.120
Bilecik-Pazaryeri	28	2	2	7	250	1.082
Bursa-Nilüfer	285	285	231	81	17.000	19.160
Bursa-Kestel	95	75	75	79	3.000	3.640
Elazığ-Merkez Hayvan Ürünleri	7	7	2	29	56	256
Hatay-Payas	42	29	25	60	1.700	2.276
İstanbul-Tuzla Kimya Sanayicileri	167	167	140	84	2.855	3.935
İstanbul-Tuzla Boya ve vernik	86	86	70	81	2.150	2.790
İstanbul-Tuzla	189	171	47	25	1.250	6.786
İstanbul-Tuzla Mermerciler	157	157	127	81	4.600	5.400
İstanbul-Beylikdüzü (OKSB)	282	282	273	97	20.000	20.360
İzmir-Aliağa I	365	182	27	7	545	12.601
İzmir Kemalpaşa	706	519	190	27	18.000	37.144
İzmir-İTOB	372	329	41	11	804	13.700
Kocaeli-Gebze (Plastikçiler)	166	164	85	51	8.500	11.724
Kocaeli-Gebze V (Kimya)	72	45	0	0	0	2.664
Kocaeli-Gebze II (TOSB-TAYSAD)	99	93	50	51	5.868	7.780
Sakarya-Merkez I	62	62	59	95	5.268	5.388
Toplam	3598	3065	1461	40,61	92146	172962

* KSS'den dönüştürülmüştür. Kaynak: STB verilerinden çalışma kapsamında düzenlenmiştir.

İhtisas OSB'leri

OSB'ler faaliyet alanlarına göre kendi içinde Karma OSB, İhtisas OSB ve Tarıma Dayalı OSB olmak üzere üçe ayrılmaktadırlar. Karma OSB'lerde tüm sektörlerden işletmeler bulunurken, ihtisas OSB'lerde sadece belirli bir endüstri kolunda üretim yapan işletmeler yer almaktadır. Deri OSB'leri ve Mermer OSB'leri bu niteliktedir. Tarıma Dayalı OSB'lere Hayvancılık ve Çiçekçilik OSB örnekleri verilebilir.

Bugün devam eden 9 adet dışında Tarıma Dayalı OSB'lerde uygulama örnekleri görülmeden Yatırım Programına yeni proje alınmaması yönünde bir politika benimsenmiştir. Bunun en önemli nedeni ise tüm bölgelerden TDOSB teklifinin gelmesidir. Ancak bu uygulamanın başarılı olup olmayacağı konusunda tereddütler bulunmaktadır.

İstanbul Tuzla Deri, İzmir Menemen Deri, Uşak Deri Karma, Balıkesir Haddeciler, Afyonkarahisar İncehisar Mermer, Denizli Deri ve Niğde-Bor tamamlanan ihtisas OSB'leridir. Ancak sektörlerdeki sıkıntı nedeniyle daha sonra, Uşak, Balıkesir ve Niğde Bor OSB'leri Karma OSB olmuştur.

Tablo 3.11'de 2009 Yılı Yatırım Programında yer alan ihtisas OSB'lerin sayısı verilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere 21 adet OSB Yatırım Programında yer almaktadır. Yatırım Programında yer almayan 15 adet ihtisas OSB bulunmaktadır. Ayrıca uygulama sonuçları beklenen 23 adet Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi (TDİOSB) projesinin yer seçimi çalışmaları durdurulmuştur. Yatırım Programında olmayan ancak sicil alan 3 adet TDİOSB bulunmaktadır. Diğer taraftan, daha önceden yer seçimi olumsuz sonuçlanan 15 adet de OSB girişimi de bulunmaktadır.

Tablo 3.11: 2009 Yılı Yatırım Programında Yer Alan İhtisas OSB'lerin Sayısı

OSB Türleri	Sayı (Adet)
Tarıma Dayalı İhtisas OSB'ler	9
Deri OSB'ler	5
Mermer OSB'ler	2
Tekstil-Dokuma OSB'ler	1
Zeytincilik OSB	1
Dökümcülük OSB (Ankara)	1
Bilişim OSB	1
Gıda OSB	1
Toplam	21

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma ve OSB'ler

Çevreye zarar vermeyen sürdürülebilir kalkınma ve sanayileşme kavramlarının uyumu son derece önemlidir. Bu çerçevede üretimde yeni teknolojilerin kullanımı, hem çevrenin korunması, hem de verimlilik açısından ön planda yer almaktadır.

Diğer taraftan OSB'lerde işletmelerin tek başına katlanamayacakları arıtma maliyetleri ortak bir şekilde giderilmektedir. OSB'lerin arıtma tesislerinin olması ve bunların çevre dostu teknolojilerle donatılması, sürdürülebilir kalkınma için önemli bir unsur niteliğindedir.

2872 sayılı Çevre Kanununun 11'inci maddesinde kurum ve kuruluşlara verilen görev (Değişik: 26/4/2006 – 5491/8 md.) “Üretim, tüketim ve hizmet faaliyetleri sonucunda oluşan atıklarını alıcı ortamlara doğrudan veya dolaylı vermeleri uygun görülmeyen tesis ve işletmeler ile yerleşim birimleri atıklarını yönetmeliklerde belirlenen standart ve yöntemlere uygun olarak arıtmak ve bertaraf etmekle veya ettirmekle ve öngörülen izinleri almakla yükümlüdürler” şeklinde açıklanmaktadır. Aynı maddede “... organize sanayi bölgelerinde organize sanayi bölgesi yönetimi, ... atıksu alt yapı sistemlerinin kurulması, bakımı, onarımı ve işletilmesinden sorumludurlar” ifadesi de yer almaktadır. Aynı Kanunun geçici 4 üncü maddesinde ise, “... halihazırda faaliyette olup, atık su arıtma tesisini kurmamış organize sanayi bölgeleri, ... bu tesislerin kurulmasına ilişkin iş termin plânlarını bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Bakanlığa sunmak ve belirtilen sürelerde işletmeye almak zorundadır. İşletmeye alma süreleri, iş termin plânının Bakanlığa sunulmasından itibaren ... organize sanayi bölgeleriyle bunların dışında kalan endüstri tesislerinde ve atıksu üreten her türlü tesiste 2 yıldır. ... atıksu alt yapı sistemlerinin ve katı atık bertaraf tesisleri kurma yükümlülüğü verilen kurum ve kuruluşların, bu yükümlülüklerini, bu maddede belirtilen süre içinde yerine getirmemeleri halinde; ... organize sanayi bölgelerinde 100.000 Türk Lirası, ... idarî para cezası verilir” ifadesi yer almaktadır.

2872 sayılı Çevre Kanunu kapsamında OSB yönetimlerine arıtma tesisleriyle ilgili olarak verilen sorumluluklar çerçevesinde 31 adet OSB kendi arıtma tesisini hizmete almış olup, 47 adet OSB ise Belediyelere ait arıtma tesislerine bağlanmıştır. 20 adet OSB'de ise arıtma tesisi kurma çalışmaları devam etmektedir. Bu kapsamda faal olan OSB'lerin arıtma tesisi durumları EK-3'de verilmiştir.

Sanayi bölgelerinin çevresel etikleri hem planlama hem de işletme aşamasında ortaya çıkmaktadır. Etkin yönetilmeyen sanayi bölgelerinde çevresel kazaların önüne geçmek mümkün değildir. Planlı kalkınmanın bir gereği olarak geliştirilmiş olan OSB'ler, sanayileşmenin çevreye vereceği zararı en aza indirebilmek açısından önemli alanlardır.

OSB'lerde görülen çevre sorunları işletmelerin çevre sorunlarından farklı olmamakla birlikte, kirlilikler miktar ve çeşit açısından farklılık göstermektedir.

Atıksu: İşletmelerin yoğun olarak bulunduğu sanayi alanlarında atık olarak ortaya çıkan sular verildikleri dere ve nehirleri kısa sürede kirlletmekte ve bu suların geçtiği yerlerdeki tarım alanlarının zarar görmesine neden olmaktadır.

Hava Kirliliği: OSB'lerde bulunan tesislerde çeşitli ısı ihtiyaçları nedeniyle yakma sistemleri kullanılmakta ve çoğunlukla kömür, fuel oil ve doğalgaz gibi fosil yakıtlar kullanılmaktadır. Bu yakıtların yakılması neticesinde atmosfere kirlletici gaz emisyonları atılmaktadır. Bu kirlletici maddeler, mevcut yakma sistemlerinin eski veya yeni olmasına ve iyi işletilip işletilmemesine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

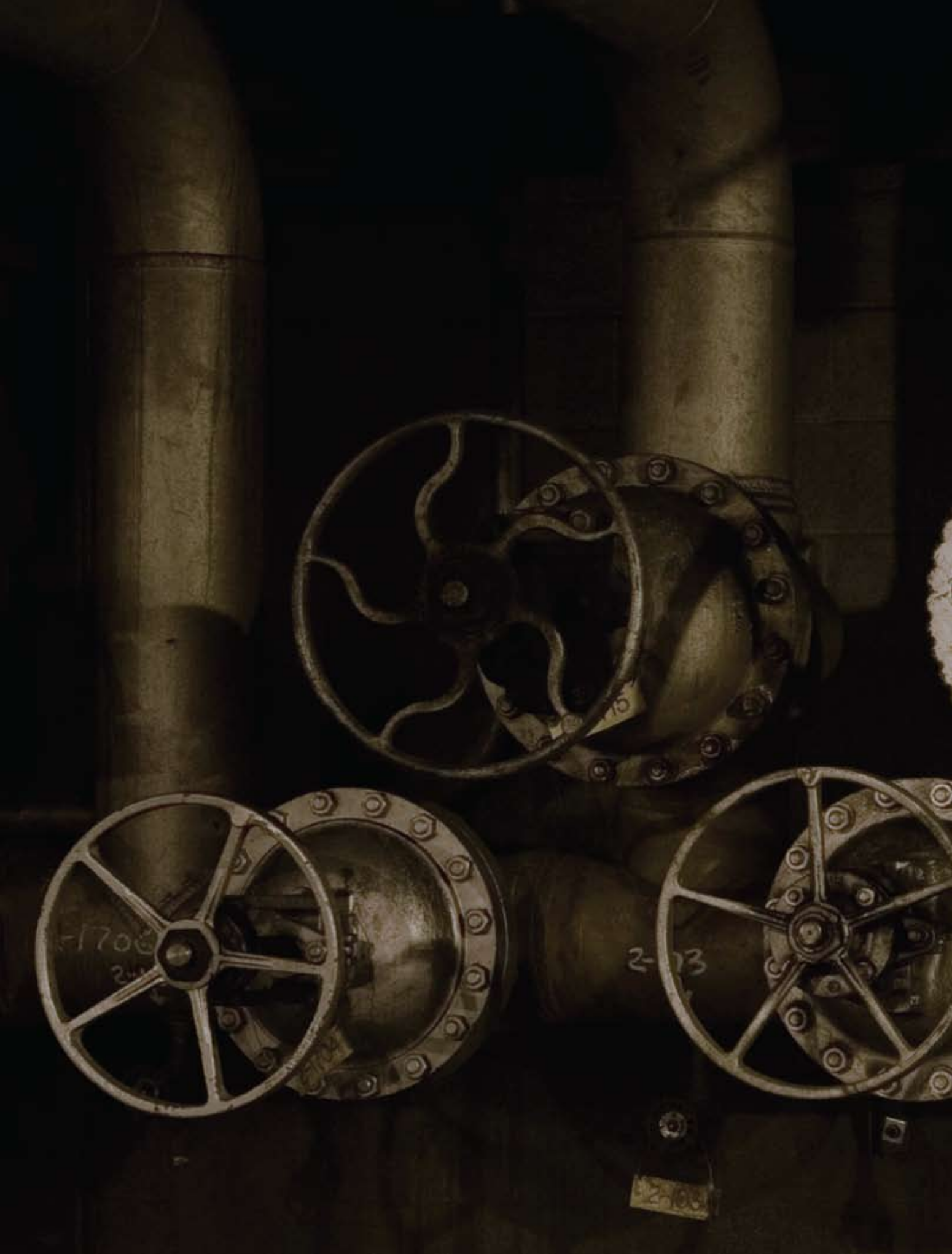
Katı atık: OSB'lerdeki sektör çeşitliğinin bir diğer çevresel sonucu da atık türlerinin farklılık göstermesidir. Genel olarak bu atıklar metal işleme atıkları, reaktif atıklar, tekstil atıkları, boyalar, reçineler, atık yağlar, kirlenmiş kaplar, organik kimyasallar v.b olarak sıralanabilir. Bu atıklar çevreye ve insan sağlığına olan etkileri nedeniyle tehlikeli atık olarak nitelendirilebilmekte ve ayrı olarak bertaraf edilmeleri gerekmektedir.

Gürültü: OSB'lerden kaynaklanan gürültü genelde işletmelerde kullanılan makinelerden kaynaklanmaktadır. Ancak her bir tesisten çıkan gürültü genellikle kendi sınırları içinde kalmakta, tüm OSB düşünüldüğünde ise uğultu şeklinde kendini göstermektedir.

Bu çerçevede yukarıdaki çevresel problemlerin OSB'lerde azaltılması ve denetlenebilmesi, diğer sanayi alanlarıyla karşılaştırıldığında daha kolay çözülebilmektedir. OSB'ler için çevre yönetim sistemi ve atık azaltıcı sistemler geliştirilmesi oluşabilecek çevresel riskler açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda STB'nin OSB'lere yönelik mevcut desteklerinin yanında çevre yönetim sistemlerini destekleyici teşvik araçları geliştirmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, yeni kurulan işletmelerde veya yeni yapılan yatırımlarda temiz üretim olanakları ve unsurlarının kullanılması ve yaygınlaştırılması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda bilgilendirme çalışmalarının yanı sıra, verilen teşviklerde temiz üretime dayalı yatırımlara çeşitli ayrıcalıklar getirilmesi konusu da STB tarafından değerlendirilmelidir.

ORGANİZE SANAYİ
BÖLGELERİNİ
GELİŞTİRME
YÖNTEMLERİ

BÖLÜM IV

OSB'LERDE UYGULANAN TEŞVİKLER

OSB'lere yönelik çok dağınık ve karmaşık yapıda destek verilmektedir. Temel olarak STB'nin kredi desteklerinin yanı sıra, KOSGEB tarafından, Kalkınmada Öncelikli Yörelere'deki OSB'lerde, yeni yatırım yapacak işletmelerin yaptıracakları binalar için geri ödemesiz kısmi üst yapı uygulama projesi hazırlanması desteği verilmektedir. Bu kapsamda OSB içindeki işletmeler tarafından yaptırılacak olan binaların üst yapı uygulama projeleri için; projenin onaylanması ve bina subasman seviyesinin en az yüzde 50'sinin tamamlanmasından sonra, brüt kapalı kullanım alanının bir metrekaresi için 3 TL olmak üzere, toplam üst limiti 10.000 TL destek verilmektedir. Bununla birlikte çeşitli mevzuat hükümlerine dayanılarak OSB'lere ve OSB'lerde yer alan işletmelere destek verilmektedir.

Tablo 4.1 ve 4.2'de OSB'lere geniş bir alanda sağlanan destekler gösterilmiştir. Öncelikle belirtilmesi gereken husus şudur; Hazine Müsteşarlığı tarafından verilen yatırım teşviklerinde ilk kez 5084 sayılı Yatırımların Teşviki Kanunu ile, OSB'lerde yer alan işletmelere pozitif bir ayrımcılık sağlanarak, verilen desteklerde yüzde 20 civarında ilave avantajlar sağlanmış bulunmaktaydı. Ancak, 14 Temmuz 2009 tarih ve 2009/15199 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile yatırım teşvikleri bölgesel ve sektörel önceliklendirmeye göre verileceğinden OSB'leri daha cazip hale getirecek herhangi bir pozitif ayrımcılık bulunmamaktadır. Bu durum işletmelerin OSB'lere taşınmasını teşvik etmeyeceği gibi, OSB'lerin işletmelere sağlayacağı diğer katkıların da işletmelere yayılmasını yeterince katkı sağlamayacağı düşünülmektedir..

Zonguldak OSB

Tablo 4.1: Teşvik Mevzuatı Çerçevesinde Sağlanan Destekler

Teşvik Türü	Açıklama	OSB	OSB Dışı	Kapsam	Süre
Gelir vergisi Stopajı	1 Nisan 2005'ten itibaren, yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin en az 10 işçi çalıştırmaları koşuluyla, bu işyerlerinde çalıştırdıkları işçilerin, 1.4.2005'ten önce, işe başlamış olan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerden asgari 10 işçi çalıştıranların iş yerlerinde fiilen çalışan işçilerin, ücretleri üzerinden hesaplanan gelir vergisi, verilecek muhtasar beyanname üzerinden tahakkuk eden vergiden belirtilen aralıklarda terkin edilir.	%100'ü	%80'i	49 İl	31.12.2009
Sigorta Primi İşveren Hissesi	1 Nisan 2005'ten itibaren, yeni işe başlayan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin asgari 10 işçi çalıştırmaları koşuluyla, bu işyerlerinde çalıştırdıkları işçilerin, 1.4.2005'ten önce, işe başlamış olan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerden asgari 10 işçi çalıştıranların iş yerlerinde fiilen çalışan işçilerin, prime esas kazançları üzerinden 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 78'inci maddesi uyarınca hesaplanan sigorta primlerinin işveren hissesinin;	%100'ü Hazinece karşılanır.	% 80'i Hazinece karşılanır.	49 İl	31.12.2009
Enerji Desteği	1 Nisan 2005'ten itibaren, faaliyete geçen ve asgari 10 işçi çalıştıran işletmeler ile, 1.4.2005'ten önce, faaliyete geçmiş ve asgari 10 işçi çalıştıranların işletmelerden; fiilen ve sürekli olarak; hayvancılık (su ürünleri yetiştiriciliği ve tavukçuluk dahil), organik ve biyoteknolojik tarım, kültür mantarı yetiştiriciliği ve kompostu, seracılık, sertifikalı tohumculuk ve soğuk hava deposu ile imalat sanayi, madencilik, turizm konaklama tesisi, eğitim ve sağlık alanlarında faaliyette bulunanların elektrik enerjisi giderlerinin, Bu orana, 1 Nisan 2005 tarihinden sonra faaliyete geçen işletmelerde asgari sayıdan sonraki her işçi için, 1 Nisan 2005 tarihinden faaliyete geçmiş işletmelerde ise bu tarihten sonra işe başlayan ve asgari işçi sayısından sonraki her işçi için; 0,5 puan eklenir.	%20'si Hazinece karşılanır. Bu oran % 50'yi aşamaz.	% 20'si Hazinece karşılanır. Bu oran % 40'ı aşamaz.	49 İl	31.12.2009
Bedelsiz "Arsa" Tahsisi	a) STB kredisi kullanan OSB'lerdeki tahsis edilmemiş parseller OSB yetkili organlarının karar alması halinde gerçek veya tüzel kişilere bedeli STB tarafından OSB'ye verilen krediden mahsup edilmek üzere bedelsiz olarak tahsis edilebilir. b) STB kredisi kullanmamış ya da kredi borcunu ödemiş olan OSB'lerdeki tahsis edilmemiş parseller; OSB yetkili organlarının karar alması halinde bedeli OSB tüzel kişiliğine Hazinece ödenmek üzere bedelsiz olarak tahsis edilebilir.	49 İl + KÖY'lerdeki diğer iller (54 İl)			06.02.2010

Kaynak: 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair 5350 sayılı Kanun ile 5615 sayılı Kanun.

Tablo 4.2: Teşvik Mevzuatı Dışında OSB'lere Sağlanan vergi Muafiyetleri

vergi Türü	OSB Tüzel Kişiliği	OSB'lerde Yer Alan İşletme	Açıklama
Emlak vergisi	Muaf (inşaat bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl)	Muaf (inşaat bitim tarihini takip eden bütçe yılından itibaren 5 yıl)	1319 sayılı Emlak vergisi Kanununun 5'inci maddesine 3365 sayılı Kanunla eklenen (f) fıkrası
Atıksu bedeli	Muaf (merkezi atık su arıtma tesisi işleten bölgeler)	Muaf (merkezi atıksu arıtma tesisi işleten bölgelerdeki işletmeler)	4562 sayılı OSB Kanununun 21'inci maddesi
Elektrik ve havagazı tüketim vergisi	Muaf (OSB'nin kendi binalarının tüketeceği elektrik ve hava gazı için)	Muaf değil	4562 sayılı OSB Kanunu ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu
KDV	Muaf (arsa ve işyeri dışındaki teslimleri ve bölge dışındaki arsa ve işyeri teslimleri KDV'ye tabi)	Muaf Değil (teşvik belgesi kapsamında yapılacak makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimleri KDV'den muaftır)	4369 sayılı Kanunun* 60'ıncı maddesi ile, 3065 sayılı KDV Kanununun 17/4. maddesine eklenen (k) bendi
Bina inşaat harcı ve yapı kullanma izni harcı	Muaf	Muaf	2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 80'inci maddesi
Kurumlar vergisi	Muaf (OSB'nin esas faaliyetleri dışındaki faaliyetleri nedeniyle elde edeceği gelirleri kurumlar vergisine tabidir)	Muaf değil	5520 sayılı Kurumlar vergisi Kanununun 4'üncü maddesinin (n) bendi
Çevre temizlik vergisi	Muaf (belediye sınırları ve mücavir alan içinde bulunan, ancak, belediyeden katı atık toplama hizmetinden yararlanmayan OSB'ler)	Muaf değil	2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu 15 Temmuz 1993 tarihli değişikliği
Tevhid ve ifraz işlem harcı	Muaf	Muaf	5281** sayılı Kanun ile 492 sayılı Harçlar Kanununun 59'uncu maddesine ilave (n) bendi

Kaynak: İlgili Kanun Maddelerinden Çalışma Kapsamında Derlenmiştir.

* vergi Usul Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Gelir vergisi Kanunu, Kurumlar vergisi Kanunu, Katma Değer vergisi Kanunu, Gider vergileri Kanunu, Emlak vergisi Kanunu, veraset ve İntikal vergisi Kanunu, Motorlu Taşıtlar vergisi Kanunu, Damga vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu, 3505 Sayılı Kanun, Katma Değer vergisi Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanun, Belediye Gelirleri Kanunu, 1318 ve 4208 Sayılı Kanunlar İle 178 Sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

** vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

TEŞVİK KANUNLARININ OSB'LERE ETKİSİ

Son yıllarda OSB'leri de içeren en önemli teşvik uygulaması 5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanundur. Söz konusu kanun 6 Şubat 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

5084 sayılı Kanun ile işletmelere gelir vergisi, sigorta primi, bedelsiz yatırım yeri ve enerji teşviki sağlanması amaçlanmıştır. 5084 sayılı Kanun ile işletmelere gelir vergisi, sigorta primi, bedelsiz yatırım yeri ve enerji teşviki sağlanması amaçlanmıştır. Söz konusu kanunla aşağıdaki teşvik araçları uygulamaya koyulmuştur.

1. "Sigorta primi işveren hissesi teşviki" Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı),
2. "Gelir vergisi stopajı teşviki" Maliye Bakanlığınca (vergi daireleri),
3. "Bedelsiz yatırım yeri tahsis" Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Maliye Bakanlığınca Milli Emlak Genel Müdürlüğünce,
4. "Enerji desteği" ise Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğünce uygulanmıştır.

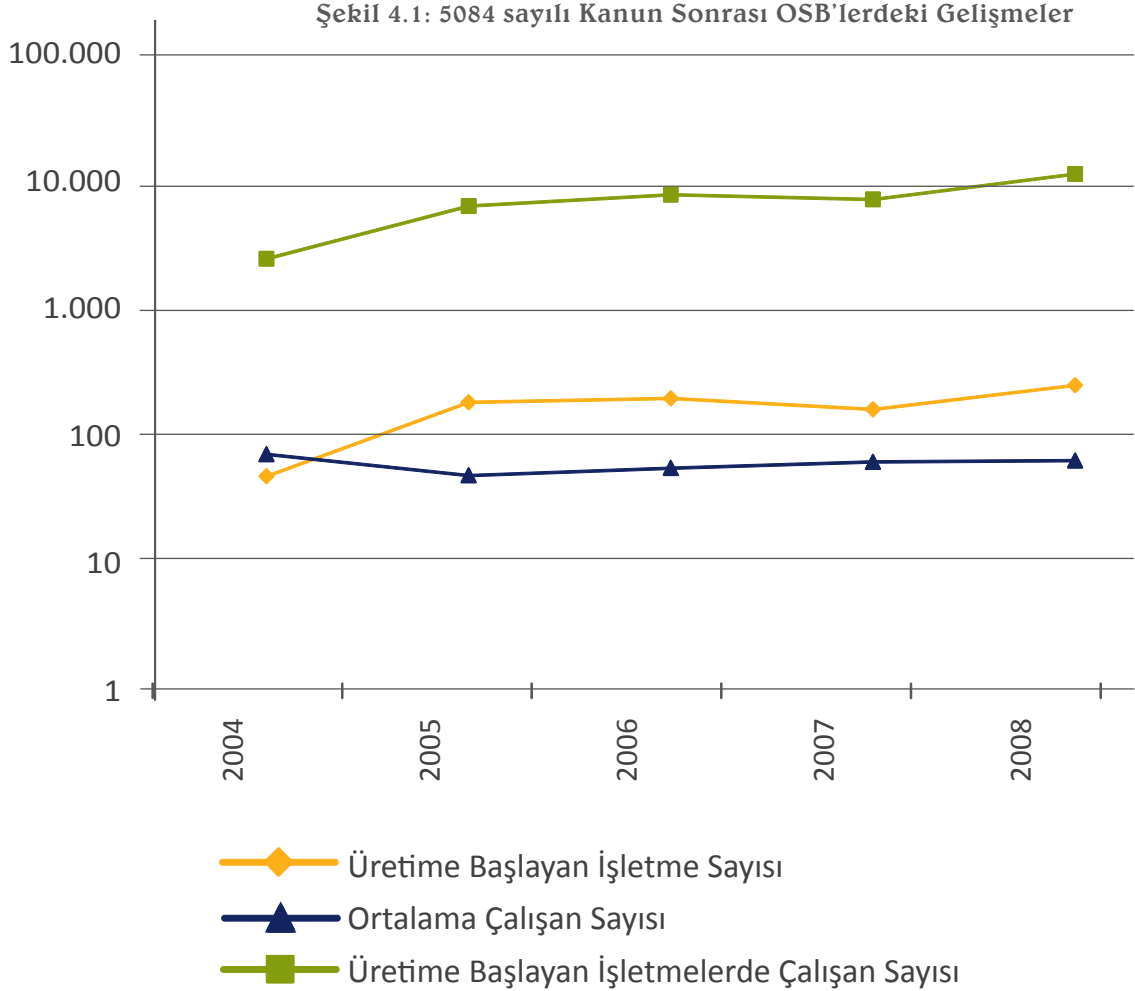
2004-2008 yılları arasında sigorta primi işveren payları uygulamalarından 40.839 işletme ve 623.985 sigortalı kişi yararlanmıştır. Aynı dönemde enerji teşviki çerçevesinde; 2.262 eski tesisin yanı sıra 1.274 yeni tesis ile birlikte toplam 3.536 tesis enerji desteği uygulamasından yararlanmıştır. Desteklenen bu tesislerde 128.014 kişilik ortalama ek istihdam sağlanmıştır.

Tablo 4.3'te 5084 sayılı Kanun sonrası, kanun kapsamında bulunan 50 ildeki OSB'lerde yer alan veya kurulan ya da taşınan işletmelere ilişkin bilgiler verilmektedir. Tablodan da görüleceği üzere söz konusu OSB'lerde 2009 yılı sonu itibarıyla üretime geçen 1074 tesiste 44.763 kişi istihdam edilmiştir. 2004 yılında teşvik kapsamındaki 50 ilde bulunan OSB'lerde sanayicinin hizmetine sunulan parsel sayısı 2004 yılında 7.338 iken, bu sayı 2009 yılı sonu itibarıyla 9.550'e çıkarak 2.112 yeni parsel üretilmiştir.

Tablo 4.3: 5084 Sayılı Kanun Sonrası OSB'lerdeki Gelişmeler

Yıllar	Parsel Sayısı (Adet)	Yasa Sonrası Üretime Başlanan Tesis Sayısı (Adet)	Üretime Başlayan Tesislerde İstihdam (Kişi)	Boş Parsel Sayısı (Adet)
2004	7.338	41	1.300	2.547
2005	7.775	208	8.246	2.606
2006	7.481	388	16.851	2.509
2007	8.788	534	24.690	3.396
2008	9.765	765	37.430	4.200
2009	9.550	1.074	44.743	3.860

Şekil 4.1'te 5084 sayılı Kanun sonrasında üretime geçen işletme sayısı, işletmelerde toplam çalışan sayısı ve işletme başına ortalama çalışan sayısı yıllar itibarıyla verilmektedir. Şekil 4.1'de verilen değerlere göre üretime başlayan işletme sayısı 2007 yılındaki hafif bir düşme dışında sürekli olarak artmıştır. Üretime geçen işletmelerde ortalama çalışan sayısı 55 civarında olup üretime başlayan işletme sayısındaki artışa paralel olarak yıllar içinde çalışan sayısı da artmıştır.

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

Tablo 4.4'te 5084 sayılı Kanun kapsamında OSB'lerde üretime geçen toplam 765 işletmenin illere göre dağılımı verilmektedir. Söz konusu Tabloda satırlar en fazla istihdam yaratılan illerden, en az istihdama göre sıralanmıştır. Tablo incelendiğinde 765 işletmede toplam 37.430 kişiye istihdam sağlandığı görülmektedir. Buna göre tablodan en fazla istihdam 4.584 kişi ile Adıyaman ilinde 39 işletme ile sağlandığı, bunu 68 işletme ve 3.817 istihdamla Osmaniye ilinin izlediği ve üçüncü olarak da Düzce ilinde 36 işletmede 3.687 istihdamın yaratıldığı izlenmektedir. Diğer ta-

raftan OSB'ler aracılığıyla kanundan yararlanan işletmelerdeki ortalama istihdam 49 kişi iken, bu oran Kütahya ilinde 208 kişi, Uşak ilinde ise yalnızca 24 kişi olmuştur.

Tablo 4.4: 5024 Sayılı Teşvik Yasasından Yararlanan İllerdeki OSB'lerde; Üretime Geçme, Sağlanan İstihdam ve Ortalama İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılım

İller/ Kurulan İşletme ve Sağlanan İstihdam	Üretime Geçen İşletme Sayısı (Adet)	Sağlanan İstihdam (Kişi)	Ortalama İşletme Büyüklüğü (İstihdam Olarak) (Kişi)
Adıyaman	43	5.102	119
Osmaniye	36	4.319	120
Düzce	59	4.150	70
Kütahya	161	2740	17
Aksaray	41	2347	57
Uşak	99	2346	24
Sivas	35	2117	60
Yozgat	29	1814	63
Malatya	39	1547	40
Niğde	21	700	33
10 il Toplam	563	27.182	48
Diğer İller Toplamı	511	17.561	34

Kaynak: STB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir. (2009)

5084 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu yürürlüğe girdikten sonra OSB'lerde arsa tahsislerinde hızlanmalar yaşanmış olmasına rağmen, üretime geçme oranları daha düşük kalmakta ve yatırımlar gecikmeli olarak gerçekleşmektedir.

Tablo 4.4'te 5084 sayılı Kanun kapsamında OSB'lerde üretime geçen işletmelerde sağlanan istihdamın en fazla olduğu ilin Adıyaman olması sebebiyle bu ildeki gelişmeler ve OSB'ler daha detaylı olarak analiz edilmiştir.

TEŞVİK KANUNU UYGULAMASINDA ADIYAMAN İLİ ÖRNEĞİ

2008 yılı Adrese Dayalı Genel Nüfus Sayımına göre Adıyaman ili genelinin nüfusu 585.067'dir. Bu nüfusun 329.965'i kent merkezlerinde yaşamaktadır. Kırsal kesimdeki genç nüfusun büyük bir kısmı kent merkezinde ikâmet etmek üzere göç etmiştir. Adıyaman toplam nüfusunun okuma ve yazma oranı yüzde 91'dir. Adıyaman'da Adıyaman Üniversitesi bulunmaktadır.

Adıyaman ili batıda Kahramanmaraş, kuzeyde Malatya, doğuda Diyarbakır ve güneyde Gaziantep ve Şanlıurfa illeri ile komşudur. Dolayısıyla, aralarındaki mesafenin kısa olmasından dolayı Gölbaşı ilçesinin Kahramanmaraş, Besni ilçesinin ise Şanlıurfa ile bu ille olan ticari ilişkileri daha fazla geliştirmiştir. Şekil 4.2'de Adıyaman İli haritasında ilde kurulan OSB'lerin yerleri gösterilmiştir.

2008 yılında Adıyaman merkezde ve ilçelerinde bulunan OSB'lere bir inceleme ziyareti gerçekleştirilmiş ve aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir.

Yatırım Programında devam eden Besni, Gölbaşı ve Adıyaman OSB projeleri ziyaret edilmiştir. Besni OSB, Adıyaman merkezine 44 km uzaklıktadır. Proje 2005 yılında Yatırım Programına alınmıştır. OSB'de alt yapı çalışmaları başlamamış olmasına rağmen 6 adet işletmenin faaliyette olduğu görülmüştür. Projede tasarlanan 43 adet parselin 14'ü tahsis edilmiştir. Yetkililer diğer parseller için OSB'ye taleplerin geldiğini ancak, alt yapının olmamasının yatırımların önünde engel teşkil ettiğini belirtmişlerdir.

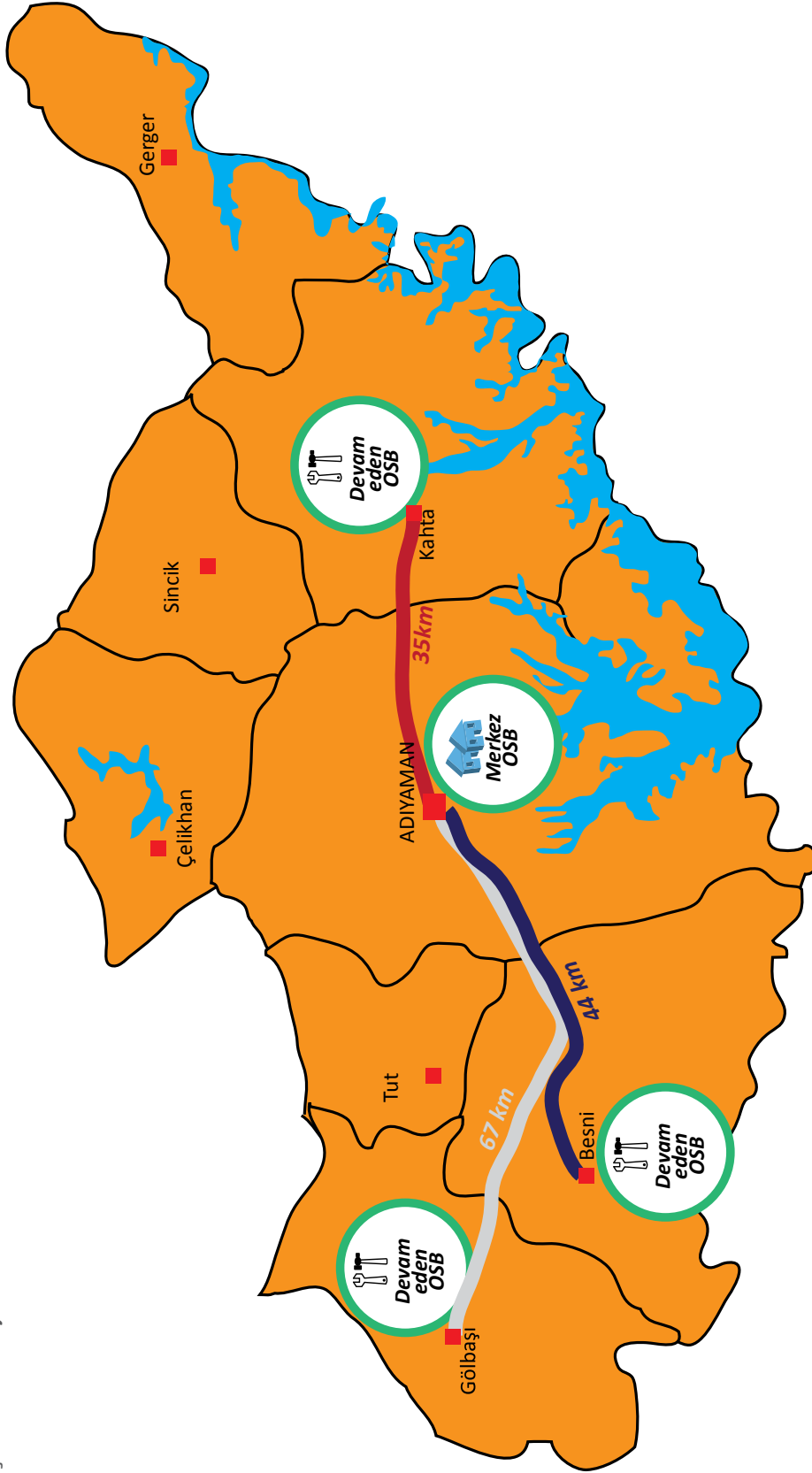
Diğer taraftan Gölbaşı OSB, merkeze 67 km uzaklıktadır. Gölbaşı OSB, özellikle Kahramanmaraş yolu üzerinde bulunmasından dolayı yatırımcılardan talep gören bir konumdadır. OSB'nin kamulaştırma çalışmaları tamamlanmıştır. Alt yapı çalışmalarına başlanması için herhangi bir engel bulunmamaktadır. Projede öngörülen 32 adet parselin 5'i tahsis edilmiş olup 1 parselde üretime başlanmış, diğerlerinde de inşaat devam etmektedir. Yetkililer tarafından diğer parsellere de taleplerin olduğu iletilmiştir.

Adıyaman merkez OSB'de ise 82 adet parsel bulunmaktadır. Hali hazırda 77 adet parsel tahsis edilmiş olup, 57 adet parselde üretim yapılmaktadır. Yetkililerce OSB'ye yönelik yaklaşık 35 adet yatırımcıdan parsel talebi geldiği belirtilmiştir. Bu taleplerin karşılanması için Tevsii I. ve Tevsii II. alanların alt yapılarının yapılması planlanmaktadır. Ancak, yetkililerden alınan bilgilere göre bu alanların kamulaştırma maliyetleri çok yüksek düzeydedir.

Adıyaman merkez OSB 1999 yılında faaliyete geçmiştir. Bu OSB'de 1999 yılında 1 adet işletme 2000 yılı başında 5 adet işletme bulunmaktayken, 2004 yılında yürürlüğe giren teşvik mevzuatının getirdiği yenilikler sonucunda, 2009 yılı başı itibarıyla 59 işletme üretime geçmiş, 4'ü üretime hazır olan, 7 işletmenin inşaat faaliyetleri ile 6 tesisin proje çalışmaları devam etmektedir. Bunun yanı sıra yeni yatırım talebinde bulunan 35 girişimciye OSB'de yeterince yer olmamasından dolayı parsel tahsisi yapılamamaktadır.

Adıyaman ilinde göze çarpan bir husus, müteşebbislerin kendi ilçelerinde yatırım yapmak istemeleri ve alternatif bir yeri düşünmemeleridir. Müteşebbislerin yapısına bakıldığında ise, bu kişilerin genelde Adıyaman'dan

Şekil 4.2. Adıyaman Haritası ve OSB'ler

İstanbul'a göç etmiş, İstanbul'da tekstil işini öğrenerek işletme kurmuş girişimciler olduğu anlaşılmaktadır. Bu girişimcilerin yüzde 90'ının daha sonra İstanbul'da maliyetlerin yüksekliği ve kendi illerine yatırım yapma isteği nedenleri ile tekrar Adıyaman'a dönmüş kişiler olduğu görülmektedir. Adıyaman'daki tekstil sanayinin niteliğine bakıldığında ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır.

Adıyaman'da 250'nin üzerinde işçi çalıştıran birçok işletme bulunmaktadır. Çalışan sayısına bakıldığında büyük işletme özelliği gösteren bu işletmeler nitelik açısından bakıldığında ise KOBİ özelliği göstermektedir. Çalışanlar genelde eğitim düzeyi ve niteliği düşük işçilerdir. İşçiler genelde asgari ücretle çalışmakta olup bunların çoğu kadındır. İşletmeler genelde işletme sahibi ve/veya ortakları tarafından yönetilmekte ve müstakil bir işletme müdürü çalıştıranlar ile nitelikli eleman istihdam edenler oldukça sınırlı sayıdadır. İşletmelerde çalıştırılan nitelikli eleman sayısı az olduğu için, işletmeler genelde gelişmelerden uzak kalmaktadır. Genel olarak bu işletmelerde İstanbul'daki işletmeler için fason üretim yapılmakta ve İstanbul'daki işletmeler tarafından da bu ürünler ihraç edilmektedir. Yine bu işletmelerin çoğunluğu doğrudan yurt dışına ihracat yapmaktadır. Ucuz iş gücünün varlığı, bedelsiz yatırım yeri, sosyal güvenlik ve enerji destekleri İstanbul'daki tekstil işletmeleri için bölgeyi cazip hale getirmektedir.

Yapılan ziyaret sonucunda tekstil sektöründe bölgeye önemli yatırımlar yapılmış olduğu ve yapılmasının planlandığı görülmüştür. Ancak, mevcut işletme yapısıyla devam edilmesinin ve benzer yatırımlar yapılması-

Besni OSB'deki bir tekstil fabrikasından görünüm

nın sürdürülebilir olmadığı da anlaşılmaktadır. Burada faaliyet gösteren işletmelerde, değişen rekabet koşullarına göre bir dönüşüm yaşanması gerekmektedir. Rekabet avantajının sadece maliyete dayandırılması, Adıyaman'ın maliyet açısından rekabet avantajını yitirmesi ve başka ülkelerin maliyet açısından daha avantajlı hale gelmesi durumunda ildeki tekstil işletmelerini zor duruma sokacağı açıktır.

İlde yapılan görüşmelerde yavaş yavaş ülkemizin maliyet avantajını yitirmekte olduğu ve Mısır gibi bazı ülkelere olan siparişlerde kaymalar yaşanabileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle, Adıyaman ilindeki tekstil işletmelerinin, ürün kalitelerinin artırılmasına yönelik çalışan, modern işletmecilik anlayışıyla yönetilen ve nitelikli insan kaynağına sahip bir yapıya kavuşturulmasını hedefleyen düzenlemelerin yapılması ihtiyacı bulunmaktadır. Kalite, markalaşma ve doğrudan ihracat gibi konularda ildeki tekstilcilerin geliştirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Tekstil işletmelerinin sorunlarına çözüm oluşturabilmek ve rekabet güçlerini artırabilmek amacıyla ilde 2005 yılında GAP-GİDEM AB projesi bünyesinde kümelenme çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda, Adıyaman Tekstil Derneği (ATEKS) ve Adıyaman Tekstil Eğitim Merkezi (ATEM) kurulmuştur. Tekstilcilere eğitimler verilmiş, ortak iş yapmalarının geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca, ortak bir atölye kurulması için makineler alınmış, ancak, proje bittiğinden dolayı finansman imkânı ortadan kalkmış ve ortak atölye faaliyete geçirilememiştir. Hali hazırda derneğin 19 üyesi bulunmaktadır.

Adıyaman ziyaretinde kümelenme faaliyetleri ile ilgili de bilgi almak için ATEKS Derneği başkanı ile dernek üyesi birkaç işletme ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde kümelenme çalışmaları konusunda ilde önemli adımlar atılmış olduğu görülmüştür. Ancak, AB projesinin bitmesi nedeniyle derneğin finans ve danışmanlık konularında sıkıntılarının bulunduğu tespit edilmiştir. İldeki tekstilcilerin rekabet güçlerinin artırılabilmesi amacıyla önem taşıyan kümelenme çalışmalarının geliştirilebilmesi amacıyla derneğin projelerinin mali açıdan desteklenmesi önem taşımaktadır.

Tablo 4.5'te Adıyaman ilinde imalat sanayinde bulunan işletmelerin sayısı, kapasite kullanım oranları ve bu işletmelerde sağlanan istihdama ilişkin veriler yer almaktadır. Söz konusu verilere göre, 2002 yılında ilde faaliyet gösteren 96 işletme bulunurken, 2008 sonu itibarıyla işletme sayısı 225'e çıkmıştır. Bahse konu işletmelerde çalışan sayısı 2002 yılında 4.118 kişi iken işletme sayısındaki artışa paralel olarak bu sayı 2008 yılına kadar sürekli artmış ve 9.820 kişiye çıkmıştır. Kapasite kullanım oranları ise 2002 yılından itibaren 2007 yılına kadar sürekli olarak artmış ve yüzde 92'ye kadar yükselmiştir. Ancak 2008 yılındaki küresel krizin başlamasıyla birlikte kapasite kullanım oranı bu yıl sonu itibarıyla tekrar yüzde 70'ler seviyesine düşmüştür. Ancak bu düşüş Türkiye genelinde yaşananlardan daha azdır.

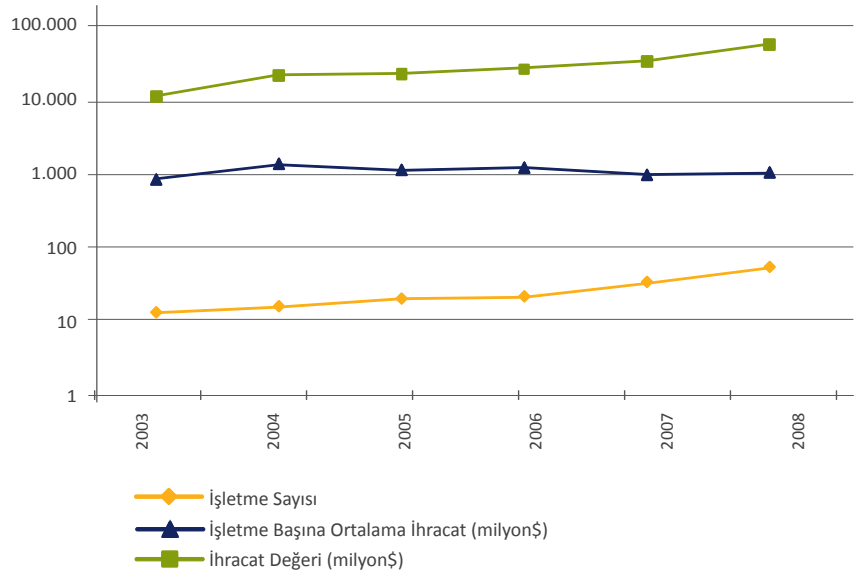
Tablo 4.5: Adıyaman İlindeki İşletme Bilgileri

Yıl	İşletme Sayısı (Adet)	İstihdam (Kişi)	İşletme Başına İstihdam (kişi/işletme)	Kapasite Kullanım Oranı (Yüzde)
2002	96	4.118	42	45
2003	98	4.800		53
2004	125	5.804		64
2005	147	7.312		69
2006	168	7.800		71
2007	181	9.110		92
2008	225	9.820	43	70

Kaynak: Adıyaman Sanayi İl Müdürlüğü (2009).

Şekil 4.3'te 5084 sayılı Yatırımların Teşviki Kanunuyla birlikte Adıyaman ilindeki ihracatçı işletme sayısı, ihracat miktarları ve işletme başına ihracat miktarlarının yıllar itibarıyla değişimleri verilmektedir. Buna göre yıllar itibarıyla ihracatçı işletme sayısı ve yapılan ihracat miktarı artmakla birlikte, işletme başına ihracat miktarı çok fazla bir değişime uğramamıştır. İhracatçı işletme sayısı 2003 yılında 10 civarında iken, 2008 sonu itibarıyla 40'a yaklaşmıştır. Yapılan ihracat miktarı ise 2003'te 12 milyon ABD Doları civarında iken, 2008 yılında 50 milyon ABD Doları civarına gelmiştir. Teşvik Kanunuyla birlikte Adıyaman'a gelen işletmelerin ihracat kültürünü de yavaş yavaş beraberlerinde getirdikleri görülmektedir. İşletmelerin uluslararası piyasaya üretim yapmaları, aynı zamanda üretim yaptıkları bölgeye çok fazla katkı sağlamaktadır.

Şekil 4.3: Teşvik Kapsamında Adıyaman İlinin İhracat Performansı

Kaynak: TİM verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir.

Sonuç olarak Adıyaman'da 5084 sayılı Yatırımların Teşviki Kanunuyla birlikte OSB'deki doluluk oranı artmıştır. Yukarıda bahsedilen göstergelerden OSB'ler anlamında desteklerden en fazla yararlanan ilin Adıyaman olduğu anlaşılmaktadır. Kanun öncesi ve sonrası karşılaştırıldığında, ildeki sanayi işletme sayısı ve çalışan sayısının yaklaşık 2,2 kat artması, kapasite kullanım oranlarının yükselmesi, ihracatçı işletme sayısı ve yapılan ihracat miktarının 4 kat arttığı gibi önemli ekonomik kazanımların yanı sıra, sosyal açıdan da şehirde üniversite faaliyetleriyle birlikte bir hareketliliğin olduğu gözlenmektedir.

Diğer taraftan bütün bu başarı hikâyesine karşılık yatırımcıların diğer bölgelerden gelmesi, potansiyel pazarlara ve tekstil ham maddesine yakınlığı ile ulaşım imkânlarının rahatlığının yanı sıra devlet yatırımlarının yerindeliği ile ilgili olduğu görülmektedir. Yatırımlarda devlet yardımlarının belirlenmesinde ilin ya da bölgenin yerel özelliklerinin dikkate alınması hususu Adıyaman ili örneğinde açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ:

OSB'DE VE OSB DIŞINDAKİ
İŞLETMELERİN BAŞARI ÖLÇÜTLERİ

BÖLÜM V

66 Dokuz Eylül Üniversitesi, (2008).

67 Dokuz Eylül Üniversitesi, (2008).

Bu çerçevede sosyal ve ekonomik kalkınma araçlarının bir arada kullanıldığı bölgelerde, gelişme ve sosyal bütünleşmenin çok daha hızlı gerçekleştiği açıktır.

Bu bölümün amacı; OSB'lerin işletme faaliyetleri üzerindeki etkilerin ve onlara kazandırdıkları avantajların analiz edilebilmesi için; OSB'de yer alan işletmelerin OSB dışındaki işletmelerden hangi açılardan farklılaşmalarını görebilmektir. Bu kapsamda esas olarak OSB'lerde yer alan işletmeler ile OSB'ler dışında yer alan işletmelerin temel özellikleri karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma yapılırken KOSGEB tarafından yaptırılan "Saha Araştırma Çalışmasının" 2007 yılı revize bilgileri kullanılmıştır. Anket verileri OSB'de yer alan işletmeler ve diğer işletmeler olarak iki kısma ayrılmış ve ayrı ayrı analiz edilerek karşılaştırılmıştır. Ankete 1 Ocak 2006 tarihi itibarıyla katılan yaklaşık 50 bin işletmenin 9.585'i OSB'lerde bulunmakta, 37.852'si ise OSB dışında yer alan işletmelerden oluşmakta ve yaklaşık 3 bin işletmenin yer bilgisi bulunmamaktadır. Kullanılan oranlar bu rakamlara göre verilmektedir. Ayrıca çalışmada bu kapsamdaki TÜİK verilerinden de yararlanılmıştır.

2006-2008 yılları arasında yapılan ve DPT Müsteşarlığı destekli OSB Performans Değerlendirmesi Araştırmasına göre Türkiye'de OSB'ler için yığılma ve eş yığılma ekonomileri verimlilik ve etkinliği artıran önemli faktördür. Yığılma ekonomilerine neden olan üç faktör; mal/girdi piyasalarına yakın olma, ortak emek havuzundan yararlanma ve bilginin yayılmasıdır. Bu çalışmada her üç yaklaşımı da destekleyici kanıtlar elde edilmiştir. Araştırma bulguları genel olarak OSB'lerin yüksek üretim başarısına sahip olduklarını göstermektedir. Araştırmada elde edilen diğer bir sonuç ise OSB'de yer alan işletmelerin eğitim düzeyi yükseldikçe ve işletme ölçeği büyüdükçe teknik etkinliklerinin artmasıdır⁶⁶.

OSB'lerdeki işletmelerin performanslarını ölçmeye yönelik olarak yapılan araştırmadan elde edilen bulgular daha önceki imalat sanayi bulguları ile karşılaştırılarak, OSB'lerde yer alan işletmelerin genel imalat sanayine (aynı sektörler itibarıyla) göre daha yüksek üretim başarısına sahip oldukları belirtilmiştir. Bu çerçevede OSB'lerin ortalama olarak yüksek üretim başarısına sahip olmaları ile birlikte görece olarak üretim faktörlerinin kullanımında tam etkin olmadıkları veya girdi fazlalıklarına

İŞLETMELERİN SEKTÖREL DAĞILIMI

sahip oldukları tespit edilmiştir. Diğer taraftan, işletmelerin likidite oranları genel olarak değerlendirildiğinde, OSB'de yer alan işletmelerin genel imalat sektörü ortalamalarından daha yüksek düzeyde likidite oranlarına sahip oldukları tespit edilmiştir⁶⁷.

TÜİK tarafından yapılan 2002 yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımının sonuçlarının OSB'lerde yer alan ve diğer yerlerde yer alan işletmelere göre tasnifi Tablo 5.1'de verilmiştir. Bu verilere göre 267.339 işletmenin 10.740'ı OSB'lerde yer alırken, 256.599'u diğer bölge ve sanayi alanlarında yer

almaktadır. OSB'lerdeki işletmelerin yüzde 18'i makine teçhizat imalatı sektöründe yer alırken, bu sektörü yüzde 15 ile fabrikasyon metal ürünleri imalatı sektörü ve yüzde 11 ile tekstil sektörü takip etmektedir.

Tablo 5.1: OSB İçinde ve Dışında Yer Alan İşletmelerin Sektörel Dağılımı

Sektörler	OSB'de Yer Alan İşletmeler Sayısı (Adet)	OSB'de Yer Alan İşletmeler (Yüzde)	OSB Dışında Yer Alan İşletmeler (Adet)	OSB Dışı (Yüzde)	Türkiye Sanayi İşyeri Sayısı (Adet)
Gıda ürünleri ve içecek imalatı	514	5	30.488	12	31.002
Tütün ürünleri imalatı	5	0	43	0	48
Tekstil ürünleri imalatı	1.198	11	21.326	8	22.524
Giyim eşyası imalatı; kürkün işlenmesi	331	3	33.194	13	33.525
Derinin tabaklanması ve işlenmesi	334	3	7.045	3	7.379
Ağaç ve ağaç mantarı ürünleri imalatı	282	3	28.046	11	28.328
Kâğıt hamuru, kâğıt ve kâğıt ürünleri imalatı	190	2	1.928	1	2.118
Basım ve yayım; plak, kaset ve benzeri	130	1	9.213	4	9.343
Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer	9	0	90	0	99
Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	532	5	3.719	1	4.251
Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı	807	8	8.184	3	8.991
Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı	419	4	11.914	5	12.333
Ana metal sanayii	665	6	5.364	2	6.029
Makine ve teçhizatı hariç; fabrikasyon metal ürünleri imalatı	1.563	15	33.702	13	35.265
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı	1.949	18	17.019	7	18.968
Büro makineleri ve bilgisayar imalatı	22	0	394	0	416
Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine imalatı	355	3	4.021	2	4.376
Radio, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	40	0	528	0	568
Tıbbi aletler; hassas ve optik aletler ile saat imalatı	133	1	2.067	1	2.200
Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı römork imalatı	578	5	3.484	1	4.062
Diğer ulaşım araçlarının imalatı	44	0	945	0	989
Mobilya imalatı	638	6	33.801	13	34.439
Geri dönüşüm	2	0	84	0	86
Toplam	10.740	100	256.599	100	267.339

Kaynak: TÜİK ve KOSGEB verilerinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

İŞLETMELERİN ÖLÇEK AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 5.2'de işletme büyüklüklerinin oransal dağılımı verilmiştir. Tablodan da izleneceği üzere, OSB'de yer alan işletmelerin yüzde 11'i orta büyüklükte işletme iken, aynı oran OSB dışında yüzde 3'tür. OSB'lerde mikro işletme oranı yüzde 42 iken, dışarıda bu oran yüzde 90'dır. Bu veriler bize OSB'lerde yer alan işletmelerin ortalama istihdam büyüklüklerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Beklendiği gibi işletme ölçeği büyüdükçe sahip olunan belge, marka ve patent sayılarında artış, üretim ve ihracat miktarında, işletmenin yapısında ve kalite anlayışında da iyileşme gerçekleşmektedir.

Tablo 5.2: 2006 Yılı İtibarıyla İşletme Büyüklüğü (Yüzde)

İşletmenin Yeri	Mikro İşletme (1-9 İstihdam)	Küçük İşletme (10-49 İstihdam)	Orta Büyüklükteki İşletme (50-249 İstihdam)	Toplam
OSB'de Yer Alan	42	47	11	100
OSB Dışı	90	7	3	100

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

Türkiye'de genel olarak KOBİ'lerin sermaye yapıları zayıftır. Bu durum onları teknolojik ve fiziki donanım bakımından günün ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak bıraktığı gibi, ürettikleri mal ve hizmetlerin kalitesini düşürmekte, verimli bir şekilde çalışmasını engellemekte ve dolayısıyla rekabet güçlerini azaltmaktadır. Tablo 5.3'te kullanılan sermaye miktarlarının dağılım oranları OSB dışı ve içi olarak verilmiştir. Tabloya göre, 300 bin TL'lik bir sermaye ile kurulmuş şirketler OSB içinde yüzde 25 iken aynı oran OSB dışında bulunan işletmelerde yüzde 17 düzeyindedir. 50 bin TL'nin altında işletme sermayesine sahip işletmelerin oranı ise OSB'lerde yüzde 33 iken, OSB dışında yüzde 44'e çıkmaktadır. Tablodan anlaşılacağı üzere bu oran OSB'lerde bulunan KOBİ niteliğindeki işletmeler OSB dışındakilere göre daha yüksek sermayelere sahiptirler.

Tablo 5.3: 2006 Yılı İtibarıyla Kullanılan Sermaye (Yüzde)

Sermaye Miktarı (Bin) / İşletmenin Yeri	50 <	50-150	151-300	300 >	Toplam
OSB'de Yer Alan	33	26	16	25	100
OSB Dışı	44	25	14	17	100

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

Tablo 5.4'te OSB ve OSB dışında yer alan işletmelerin şirket türleri açısından dağılımları verilmektedir. Tabloya göre; anonim ve limited şirketlerin oranı OSB'de yer alan işletmelerde oldukça yüksektir. Bu durum bize ortaklık yapısından dolayı OSB'de yer alan işletmelerin OSB dışındaki işletmelere göre daha kurumsal olduğunu göstermektedir.

Tablo 5.4: 2006 Yılı İtibarıyla Şirket Türlerinin Oransal Dağılımı (Yüzde)

Şirket Türü	Anonim	Limited	Şahıs	Toplam
OSB'de Yer Alan	18,7	59,4	19,7	100
OSB Dışı	10,7	50,2	36,3	100

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

İŞLETMELERİN EĞİTİM AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 5.5'te yöneticilerin eğitim durumları verilmiştir. Bu verilere göre OSB'de yer alan işletmelerin yöneticilerinin yüzde 45'i üniversite ve daha yüksek bir eğitime sahiptirler. Bu oran OSB dışında olan işletmelerde yüzde 35'tir. Lise mezunu yönetici oranları her iki kesimde de aynı olmakla birlikte, ilkököl mezunu yönetici oranı OSB dışında yer alan işletmelerde yüzde 35 iken, OSB'de yer alan işletmelerde yüzde 24'tür. Dolayısıyla, OSB'de yer alan işletme yöneticilerinin eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. İşletme yöneticisinin daha eğitilmiş olması, o işletmeye, yenilikleri takip etme, yeni pazarlar edinme, finansman ihtiyaçlarının daha etkin karşılanması ve devlet yardımlarından daha fazla yararlanma açılarından birçok avantaj sağlamaktadır.

Tablo 5.5: 2006 Yılı İtibarıyla Yöneticilerin Eğitiminin Oransal Dağılımı (Yüzde)

Öğrenim Düzeyi	İlk-Orta	Lise	Üniversite ve Üstü	Toplam
OSB'de Yer Alan	24,6	30,3	45	100
OSB Dışı	35,4	29,8	35	100

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

İŞLETMELERİN MÜLKİYET DURUMUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 5.6'da işletmelerin üretim yaptıkları mekânların mülkiyet durumlarının oransal dağılımı verilmiştir. OSB içinde yer alan işletmelerin yüzde 47'si işletmenin bulunduğu alanın aynı zamanda sahibi iken bu oran OSB'ler dışında yer alan işletmeler için yüzde 40'a düşmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere OSB uygulamasıyla sanayicilere uygun alanlar sağlanmaktadır. Ancak sanayici işini devri veya 'bir şekilde' tasfiye ettiğinde OSB içindeki parseller üzerindeki fabrika binalarını ya da boş arsalarını kiraya verdiği görülmektedir. OSB içindeki işletmelerin % 53'ünün kirada olması da bu bulguyu desteklemektedir.

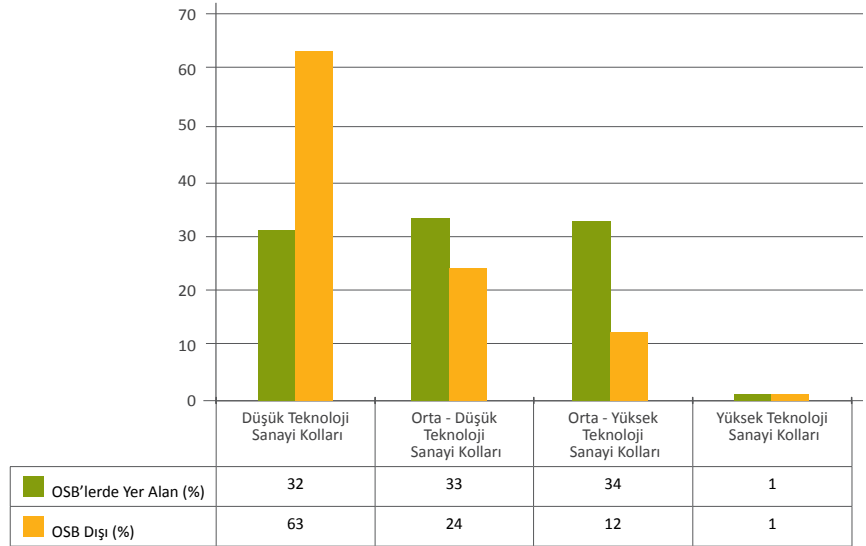

Tablo 5.6: 2006 Yılı İtibarıyla Üretim Yeri Mülkiyetinin Oransal Dağılımı (Yüzde)

Mülk Sahibi Durumu	Kira	Kendi Mülkü	Toplam
OSB'de Yer Alan	53	47	100
OSB Dışı	60	40	100

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

Şekil 5.1'de OSB'de yer alan ve almayan işletmelerin OECD teknoloji sınıflamasına göre yer aldıkları sektörler verilmiştir. Şekil 5.1'den OSB'lerde orta teknoloji sahibi imalat sanayi sektörlerinin bir yoğunlaşma içinde olduğu görülmektedir. OSB'lerde yer alan işletmelerin yüzde 34'ü orta-yüksek teknoloji sektörlerde yer alırken, bu oran Türkiye genelinde yüzde 12'dir. Tablo 5.1 teknoloji yoğunluğuna göre incelendiğinde de, zaten, Türkiye'nin orta-yüksek teknoloji sektörlerinde yer alan işletmelerin yaklaşık yüzde 35'nin OSB'lerde yer aldığı görülmektedir. Buradan çıkarılabilecek önemli sonuçlardan biri de, Türkiye'deki teknoloji yoğun sektörlerin bir araya gelmesinde OSB'lerin önemli bir iş ortamı yarattığı gerçeğidir. Düşük teknoloji sanayi kollarında yer alan işletmeler açısından OSB'lerde yer alan işletmelerin yüzde 32'si bu sektörlerde yer alırken, OSB dışında bu oran yüzde 63'tür. Orta-düşük teknoloji sektörlerde ise aynı oran yaklaşık yüzde 9 fark etmektedir. İleri teknoloji sektörlerde yer alan işletmelerin daha çok TGB ve TEKMER'lerde yer almasından dolayı OSB'de ve OSB dışında çok büyük bir farklılık olmamıştır.

Şekil 5.1: OECD Sektörel Teknoloji Sınıflamasına Göre İşletmenin Yeri

Kaynak: TÜİK 2002 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı verilerinden Çalışma Kapsamında Derlenmiştir.

İŞLETMELERİN TEKNOLOJİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 5.7’de işletmelerin sahip oldukları bilişim alt yapıları ve elektronik satış yapma durumları verilmiştir. Tablodan da görüleceği gibi, İnternet kullanım oranı OSB içindeki işletmelerde yüzde 74,9 iken, OSB’ler dışında aynı oran yüzde 64.3’te kalmaktadır. İnternet bağlantısı olan işletme sayısının yüksek oluşu, işletmelerin uluslararası düzeydeki yenilik ve gelişmeleri takip edebilme ve faydalanabilme imkânlarını artırmaktadır. Ayrıca, işletmelerin birbirlerinden ve piyasa şartlarından haberdar olmalarını sağlaması açısından İnternet’in yaygın oranda kullanımı, işletmeler arası işbirliğinin artmasında, ürün ve üretim standartlarının yaygınlaştırılmasında ve ürün kalitesinin yükseltilmesinde büyük rol oynamaktadır.

Diğer taraftan, işletme içinde bilgisayar ağına sahip olma oranı OSB içinde ve dışında sırasıyla yüzde 39 ve 30’dur. Kurumsal İnternet sayfasına sahip olma oranları da sırasıyla OSB içinde yüzde 41 iken OSB’ler dışında yüzde 32’dir.

Son olarak da elektronik satış yapma oranı OSB’ler içinde yüzde 8 iken, OSB’ler dışında yüzde 6’da kalmaktadır. Elektronik ticaret, KOBİ’lerin müşteri ağlarını genişletmeleri, yeni pazarlara girmeleri ve satışlarını artırmaları açısından çok büyük avantajlar sağlamaktadır. Tabloya genel olarak bakıldığında İnternet kullanımı, şirket içi bilgisayar ağı ve İnternet sayfası sahipliği ile elektronik ticaret yapma oranlarının OSB’lerdeki işletmelerde daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Bilişim teknolojileri kullanımının maliyet ve verimlilik üzerindeki katkıları düşünüldüğünde, OSB’de yer alan işletmelerin görece olarak küresel rekabet ortamında daha avantajlı ve hazırlıklı oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 5.7: 2006 Yılı İtibarıyla Bilişim Alt yapısının Oransal Dağılımı (Yüzde)

Bilgi Teknolojileri Alanı	İnternet Kullanımı	Bilgisayar Ağı	Kurumsal İnternet Sayfası	Elektronik Satış
OSB’de Yer Alan	75	39	41	8
OSB Dışı	64	30	32	6

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

İŞLETMELERİN İHRACAT, KALİTE BELGESİ VE FUARLARA KATILIM AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 5.8’de OSB içindeki ve dışındaki işletmelerin ihracatçı olma, belge sahipliği, kredi kullanım ve kamu desteği alma durumları verilmiştir. Tabloya göre; OSB içinde yer alan işletmelerin yüzde 10’unun kalite belgesi var iken (ISO, HACCP vs.), OSB dışındaki işletmelerde bu oran yüzde 6’dır.

68 Dean, Mengüç ve Myers, (2000); Majocchi, Bacchiocchi ve Mayrhofer, (2005).

69 Alvarez, (2004); Wakelin, (1998); Roper ve Love, (2002).

70 Braunerhjelm, (1996).

71 Wilkinson ve Brouters, (2006).

72 Aw, Chung ve Roberts, (1998).

Tablo 5.8: 2006 Yılı İtibarıyla İhracat, Kalite Belgesi ve Sertifika Durumlarının Oransal Dağılımı (Yüzde)

Soru Alanları	İhracat Yapan İşletme	Fuarlara Katılan İşletme	Belge ve Sertifika Sahipliği
OSB'de Yer Alan	43	46	10
OSB Dışı	31	35	6

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

Son zamanlarda yapılan ampirik çalışmalarda^{68 69};

- İşletme büyüklüğünün ve tecrübesinin,
- İhracat yoğunluğunun,
- İnovasyonun ve AR-GE harcamalarının⁷⁰,
- Beşeri sermayeye yapılan yatırımların⁷¹,
- Yurt dışı sergi ve fuarlara katılabilmek için devlet destekli ihracat teşviklerinin,

işletmelerin ihracat performansı üzerinde olumlu etkilerinin olduğu ifade edilmektedir.

Diğer taraftan ihracatçı işletmeler, ihracat pazarlarındaki bağlantıları aracılığıyla belirli bir öğrenme sürecine girerek, zamanla daha iyi üretim tekniklerini uygulamaları sonucunda yüksek verimliliğe ulaşabilmektedirler. İhracat pazarlarında faaliyet göstermeye başlayan işletmeler, zamanla teknik uzmanlık, yeni ürün tasarımları ve üretim teknikleri konusunda işbirliği halinde oldukları işletmelerle bilgi alışverişine girerek başarılarını sürekli yükseltebilmektedir. Öğrenmeye dayalı uygulamalı araştırmalarda bu özelliğin daha çok Doğu Asya kökenli işletmeler için geçerli olduğu bulgusuna ulaşılmıştır⁷²

İŞLETMELERİN KREDİ KULLANIMI VE DİĞER FİNANSAL VERİLER AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 5.9'da kredi ve destek kullanımına ilişkin veriler gösterilmiştir. Tabloda da görüleceği gibi OSB'de yer alan işletmeler içinde ihracat yapanların oranları, OSB'lerde yer almayan işletmelere göre çok daha yüksektir. İşletmelerin KOSGEB ve Hazine Müsteşarlığından destek/teşvik alma oranlarına bakıldığında, OSB'lerde yer alan işletmelerin devlet yardımlarına daha kolay ulaşabildiği ve bu destekleri daha fazla kullandıkları görülmektedir.

Tablo 5.9: 2006 Yılı İtibarıyla İşletmelerin Kredi ve Destek Kullanımının Oransal Dağılımı (Yüzde)

Soru Alanları	Kredi Kullanan İşletmeler	KOSGEB Desteği Alan	Teşvik Belgesi Sahipliği
OSB'de Yer Alan	37	17	10
OSB Dışı	34	12	5

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

Tablo 5.10'da KOSGEB tarafından yapılan anket çalışmasında işletmelere sorulan çeşitli sorular ve bu sorulara verilen cevaplar işletmenin OSB'de olma ve olmama durumuna göre sınıflandırılmıştır. Tüm cevaplar incelendiğinde OSB'de yer alan işletmelerin, dışarıdaki işletmelere göre daha rekabetçi ve iyi bir konumda oldukları söylenebilir.

Düzce OSB'de yeni yatırım, cam fabrikası

Trabzon Arsiz OSB

Tablo 5.10: 2006 Yılı İtibarıyla Çeşitli Sorulara İşletmelerin Cevapları (yüzde)

Sorular	OSB İçi İşletmeler	OSB Dışı İşletmeler
Satışlar Artıyor	60	55
Üretim verimliliği Artıyor	65	58
İşletme Sermayesi Artıyor	51	47
Rekabet Gücü Artıyor	61	55
Kârlılık Artıyor	36	32
Kapasite Kullanım Oranı Artıyor	55	48
Yatırım İçin Ek Finansman İhtiyacı Var	69	69
İlave İşletme Sermayesi İhtiyacı Var	51	55

Kaynak: KOSGEB Anketinden Çalışma Kapsamında Düzenlenmiştir (2006).

Aynı ankette işletmelerin eğitim verme ve danışmanlık hizmeti kullanma oranlarına bakıldığında yine OSB'lerde yer alan işletmelerin eğitime ve danışmanlığa iki kat daha fazla önem verdiği tespit edilmiştir.

OSB'lerde faaliyet gösteren işletmelerin performanslarının geliştirilmesinde tedarikçileri ve müşterileri ile olan işbirliği ilişkileri büyük bir öne-

me sahiptir. Bu bağlamda işletmelerin performanslarını arttırabilmek için;

- Tedarikçileri ile olan ilişkilerinin etkili bir yapıya kavuşturulması,
- Güven esasına dayandırılması,
- İçinde yer aldıkları üretim zincirinin içindeki bilgi paylaşımının etkinleştirilmesi,
- Tedarikçilerle olan anlaşmaların uzun dönemli olması,
- Tedarikçilerin yeni ürün gelişim sürecine katılımının sağlanması;

Müşterileri ile olan ilişkilerinin ise;

- Müşteri memnuniyetinde artış sağlayabilmek için işletme fonksiyonlarının çalışmasının,
- Müşterilere zamanında teslimat yapabilmek için dağıtım etkinliğinin artırılmasının,
- Müşteri dağıtım merkezi, üretim ve tedarikçiler arasında yakın işbirliği ve bilgi iletişiminin sağlanmasının,
- İş süreçlerinin müşteri memnuniyetini artıracak şekilde düzenlenmesinin

zorunlu olduğu görülmektedir⁷³.

OSB'ler kapsamındaki işletmeler arasında bilgi paylaşımı ve kullanımını sağlayacak etkin bir iletişim ağı kurulmalıdır. Tedarikçileri ve müşterileri ile etkin ilişkilere sahip olan işletmelerin performanslarının yüksek olduğu düşünüldüğünde; hem tedarikçileri hem de müşterileri ile etkin ilişkiler geliştirebilen işletmelerin elde ettikleri başarılı uygulamaların, ister aynı sektörde olsun ister farklı sektörde, OSB'ler kapsamındaki tüm işletmelere kıyaslama yapılarak uyarlanması; ilişkilerinde rekabetçi yapıya sahip olan işletmelerin işbirliği halinde olan bir yapıya doğru dönüşüm sağlamalarını olanaklı hale getirebilecektir⁷⁴.

Türkiye'de işletmelerin düşük teknoloji ile üretim yapmakta oldukları ve çoğunun yeni yatırıma ihtiyaç duyduğu, önemli bir kısmının patent ve markaya sahip olmadıkları, büyük çoğunluğunun herhangi bir kalite belgesinin bulunmadığı, sermayelerinin çok düşük olduğu, çok azının kredi kullandığı, yeni yatırım yapmak ve ihracata yönelmek için finansman ihtiyacının bulunduğu, büyük çoğunluğunun eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanmadığı bilinmektedir. Ancak, bu duruma OSB'ler içinde ve dışında yer alan işletmelerin durumları açısından bakıldığında; OSB'de yer alan işletmelerin rekabet güçlerinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Bu da bir yandan OSB'de yer alan işletmelere devlet yardımları açısından ayrımcılık yapılabileceğini gösterirken diğer taraftan OSB dışında yer alan işletmelerin OSB'lere taşınmaları konusunda bilinçlendirilmeleri ve teşvik edilmelerinin gerekliliğini göstermektedir. Bütün bunlardan çıkan en önemli sonuç ise OSB'lerin, KOBİ'lerin gelişmesi, büyümesi ve rekabet güçlerini arttırmaları için iyi bir iş ortamı olduğudur.

73 Dokuz Eylül Üniversitesi, (2008).

74 Dokuz Eylül Üniversitesi, (2008).

10 Cr Mo 9
10 Cr Mo 9
30

with
HLW
7

272

L 25

**TÜRKİYE'DE ORGANİZE
SANAYİ BÖLGELERİ
ÜZERİNE ALAN
ARAŞTIRMASI**

BÖLÜM VI

Çalışmanın bu bölümünde OSB'lerin sorunlarının anlaşılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi için yapılan alan araştırması açıklanmıştır. Araştırmada OSB'lerin sorunları konuyla ilgili paydaşların görüşleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI VE METODU

Araştırmanın amacı; Türkiye'de uygulanmakta olan OSB modelinin daha etkin ve başarılı olabilmesi için OSB'lerin sorunlarının ve ihtiyaçlarının analiz edilmesi ve bunlardan yola çıkarak çözüm önerilerinin geliştirilmesidir.

Bu amaca yönelik olarak, 2007-2009 yılları arasında Türkiye çapında bir çok OSB ziyaret edilmiş, buralarda inceleme ve gözlemlerde bulunulmuştur. Ziyaret edilen ve incelenen OSB'ler arasında İstanbul İkitelli OSB, Ankara Sincan OSB, Bursa OSB, Ankara OSTİM, Gaziantep OSB, Adıyaman OSB, Adıyaman Gölbaşı OSB, Adıyaman Besni OSB, Bolu Gebze OSB, Ordu OSB, Afyon OSB, Samsun OSB, Burdur OSB, Isparta OSB, Antalya OSB, Antakya OSB, İskenderun OSB, Bolu OSB, Bolu Düzce I-II OSB, Zonguldak Ereğli OSB ve Zonguldak Çaycuma OSB bulunmaktadır.

OSB'lerde; OSB müdürleri ve yönetim kurulu üyeleri ve OSB'de yer alan işletmeler ziyaret edilmiştir. Yapılan görüşmelerde konular detaylı biçimde değerlendirilmiş ve birçok gözlem yapma fırsatı bulunmuştur.

Söz konusu görüşmelerin ardından Kasım 2008'de Hatay ilinde, tüm OSB'lerin katıldığı kümelenme konulu toplantı sırasında, beş OSB'nin müdürüyle, "OSB'lerin Sorunları, Yapılması Gerekenler" konulu odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmesiyle, daha önceden belirlenmiş olan OSB'lerin sorunları ve OSB'lerin etkinliğinin artırılması konuları üzerinde tartışmalar yapılmış olup konuyla ilgili derinlemesine ve detaylı bilgi edinilmiştir.

Son olarak, sorun alanlarının tespiti için bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formu daha önce konuyla ilgili kişilerle yapılan mülakatlar ve odak grup görüşmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

Anket formu 10 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Anket OSB müdürleri, müteşebbis heyet başkanları ve üyeleri, OSB'de yer alan işletmeler, Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu (OSBÜK) Genel Sekreteri, TOBB ve TESK temsilcileri, STB bürokratları, DPT Müsteşarlığı Planlama Uzmanları ve konuyla ilgili akademisyenlerin yer aldığı 60 kişilik bir gruba uygulanmıştır.

Sonuç olarak nitel veri toplama teknikleri kullanılarak problem alanı detaylı bir şekilde analiz edilmeye çalışılmış ve bilgiler sayısallaştırılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AŞAMALARI VE BULGULARI

Araştırma uygulamasını üç ana başlıkta toplamamız mümkündür. Birincisi gözlem ve mülakatların yapılması, ikincisi odak grup görüşmesinin yapılması ve üçüncüsü anket uygulama aşamasıdır.

Mülakat ve Gözlemler

İnceleme seyahatleri sırasında çok sayıda OSB yetkilisiyle yapılan görüşmelerde, kamu tarafından OSB'lere karşı yeterince ilgi gösterilmediği, düzenli ve kontrollü sanayi alanları olmalarına rağmen, bu alanlara devlet tarafından yeterince önem verilmediği ifade edilmiştir. Yetkililere OSB'lerin genel sorunları sorulduğunda ise, yetkililer son yıllardaki kuraklık, enerji, yönetim ve idare sorunlarını ve OSB'lere yeterince teşvik verilmemesini gündeme getirmişlerdir.

Diğer taraftan, OSB'lerin genel olarak gelişmiş bölgelerde etkin bir şekilde çalıştıkları, kaynak sorunu ile karşılaşmadıkları, mesleki eğitim ve danışmanlık sistemleri kurma eğiliminde oldukları, kendi ihtiyaçlarını doğru bir şekilde belirleyip kaynaklarını etkin bir şekilde kullandıkları gözlemlenmiştir. Ancak gelişmemiş bölgelerdeki OSB'lerin genel olarak boş oldukları ve bu yüzden kaynak sorunu yaşadıkları, ihtiyaçlarını kendileri karşılayamadıkları ve çoğu yenileme faaliyetlerini yine STB'den bekledikleri görülmüştür. Kaynak sıkıntısı, bölgede yeterince işletme bulunmaması OSB'leri kendi teşkilatlarına da yansımış olmakla birlikte verilen hizmetlerin kalitesini de belirlemektedir. Örneğin son derece gelişmiş bir OSB'de yöneticilerin eğitimi ve becerileri ile gelişmemiş bölgelerdekiler oldukça farklı olabilmektedir.

Odak Grup Görüşmesi

Kasım 2008'de Hatay'da yapılan "Odak Grup Görüşmesi" aynı zamanda Adana, Mersin, Konya, Trabzon ve Denizli OSB müdürleri ile gerçekleştirilmiştir. Görüş-

Denizli OSB

me sırasında katılımcılara iki soru sorulmuş ve konular detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeye ilişkin bilgiler özet olarak Tablo 6.1'de verilmektedir.

Odak grup görüşmesi sonuçlarına göre OSB müdürleri genel olarak OSB'lerin çekiciliğinin azalması, buralara yeterince teşvik verilmemesi ya da farklılaştırılmış teşvik verilmemesini ve OSB'lerin kaynak yetersizliğini temel sorunlar olarak belirtmişlerdir. Diğer taraftan yerel yönetimlerin potansiyel sanayicilere OSB'lerde yer varken, şehrin diğer alanlarında tahsis yapmalarının, hem orada bulunan OSB'nin boş kalmasına, hem de yerleşim yerlerinde gereksiz kirliliğin oluşmasına neden olduklarını belirtmektedirler.

Ayrıca, yapılan ziyaretler ve odak grup görüşmesinden, sorunların temelinde kamu tarafından yeterince etkin hizmet ve destek sağlanamadığı tespit edilmiştir. Bir OSB'de boş yer var iken aynı yerde yerel yönetim tarafından yer tahsisi yapılması, kamu tarafından kaynakların etkin kullanılmadığı ve gerekli mevzuat düzenlemesinde eksiklikler olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede "STB'nin OSB dışındaki alanlarda da sanayi alanı belirlenmesi konusunda yetkilendirilmesi" hususu önümüzdeki dönemde tartışılması gereken konuların başında gelmektedir.

Tablo 6.1: Odak Grup Görüşmesinde Uygulanan Ankete Verilen Cevaplar

1. OSB'lerin en önemli sorunları nelerdir?

- OSB'lere yönelik teşvik bulunmamaktadır.
- OSB'lere sağlanan enerji desteği kalmamıştır.
- OSB'lerin ruhsat verme dışında bir avantajı kalmamıştır.
- Sağlık ve itfaiye maliyetleri çok yüksektir.
- Yüksek işletme maliyetlerine karşın, OSB gelir kaynakları yetersizdir.

2. Önümüzdeki dönemde OSB'lerin etkinliklerini artırmak için neler yapılmalıdır?

- İl veya ilçede OSB'de boş yer olduğu durumlarda yeni sanayi alanlarının açılmasının engellenmesi gerekmektedir.
- Tek durak ofislerinin kurulması gerekmektedir.
- Devlet OSB'lere farklılaştırılmış teşvik uygulamalıdır.
- OSB doluluk oranlarını artırıcı tedbirler alınmalıdır.

Anket Çalışması

Yapılan mülakatlar ve odak grup görüşmesinden sonra bu alandaki tüm paydaşlara açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmış ve sorunlar detaylı analiz edilmeye çalışılmıştır. Uygulanan anket soruları Ek 4'te verilmiştir.

Ankete verilen cevaplar incelendiğinde, OSB'lere ilişkin önemli sorun alanlarını dört başlıkta ele almak mümkündür. Bu alanlar enerji, teşvik sistemi, yönetim ve idari konular ile yer seçimidir. Bu konular aşağıda sırasıyla analiz edilmektedir.

Enerji Sorunları

OSB Kanununun 20'inci maddesi gereğince OSB sınırları içerisinde faaliyet gösteren sanayicilerin doğal gaz, elektrik ve su ihtiyaçlarını karşılamak OSB tüzel kişiliğinin asli görevidir. Bu çerçevede OSB'ler çeşitli alt yapı yatırımlarını yaparak üyelerine söz konusu hizmetleri sağlamaktadır. Her bir hizmette OSB'lerde tek sayaç bulunmakta ve diğer kurumların herhangi bir bakım ve işletim gideri olmaksızın OSB'ler bu tek sayaçtaki bedelleri aylık olarak ilgili kuruluşa ödemektedir. Kayıp ve kaçak oranlarının sıfır olduğu bu alanlarda son derece modern alt yapılar mevcuttur. Üstelik OSB'lerin ödemeleri düzenli ve eksiksiz olmakta OSB kendi içinde tahsilatları yapmaktadır. Bu hizmetler karşılığında devletten çeşitli indirimler almakta ve bu konuda yıllardır yatırım yapmaları teşvik edilmektedir.

Tablo 6.2'de sanayi sektöründe kullanılan doğal gaz miktarının OSB'lerde yer alan işletmeler ve diğer işletmeler olarak dağılımı verilmektedir. Buna göre sanayide kullanılan doğal gaz miktarının yüzde 52,3, OSBÜK verilerine göre ise yüzde 54'ü OSB'de yer alan işletmelerde, diğer yüzde 47,7'lik kısmı ise OSB dışında kullanılmaktadır.

Ankara-Sincan OSB'de yer alan elektrik merkezinde her bir işletme için bir elektrik saati bulunmaktadır.

Ankara-Sincan OSB Doğal gaz Aktarım Merkezi

Tablo 6.2: 2008 Yılı İtibarıyla Sanayide Kullanılan Doğal Gaz Miktarının OSB İçindeki ve OSB Dışındaki İşletmelere Göre Dağılımı

Doğal Gaz	Miktar (Milyar m ³)	Pay (Yüzde)
OSB'de Yer Alan İşletmelerde Kullanılan	4,6	52,3
OSB Dışındaki İşletmelerinde Kullanılan	4,2	47,7
Toplam Sanayide Kullanılan Miktar	8,8	100,0

Kaynak: BOTAŞ ve OSBÜK (2009)

Tablo 6.3'te ise sanayi sektöründe kullanılan elektrik miktarının OSB'lerde yer alan işletmeler ve diğer işletmelere göre dağılımı verilmektedir. Tabloya göre sanayide kullanılan elektrik miktarının yüzde 20,5'i OSB'lerde kullanılırken, geri kalan yüzde 79,5'lik kısım OSB dışında kullanılmaktadır. OSB dışındaki kullanımda KSS'lerin payının büyük olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6.3: 2007 Yılında Sanayide Kullanılan Elektrik Enerjisinin OSB İçindeki ve OSB Dışındaki İşletmelere Göre Dağılımı

Elektrik	Tüketim (GWh)	Pay (Yüzde)
OSB'de Yer Alan İşletmelerde Kullanılan	15,1	20,5
OSB Dışındaki İşletmelerinde Kullanılan	58,7	79,5
Toplam Sanayide Kullanılan Miktar	73,8	100,0

Kaynak: TEDAŞ ve OSBÜK (2009).

Tablo 6.2 ve 6.3'te görüldüğü gibi planlı sanayileşme ve üretimlerin kontrollü alanlarda yapılmasına büyük kolaylık sağlayan OSB'lerin enerji tüketiminde son derece önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Özellikle Türk sanayinin son yıllarda çok büyük oranda doğal gaz kullanarak üretim yaptığı düşünüldüğünde, OSB'lerde kullanılan miktar bir anlamda sanayideki üretim yoğunluğunun OSB'lerde olduğunu göstermektedir. OSB'lerde yer alan 10 bin civarındaki işletmenin sanayide kullanılan doğal gazın yarısından fazlasını kullanması bu işletmelerin yaptıkları üretimin büyüklüğünün de bir göstergesidir.

OSB'ler, işletmelere kaliteli ve güvenli olarak doğal gaz sağlanabilmesi için, doğal gaz dağıtım hattı yapım maliyetinin dışında, işletme için personel, bakım ve onarım, araç-gereç donanım giderleri, arıza sırasında atmosfere kaçan gazın giderleri, bedelini tahsil etmese bile zamanında ve eksiksiz ödediği faturalardan doğan finansman maliyeti gibi birçok ek gidere katlanmaktadır.

Tablo 6.4'te 2008 yılında OSB'lerde kullanılan doğal gazın 54 OSB'ye göre dağılımı verilmektedir. Tablodan da görüleceği üzere yıllık doğal gaz tüketiminde yaklaşık 1,1 milyar metre³ ile Bursa TSO birinci sırada gelirken, Bursa TSO'yu Çerkezköy OSB ve Bursa Demirtaş OSB takip et-

Ankara Sincan OSB Elektrik Kontrol Merkezi

mektedir. İlk altı OSB, kullanılan doğal gaz miktarının yaklaşık yarısını tüketmektedir. Yıllık 15 milyon metre küpün altında tüketim yapan OSB sayısı ise 21'dir.

Tablo 6.4: 2008 Yılında OSB'lerde Kullanılan Doğal gazın Dağılımı (2008)

OSB ADI	Kullanılan Doğal Gaz Miktarı (Sm ³)	OSB ADI	Kullanılan Doğal Gaz Miktarı (Sm ³)
Bursa TSO	1.091.472.525	İstanbul Deri	29.745.234
Çerkezköy	359.152.722	Kocaeli- Gebze	29.416.254
Bursa Demirtaş	353.272.836	Çorlu Deri	28.273.669
Kayseri	300.577.556	Karaman	25.471.418
İzmir Kemalpaşa	229.071.456	Bilecik I.	22.938.696
Eskişehir Sanayi Odası	228.914.127	Samsun Merkez	19.259.283
Manisa TSO	224.434.157	Bilecik II.	13.554.298
Bursa Yenişehir	137.695.815	Kütahya	12.014.165
İzmir Atatürk	126.638.561	Niğde	11.798.409
Mersin-Tarsus	103.815.386	Malatya Merkez I	11.237.833
Gaziantep	102.544.102	Bursa Nilüfer	11.080.448
ASO I.	101.840.684	Çorum	9.564.115
Adana Hacı Sabancı	97.535.424	Kocaeli-Gebze Asım Kibar	8.367.627
Antalya	85.738.973	Bursa MKP	7.657.880
Bursa İnegöl	83.991.058	Kocaeli-Gebze Plastikçiler	6.473.447
İskenderun	80.478.841	Aksaray	4.522.392
Hatay Payas	78.000.000	Sakarya I.	4.145.950
Uşak	56.772.015	Afyonkarahisar	3.477.593
OSTİM	54.795.493	Düzce	2.846.359
İzmir Aliağa	53.711.920	Kütahya Gediz	2.490.285
Kocaeli Arslanbey	52.094.287	Elazığ	2.278.842
Akhisar	51.907.797	Burdur	1.646.267
Denizli	51.674.829	Zonguldak Çaycuma	1.337.159
Bursa Gürsu	44.034.375	Kastamonu	1.100.789
Uşak (Deri) Karma	36.445.047	Yozgat	409.180
Bursa Kestel	35.914.206	Isparta Süleyman Demirel	282.172
Konya	31.969.758	İstanbul Tuzla	240.000
Toplam			4.526.123.713

Kaynak: OSBÜK (2009)

BOTAŞ tarafından 2008 öncesi doğal gaz fiyatlarında OSB'lere yüzde 3 indirim yapılmaktaydı. Mart 2008 tarihinden itibaren söz konusu oran önce yüzde 1'e indirilmiş, Ocak 2009'da ise bu oran sıfırlanarak uygulama kaldırılmıştır.

Yetkililer OSB'lerin Ocak 2009 tarihine kadar indirimli fiyattan aldıkları doğal gazı katılımcılarına sanayi tarifesi üzerinden sattıklarını ve oluşan gelir farkı ile doğal gaz işletme ve yatırım maliyetlerini karşıladıklarını ancak OSB'ler için hayati öneme sahip indirim oranının sınırlanması ile işletme giderlerini karşılayamayan OSB'lerin birçok sorunla karşı karşıya kaldığını belirtmişlerdir. İndirimin kaldırılması ile OSB yönetimlerinin gelir kaybına uğradıkları, indirimli tarife uygulanırken OSB sanayicilerinin indirimden pay alamadıkları, bu nedenle OSB içindeki doğal gaz işletme giderlerinin katılımcılardan alınan paylardan karşılanmasının gerektiği ifade edilmiştir.

EPDK'nın belirlediği serbest tüketici olma koşulu yılda 15 milyon metre³'ün üstünde tüketim sağlayan tüketiciler için geçerlidir. Serbest tüketiciler EPDK'dan lisans alan satıcılarla doğal gaz anlaşması yapabilmektedirler. Ancak bu tüketim düzeyinin altındakiler ise bölgesel şirketlerden alım yapmak zorundadırlar.

OSB yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, söz konusu doğal gaz alanının yeterince liberalleşmeden BOTAŞ'ın uygulamayı değiştirmesinin, OSB'leri mecburen piyasada az sayıda bulunan hizmet sağlayıcıya yönlendirdiği ve OSB'lerin pazarlık gücünü azaltmakta olduğu ifade edilmiştir.

Teşvik Sistemi Sorunları

OSB yetkililerinin önemle üzerinde durdukları diğer bir konu ise, OSB'lere sağlanan ve OSB'lerde yer alan işletmelere sağlanan devlet yardımlarıdır. 5084 sayılı Yatırımların Teşviki Kanunu kapsamında OSB'lere pozitif ayrımcılık yapılarak enerji ve prim desteklerinde sağlanan avantajlar yüksek tutulmuştur.

Ancak, yeni uygulanacak teşvik sisteminde böyle bir uygulama bulunmamaktadır. OSB'lerin özel bir şekilde teşvik edilmesi, birer cazibe merkezi haline getirilmesi ve boş duran OSB'lerin doldurulabilmesi için etkin destekler verilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, STB'nin kümelenme faaliyetlerini öncelikle OSB'lerde uygulaması OSB'lerin çekiciliğini artıracak bir uygulama örneği olacaktır.

Diğer taraftan, bütün bunlara ek olarak, yatırım yapacak kişinin gerçek anlamda hangi alana yatırım yapacağını bilmemesi, yapılan yatırımların kısa vadede kârlı görünebilmesine karşılık, birkaç yıl sonra yatırımcının rekabet edemez hale gelmesine neden olmakta ve üretim durdurulmaktadır. Bu durum OSB'lerin boşalmasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. OSB'de yer alan işletme sayısının azalması, ortak giderlerin işletme başına maliyetini artırmakta ve OSB'leri diğer sanayi alanlarına göre daha maliyetli bir hale getirmektedir.

OSB'ler, içinde buldukları şartlar çerçevesinde çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunların başında OSB'lerin yürüttükleri eğitim faaliyetleri gelmektedir. Söz konusu alanda iki iyi örnek dikkat çekmektedir. Bunlardan biri Bursa Demirtaş OSB iken diğeri, Ankara Sincan OSB'dir.

75 <http://www.dosab.org/index.php?inc=dosab&tit=Dosab&ptit=Dosab> 05.06.2009.

76 Bursa Demirtaş OSB, Faaliyet Raporu, 2005.

Bu olumlu özelliklerinden dolayı söz konusu OSB'ler hakkında aşağıda daha detaylı bilgiler verilmektedir.

BURSA-DEMİRTAŞ OSB

Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi'nde (DOSAB) sanayi oluşumu 1970'li yıllarda TOFAŞ ve ardından Sönmez Tesisleri'nin kurulmasıyla başlamıştır. DOSAB, Bursa Valiliği, Osmangazi Belediye Başkanlığı, Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü, Bursa İl Özel İdaresi, Demirtaş Sanayiciler Derneği ortaklığında bir müteşebbis teşekkülü olarak kurulmuştur. DOSAB'da 1990 yılında faaliyet gösteren tesis sayısı 60 iken, bugün tesis sayısı 354'e ulaşmıştır. DOSAB'da faaliyet gösteren sanayi işletmeleri arasında tekstil sektörü yüzde 60'lık dilimle ağırlıklı olarak yer almaktadır. DOSAB 354 sanayi tesisi ile bünyesinde 28.000 kişiye istihdam imkânı sağlamakta olup, artan sanayi tesisleri sayısı ile birlikte istihdam kapasitesi de her geçen gün artmaktadır. DOSAB'daki işletmelerin yıllık cirosu 4 milyar ABD Doları civarında olup, ihracat miktarı 2 milyar ABD Doları civarındadır. Bugün itibari ile Bölge Müdürlüğünün 352 adet elektrik abonesi, 136 adet doğal gaz abonesi, 354 adet içme ve kullanma suyu abonesi ile 38 adet işlem suyu abonesi bulunmaktadır⁷⁵.

Tablo 6.5: DOSAB'da Gerçekleştirilen Eğitim Faaliyetleri

<p>Düzenlenen Eğitimler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Etkili İletişim • İşletmelerde Planlama, Bütçeleme Kontrol ve Örnek Bütçe Çalışması Çözümü Eğitimi • Bilgisayar Destekli Jakarlı Desen Tasarımı • Temel İngilizce <p>Düzenlenen Seminerler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sanayide ve Günlük Yaşamda Elektrik Enerjisi Tasarrufu • Özel Güvenlik Kanunu, Yönetmelikleri ve Uygulamaları • Tekstil İşletmelerinde Bilgisayar Destekli Yönetim Sistemleri • Kadın Sağlığı ve Aile Planlaması • İş Geliştirme Eğitimleri Bilgilendirme Toplantısı (İnsan Kaynakları Projesinin Tanıtımı, Satış Geliştirme Projesinin Tanıtımı, Üretimde verimlilik Geliştirme Projesinin Tanıtımı, Çevre ve İSG Sistemi Geliştirme Projesinin Tanıtımı.) • 4857 sayılı İş Yasası ve İşin Yürütümü Yönünden Değerlendirilmesi • OHSAS 18001 İş Güvenliği ve Sağlığı Yönetimi Standartı ve İç/Dış Müşteri Memnuniyeti Ölçüm Analiz ve Değerlendirme Yönetimi • SSK Mevzuatı Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar • Arçelik Artesis ve İntertime Ltd. Şti.'nin Yeni Teknolojik Ürünleri Tanıtımı • BBS (Reel Sektöre verimlilik Çözümleri) • Dünya Nereye Gidiyor⁷⁶ ?

ANKARA-SİNCAN OSB

Ankara'da planlı sanayileşmeye ilk adımı atan Ankara Sanayi Odası, 22 Kasım 1978 tarihinde OSB kurulması çalışmalarına başlamıştır. 5 Ağustos 1990 tarihinde faaliyete geçen ve 600 hektarlık bir alan üzerinde kurulan Ankara Sincan OSB'de, 267 sanayi parseli yer almakta ve 25.000 kişi istihdam edilmektedir. Ankara-Eskişehir yolu üzerinde alt yapı çalışmaları devam eden 2. OSB ile hemen yanında yer alan teknoloji bölgesinin faaliyete geçmesi ile 50.000 kişinin istidam edilmesi öngörülmektedir.

Ankara Sincan OSB kendi imkânlarıyla iş garantili mesleki eğitim programları düzenlemektedir. Okul-Sanayi İşbirliği Eğitim Programı (OSEP) ile ilköğretim okulu mezunu öğrenciler, bu program çerçevesinde bir işletme ile mesleki eğitim sözleşmesi imzalayarak ikili mesleki eğitim merkezine kayıt yaptırmaktadırlar. Böylece mesleki eğitime başlayan öğrenciler, haftanın 2 günü teorik eğitim, geriye kalan 3 günde ise beceri eğitimi almaktadırlar. Öğrencilerin 2 günlük teorik eğitimleri, 3 yıl süre ile ikili meslek eğitim merkezlerinde yapılmaktadır. Bu merkezde öğrenciler mesleki teorik dersleri ve genel kültür derslerini almaktadırlar. KOBİ niteliğindeki işletmelerin, kendi bünyelerinde eğitim birimi kurma imkânları bulunmamaktadır. Bu nedenle tüm işletmelerin kullanabileceği, öğrencilerin mesleki beceri ve sosyal kişilik gelişimi ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir ortak eğitim merkezi kurulmuştur.

OSEP öğrencileri üç yıllık eğitimlerinin ilk yılında haftanın iki günü ortak eğitim merkezine devam etmektedirler. Öğrenciler, bu eğitim süresince

Ankara-Sincan OSB son derece gelişmiş laboratuvarı ile işletmelere hizmet vermektedir.

meslek ile ilgili işlem basamaklarını öğrenmekte ve bilgisayar, yabancı dil, yaşam bilgisi, bilgisayar destekli teknik çizim ve spor gibi kişisel gelişimlerine yardımcı olacak dersleri almaktadırlar. Öğrenciler eğitimlerinin ikinci ve üçüncü yıllarında da haftada bir gün bilgisayar, yabancı dil, yaşam bilgisi, teknik çizim ve spor gibi kişisel gelişimlerine yardımcı olacak dersleri Ortak Eğitim Merkezi'nde almaya devam etmektedirler. Haftanın iki günü de öğrenciler, sözleşmeli oldukları işletmelerde üretim ortamında usta öğretmenler nezaretinde mesleki beceri kazanırlar. ASO'nun Ankara'da başlattığı OSEP faaliyetlerinin daha sonra Türkiye'deki diğer sanayi şehirlerinde de uygulamaya alınarak yaygınlaştırılması düşünülmektedir. ASO 1. OSB'de 45'i 1. sınıf öğrencisi, 73'ü 2. sınıf öğrencisi, 54'ü 3. sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 172 öğrenci bulunmaktadır. 2007-2008 eğitim yılında projenin ikinci ayağı OSTİM'de başlamıştır. OSTİM'de aynı alanlarda 90 öğrenci bulunmakta olup toplam 262 öğrenci mevcuttur. Öğrencilere yemek, iş elbisesi, servis, eğitim materyalleri, sigorta, asgari ücretin yüzde 30'u kadar ücret, mezuniyet sonrası MEB onaylı kalfalık belgesi ve fark derslerin verilmesi halinde de endüstri meslek lisesi diploması sağlanmaktadır.

Bu eğitim sisteminin sonucunda, insanların yeteneklerine en uygun alanlarda ve teknolojinin gerektirdiği verimlilik ve kalitede mesleki eğitim almış, sosyal yönden de geliştirilmiş bir birey olarak istihdam edilmeleri öngörülmektedir.

Yönetime İlişkin Sorunlar

Yerel yönetimler OSB Kanununun OSB'lere sağladıkları özerklikten dolayı buralara yeterince destek sağlamamakta ve OSB'lerle işbirliği yapmamaktadırlar. OSB'lerde verilen ruhsat ve izinler işbirliği sağlanamayan işlerin başında gelmektedir. Hatta bazen önemli olumsuz etkileri de olmaktadır. Bir yerde OSB'de tahsis edilebilecek sanayi parseli varken yerel yönetimler tarafından aynı ilde başka bir alanda sanayi parseli tahsisi yapılabilmektedir. OSB'ler kamu yatırımı niteliğinde olup sanayinin belli alanlarda üretim yapması için yapılan yasal bir düzenleme olduğu göz önünde bulundurularak, eğer OSB'de yer var ise yerel yönetimlerin bu alan dışında tahsis yapılabilmesi engellenmelidir.

OSB'de kamu adına her türlü denetim yapmakla görevli OSB müdürü ve çalışanlarının aynı zamanda sanayicilere bağlı olması, görevlerini tam olarak yapmalarını engelleyebilecek bir husustur. OSB müdürlerinin yönetimde yer alması ve konumlarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Doluluk oranı yüksek olan ve sanayinin daha az geliştiği bölgelerde OSB'lerin bölge kontrol teşkilatları yeterli ve etkin değildir. Bu da OSB mevzuatının uy-

Bazı OSB'ler yıllar önce tamamlanmasına rağmen faaliyetlerini yürütebilecek uygun binaları bulunmamaktadır.

gulanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum genel olarak finansman yetersizliğinden kaynaklanmaktadır.

Diğer önemli bir husus ise STB'nin kurumsal kapasitesinin geliştirilmesidir. OSB'ler için yalnızca saha ve kontrol mühendisliği anlayışı yeterli değildir.

Yer Seçimi

OSB'lerin yeterince etkin çalışmamasının temel nedeni yer seçimi problemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda yeterli bir planlama ve fizibilite anlayışı gelişmemiş ve yapılan OSB'lerde ihtiyaca göre parseller belirlenmemiştir. Bunun sonucu olarak sanayi potansiyeli yeterli olmayan

Zonguldak-Ereğli OSB yer seçim problemi (işletmeler tarafından toprak kaymasını önlemek için çok yüksek duvarlar yapmak zorunda kalmıştır.)

yerlerde OSB'ler kurulmuştur. Bu kapsamda bölgedeki sanayi potansiyeli, diğer bölge sanayicilerinden talep gelmemesi, yeterince tanıtım yapılmaması ve yer seçimlerinin ulaşım açısından iyi olmaması gibi nedenler OSB'lerin başarılarını etkilemektedir.

Diğer önemli bir yer seçim problemi ise, yer kısıtlılığı nedeniyle doğal

1990'lı yıllarda tamamlanan Gerede OSB'den görünüm (Yalnızca iki işletme faaliyet göstermektedir)

Yer Seçimi Problemi, (Zonguldak Ereğli OSB, Köy OSB alanı içinde kalmış.)

alanlarda ve 1'inci sınıf tarım alanlarında OSB'lerin kurulmasıdır. Bir yandan verimli tarım alanlarının boşa harcanması, diğer taraftan lojistik imkânlarının az gelişmiş olduğu bölgelerin OSB alanı olarak seçilmesi OSB'lerin doluluk oranların ve başarı düzeyini belirlemektedir.

Son yıllarda, OSB'lerin yer seçimi ve OSB kurulması konusundaki mevzuatta, kurulacak OSB'lerin başarısına katkı yapacak bazı düzenlemeler yapılmıştır.

- Yeni kurulacak OSB'ler için kapsamlı bir bilgilendirme raporu hazırlanması,
- Yeni OSB kurulması için kentteki diğer OSB'lerin doluluk oranlarının yüzde 75'in üstünde olması,
- Tarıma dayalı OSB'lerde mevcutların uygulama başarısı görülmeden yeni proje alınmayacak olması,
- Tarıma dayalı OSB'lerin payının, Yatırım Programında tüm OSB'lere oranının yüzde 10 ile sınırlandırılması,

gibi önlemler, kamu politikalarının başarısını artıracaktır.

SONUÇ VE
ÖNERİLER

BÖLÜM VII

Dünyada sanayi bölgeleri uygulamalarına 19. yüzyılın sonlarına doğru başlanmıştır. Sanayi bölgeleri bir ülkenin ekonomik, sınai ve kentsel gelişimi açısından önemli işlevler görmektedirler. Türkiye’de sanayileşme süreciyle beraber belli başlı bölgelerde işletmelerin yığılmasıyla sanayi bölgeleri oluşmaya başlamıştır. Doğal ve ekonomik gerekçelerle oluşan sanayi alanlarının yanında planlı kalkınma dönemiyle birlikte çeşitli adlarda yatırım bölgeleri devlet tarafından oluşturulmaya başlanmıştır. Planlı sanayileşme ve kentleşme amacıyla oluşturulan OSB’ler ile 1960’lı yıllardan itibaren girişimciler için önemli imkânlar sağlanmıştır.

OSB’ler, özel sektör yatırımlarının belirli yörelere yönlendirilmesi veya mevcut yatırımların mekânsal anlamda maddi açıdan desteklenerek teşvik edilmesi için parasal ve fiziksel teşviklerin verilmesinin bir aracıdır. Yıllar içinde OSB ve OSB’lerde yer alan işletme sayıları artmıştır. OSB sayısı 1975 yılında sadece 5 iken günümüzde proje bazında 120’ye çıkmış olup, aynı yıllar arasında OSB’lerde yer alan işletmelerde çalışanların sayısı 10 bin düzeylerinden, 850 binlere ulaşmıştır.

Türkiye’de tamamlanmış 131 OSB olduğu ve 2010 Yılı Yatırım Programında 83 OSB projesinin devam ettiği dikkate alınır, devlet tarafından sanayiciye uygun alt yapıyı sağlamak için önemli yatırımlar yapıldığı görülmektedir.

Türkiye’de OSB’lerin doluluk oranları genel olarak değerlendirildiğinde; üretime geçme oranlarının bazı OSB’lerde çok düşük olduğu görülmektedir. Yüzde 1 ile yüzde 20 arasında üretime geçen OSB sayısı 23’tür. Yüzde 21 ile 40 arasında 8 adet OSB’de üretime geçilmiştir. Dolayısıyla doluluk oranı yüzde 40’ın altında olan 63 adet OSB yer almaktadır. Bunların yanında doluluk oranı yüzde 80 ile 100 arasında üretime geçmiş 30 başarılı OSB uygulaması da bulunmaktadır.

Bazı OSB’lerin boş olması, yapılan yatırımların yeterince etkin olmadığını göstermektedir. Diğer taraftan bazı OSB’lerde hiç yer yokken, birçok OSB’lerde oldukça fazla atıl sanayi parselinin bulunması, OSB yer seçimi ve imar planlarının yapımı sırasında etkin bir ihtiyaç tespiti ve planlama yapılamadığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan Türkiye’de artık OSB’lerin doygunluk noktasına yaklaştığı da anlaşılmaktadır.

Bazı OSB’ler için yatırımcı garantisi olmadan, etkin bir politika izlenerek bölgelerde oluşabilecek mevcut sanayi değerlendirilmiş ve yatırım yapmak isteyen girişimcilere ve Türkiye’ye gelebilecek yabancı sermaye için önceden yer tahsisi yapabilecek bir uygulama izlenmiştir. Ancak bazen yabancı ve yerli yatırımcılara tahsis edilen OSB parsellerinde yatırımın yarım kaldığı durumlar olabilmektedir. İnşa edilmiş olan bu alt ve üst yapı atıl hale gelmektedir. Bu durum maliyeti arttırmaktadır.

Müteşebbis imkânlarıyla yapılan OSB’ler ve KSS’lerden dönüştürülen OSB’ler, kamu kaynaklarıyla yapılanlara oranla daha düşük verimlilikle çalışmaktadırlar. Söz konusu OSB’lerde üretime geçme oranı yüzde 47

olup buralarda 1.128 işletme üretime geçmiş ve 76.291 kişilik istihdam sağlanmıştır.

Bölgesel ve sektörel olarak kurgulanan yeni teşvik modelinde OSB'leri daha cazip hale getirecek herhangi bir pozitif ayrımcılık bulunmamaktadır. Bu durum işletmelerin OSB'lere taşınmasını teşvik etmeyeceği gibi, OSB'lerin işletmelere sağlayacağı diğer katkıların da işletmelere yayılmasını engelleyecektir.

Son yıllarda birçok araştırmada sanayi bölgelerinde ileri teknoloji gelişiminin ve iyi bir iş ortamının sağlandığı vurgulanmaktadır. Sanayi bölgelerinin ileri teknoloji bölgeleri, yerel kümeler ve yerel yığılımlar şeklinde işletmelerin bir araya geldiği bölgeler olarak geliştiği gösterilmektedir.

Diğer taraftan, çalışma kapsamında sanayi bölgesine veya sanayi kümesine dâhil olan işletmelerin daha iyi rekabet edebildikleri ve istihdamı artırdıkları görülmektedir. İşletmenin, ağ yapısı içindeki faaliyetleri kaynaklara ve pazara ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Sanayi bölgelerinde işletmeler arasındaki ağlar, haberleşme sistemleri veya mevcut sosyal sermaye, uluslararasılaşma için gereken kolektif bilginin oluşması için bir zemin teşkil etmektedir.

Çalışmada, sanayi bölgesinin dışında bulunan işletmelerin sanayi bölgesindeki işletmelerle aynı fırsatları ve imkânları yakalayamadıkları tespit edilmiştir. Kümelenme işletmelerin verimliliğini doğrudan etkilemektedir. İşletmeler, diğer işletmelerin belli bir konudaki başarısını izleyerek, onun uygulamalarını kopyalayabilmektedir. Eldeki bulgular, işletmelerin yerleşim yeri seçimlerinde kümelenme faktörünün güçlü rol oynadığını göstermektedir.

OSB içerisinde bulunan işletmeler istihdam edecekleri çalışanlara kolayca ve maliyetsiz bir şekilde ulaşabilmektedir. İşçilerin en verimli oldukları alanlara dağılımının OSB'ler içerisinde daha hızlı ve az maliyetle gerçekleşeceği açıktır. Çünkü bu alanlarda bilgiye ulaşım maliyetsiz ve neredeyse tamdır. Bazı OSB'lerin işçilere eğitim verme gibi faaliyetleri de, yine ortak emek havuzu kullanımından sağlanan kazançlardan ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'de sanayide kullanılan enerji konusunda OSB'lerin son derece önemli bir yeri vardır. Özellikle Türk sanayinin son yıllarda çok büyük oranda doğal gaz kullanarak üretim yaptığı düşünüldüğünde OSB'lerde kullanılan miktar bir anlamda sanayideki üretimin önemli bir oranda OSB'lerde olduğunu göstermektedir. OSB'lerde yer alan 10 bin civarındaki işletmenin sanayide kullanılan doğal gazın yarısından fazlasını kullanması, bu işletmelerin yaptığı üretim yoğunluğunun bir göstergesidir.

Türkiye'deki OSB'lerin etkinliğinin ve kapasitelerinin artırılması ve OSB yönetimlerinin kamusal yetkilerini etkin kullanabilmeleri için mevzuat alt yapısında iyileştirme yapılması, Türkiye'de izlenen sanayi politikasının öncelikleri arasında yer almaktadır. Yapılan düzenlemelerle OSB yönetimlerine, çok sayıda kamusal yetki devredilmiştir. Bu kamusal yetkiler OSB müdürleri ve OSB'lerin kontrol teşkilatları tarafından kullanılmaktadır. OSB müdürleri, OSB müteşebbis heyeti tarafından atanmaktadır. Bu durumda sanayicilerin seçtiği OSB Müdürlerini ve personelini yine sanayiciler denetlemektedir. Bu durum onların yeterince güvenceleri olmadan görevlerini etkin bir şekilde yerine getirmelerini engelleyebilmektedir.

Türkiye'de OSB uygulama modelinin önümüzdeki dönemde başarılı olabilmesi için aşağıda yer alan unsurların dikkate alınmasında yarar görülmektedir.

Yapılan mülakatlar, odak grup görüşmesi ve anket ile; Türkiye'deki OSB'lerin en önemli sorunlarının enerji, teşvik, yönetim ve yer seçimi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. OSB'lerin enerji alanlarında ayrıcalıklarının kaldırılması, teşvik sisteminde yeterince ayrıcalık verilmemesi, yer seçimindeki etkin olmayan kararlar ve yönetim sorunları, onların başarılarını temel olarak etkilemektedir.

- OSB'ler TOBB ve TESK gibi kamu meslek birliği ünvanına sahip değildir. Böyle olmadığı halde kamunun yapması gereken birçok faaliyet OSB Kanunu çerçevesinde OSB'lere verilmiştir. Bu durum mevzuat açısından önemli bir sorun niteliğindedir. Bu sorunun çözülebilmesi ve OSB'lerin yarı kamu statüsü olmadığı halde kamu adına görev yapmasının etkinleştirilmesi için değişik yöntemler uygulamaya konulabilir. Bunlardan ilki OSB'lere yarı kamu niteliği kazandırmaktadır. Tıpkı yapılacak mevzuat düzenlemesi ile TOBB, TİM ve TESK örneklerinde olduğu gibi OSB'lere de yarı kamu nitelik kazandırılması buradaki hukuki sorunu çözebilecektir. İkincisi, eğer yarı kamusal niteliğe sahip yeni bir örgüte karşı çıkılıyor ise, bu durumda OSB'ler, TOBB bünyesinde OSB sektör komitesi şeklinde yapılandırılabilir. Bu durumda TOBB bünyesinde bir OSB sektörü kurulmuş olacak ve bu kapsamda kurulacak bir daire başkanlığı ile OSB'lerin koordinasyonu sağlanacaktır. Son seçenek ise; OSB'lere verilen kamusal yetkilerin OSB'lerden alınarak, illerdeki sanayi il müdürlüklerine, belediyelere veya ilgili kamu kuruluşlarına verilmesi yoluyla sorunun çözülmesidir.

- Sanayicilerin OSB'lere taşınması ve yeni girişimcilerin bulunması yönünde destek artırılmalıdır. Bu alanda STB tarafından OSB'lerdeki işletmeler için uygun koşullu üst yapı kredi destek mekanizması geliştirilmelidir. Diğer taraftan STB'nin ilgili kuruluşları olan KOSGEB ve MPM'nin bu alandaki desteklerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Örneğin, KOSGEB'in son yıllarda çok kısa süreli uyguladığı OSB'lere taşınma kredisi uygulamasını gözden geçirerek bu uygulamayı etkin

hale getirmesinin, MPM'nin özellikle OSB'lere odaklanmış verimlilik ve yönetim eğitimlerinin ve kurumsal anlamda OSB müdürlüklerine yönelik eğitim projelerini geliştirmesinin çok önemli olduğu düşünülmektedir.

- Başarılı OSB'lerde işletme başarılarını artırmak üzere kümelenme modeli ile destek vermek, etkin olmayan OSB'leri etkin hale getirebilmek için politikalar geliştirmek gerekmektedir. Bu kapsamda yerel yönetimler tarafından yapılan imar düzenlemeleri ve sanayi alanı tahsis etme işlemlerinin keyfi yapılmasının önlenmesi çok önemlidir. Bu çerçevede yerel yönetimlerce ilde bulunan OSB'de yer olduğu sürecce, kesinlikle yeni bir sanayi parseli tahsisi yapılmamalıdır. Bunun engellenmesi için 3194 sayılı İmar Kanununda acilen düzenlemeye gidilmelidir.

- OSB kurulması düşünülen yerlerin sanayi gelişim potansiyeli tespit edilmeli, sektör analizi yapılmalı ancak yerel talebin doğru ve etkin olarak belirlenmesinin ardından OSB yer seçim kararı verilmelidir.

- Kamu Yatırım programlarında fazla sayıda projeye yer verilmekte, buna karşılık bu projelerin tümü için yeterli kaynak ayrılamamaktadır. Sınırlı kaynağın tüm projelere dağıtılması nedeniyle, projelerin yatırım süreleri uzamaktadır. Özellikle bitmek üzere olan projelerin faaliyete geçmeleri gecikmektedir. Kaynakların akılcı kullanımını açısından var olan imkânların kısa sürede bitirilebilecek projelere yönlendirilmesi uygulamasına devam edilmelidir. Planlama sürecinde karar almayı doğrudan etkileyen ölçütler somutlaştırılarak bu konuda yürütülen faaliyetlerin kalitesinin arttırılabileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede son yıllarda bu konuda alınan mesafe çok önemlidir. Bunun neticesinde özellikle son yıllarda OSB projesi tamamlama süresi 4 yıla inmiştir.

- STB denetleme ve izleme konusunda bilgi teknolojilerinden yararlanarak, karar destek sistemini kurmalı ve OSB'lerin etkinliğini arttırmak için yeni destek programları geliştirilmelidir. OSB'lerden yapılan ihracat, ithalat, satış, çalışan sayıları, vs. bilgiler ile burada yer alan OSB'lerin tahsise hazır oldukları parsellerin coğrafi bilgi sistemlerini içerir bir şekilde bir bilgi sistemi yönetimine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sistem kurulursa OSB'lerin bilgileri ile işletmelerin bilgileri güncel olarak takip edilecek ve OSB'lerin ihtiyaçlarının daha sağlıklı bir şekilde analiz edilmesi sağlanacaktır.

- OSB'lerde ortaya çıkan potansiyeller doğrultusunda ve küme destek modelinin amacına uygun olarak, işletme maliyetlerini düşürücü, ortak sorunları giderici ve rekabet üstünlüğü sağlayıcı şekilde destek araçları ortaya konularak oluşacak kümelere yeterli destek sağlanmalıdır. Kümelenme çerçevesinde oluşturulacak destek programı bu modelin başarısı için önemli bir araç olarak değerlendirilmelidir. Bu çerçevede kümelenme politika ve programlarında aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

Kümelenme desteğinin ülke genelinde hazırlanacak bir program çerçevesinde yürütülmesinde fayda görülmektedir. Mevcut veya oluşturulacak kümelerin geliştirilmesinde kamunun, katalizör rolü oynaması ve özellikle küme oluşumunun ilk yıllarında destek sağlaması büyük önem taşımaktadır. Destek tutarları ve oranları, kümelerin büyüklüğüne, niteliğine, sektörüne vb. özelliklerine göre değişebilecektir. Genel olarak kümelerin desteklenmesi, daha çok işletmelerin tek başlarına yapamayacakları ortak AR-GE merkezi, teknoloji transfer merkezi, tasarım merkezi, ölçüm, test ve analiz laboratuvarı gibi ortak altyapıları ya da pazar araştırması, tanıtım, pazarlama, ihracat ve lojistik konularında danışmanlık gibi ortak faaliyet alanlarını desteklemeye yönelik olmalıdır.

Kaynakların etkin kullanılması gerekliliğinden hareketle seçilecek kümelerin ülke önceliklerine, kalkınmaya en çok hizmet edecek ve rekabet gücü yüksek oluşumlar olması beklenmektedir. Küme seçim ölçütlerinin, başta kalkınma planları olmak üzere politika ve stratejiler göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir. Söz konusu ölçütler, hem küme seçimi hem de kümeler tarafından yürütülmesi planlanan projelerin değerlendirilmesine yönelik olmalıdır. Bu çerçevede, katma değer, yenilikçilik, ihracat düzeyi, yaratılacak istihdam, projelerin yapılabirliği ve niteliği, il, bölge ve ülke ekonomisine olası katkıları gibi alanlarda ölçütler belirlenmelidir.

KOBİ'lerin yapıları ve kapasiteleri düşünüldüğünde kümelerin oluşturulması ve analiz edilmesi aşamalarının çok önemli olduğu düşünülmektedir. İşletmelerin bir araya getirilebilmesi, güçlü-zayıf yanlarının analiz edilmesi, aralarındaki güven duygusunun geliştirilmesi, vizyon ve amaçlarının ve bunlara ulaşmak için stratejilerinin belirlenmesi hususları, kritik öneme sahip olup desteğin en çok hissedildiği aşamalarıdır. Küme analiz ve oluşturma aşamalarında yerel aktörlere önemli görevler düşmektedir. Bu süreçlerde koordinasyon, yönlendirme ve danışmanlık hizmetlerinin başta Kalkınma Ajansları olmak üzere, KOSGEB, Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları ve Birlikleri ile üniversiteler tarafından sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu aşamada gerekli olan finansman ve uzmanlık ihtiyacının karşılanması için Kalkınma Ajansları ve KOSGEB'in destek sağlamasında veya mevcut desteklerinin etkinliğini artırmasında fayda görülmektedir.

- Üniversite-Sanayi işbirliği çerçevesinde, üniversitelerin OSB'ler ortak proje geliştirmelerini sağlayacak araçlar geliştirilmelidir. TGB uygulamalarında öğretim görevlilerine sağlanan desteklerin OSB'lere de uygulanması aradaki sinerji ve işbirliğini artırmak için iyi bir başlangıç olabilecektir.

- OSB'lerin üretim yapan bölgeler olmalarının yanı sıra, burada üretilen ürünlerin sürekli olarak geliştirilmesi, ileri teknoloji kullanarak katma değeri yüksek ürünler üretebilen ekonomik yerleşmeler olma-

sı konuları da dikkate alınmalıdır. OSB'lerin bu yönde gelişebilmesinin sağlanması için bu bölgeler bünyesinde teknoloji geliştirme merkezleri ve teknoparklar kurulması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Gelişmiş ülkelerde görülen örneklerde olduğu gibi, Türkiye'deki OSB'lerin sanayi parklarına dönüştürülebilmesine imkân sağlayan çalışmalar ve hukuki düzenlemeler yapılmalı ve bu bölgelerin çeşitli bilimsel kuruluşlarla işbirliği yapmaları teşvik edilmelidir.

- OSB yönetimlerinde devamlılık ve bütünlük sağlanabilmesi için OSB'lerde 2 yılda bir yapılan yönetim seçimlerinin TOBB'da olduğu gibi 4 yıla çıkarılması gerekmektedir. Bu şekilde OSB yönetimlerinde süreklilik ve bütünlük sağlanacağı gibi, verilen hizmetlerin kalitesi de artabilecektir.

- OSB'lerde yapılan eğitim faaliyetlerinin artırılması diğer önemli bir konudur. OSB'lerde verilen eğitimle ve alınan danışmanlık hizmetleriyle bölgede yer alan işletmelerin sorunları hızlı bir şekilde çözüleceği gibi, işletmelerin birbirleriyle oluşturacakları sinerji de artacaktır. Bu kapsamda başarılı örnekler olan Sincan OSB ve Bursa Demirtaş OSB'de uygulanan eğitim faaliyeti model alınarak, bu modelin belirli bir program dahilinde diğer OSB'lere de yayılması sağlanmalıdır. Genel iş eğitimleri açısından Bursa, mesleki eğitimde ve iş garantili bir sistem olması açısından da Sincan OSB'deki faaliyetler son derece başarılı görülmektedir. OSB'lerde bulunan işletmelerdeki iş gücünün niteliğini geliştirmeye yönelik olarak bir takım programların OSB bölge müdürlükleri koordinatörlüğünde uygulanması ise, işletmelerin rekabet gücüne olumlu katkı sağlayacaktır.

- Meslek eğitimi ve meslek içi eğitim konularında, özel sektör-kamu işbirliği ile kurulacak okullarda, müfredatın bölgedeki işletmelerin ihtiyaçları ve katılımları doğrultusunda belirlenmesi programların başarısını artıracaktır. Mesleki ve teknik eğitimle imalat sanayi arasındaki bağın güçlendirilmesi için meslek liseleri ve yüksekokulların OSB'ler içinde konumlandırılması da faydalı olacaktır. Bu durum, hem meslek okullarındaki öğrencilerin uygulamalı eğitim almalarını kolaylaştıracak, hem de bu öğrenciler mezun olduklarında OSB'lerdeki tesislerde kolaylıkla istihdam edilecek, bu tesislerin ara eleman ihtiyacı karşılanacaktır. Bu durum sanayi kuruluşlarının meslek okullarına maddi destek sağlamalarının ve mesleki eğitimin sanayinin ihtiyaçlarını karşılayacak hale getirilmesinin de önü açılacaktır.

- Türkiye'ye gelebilecek yabancı sermayenin kullanımına açık olarak çok sayıda OSB alt yapısı hazır bulunmaktadır. Bu bölgelerin etkin bir yabancı sermaye stratejisiyle birlikte tanıtımalarının yapılması yerinde olacaktır.

- OSB'de kamu adına her türlü denetim yapan OSB müdürü ve çalışanlarının aynı zamanda sanayicilere bağlı olması görevlerini tam olarak yapmalarını engelleyebilecek bir husustur. OSB müdürlerinin yönetimde yer alması ve konumlarının güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Diğer önemli bir husus ise STB'nin kurumsal kapasitesinin geliştirilmesidir. OSB'ler Türkiye'deki en önemli kümelenme alanlarıdır. STB'nin önümüzdeki dönemde konuyu yalnızca OSB'leri saha ve kontrol mühendisliği anlayışı ile değerlendirmesinin yanı sıra, bu olayı rekabet çerçevesinde bir uzmanlık alanı olarak görmesi son derece önemlidir. OSB'lerin planlaması, kente etkisi, istihdam, yönetimi ve kümelenme ile rekabet kavramı açılarından bir organizma olarak ele alacak bir yapının STB'de kurulması uygun olacaktır.
- Alt yapı gibi fiziksel yatırımları tamamlanmış OSB'lerde genellikle eksik olan husus işletmeler arasındaki ağın eksikliğidir. Bu olumsuz durum nedeniyle işletmeler arasında, tedarikçi-müşteri, ana sanayiyan sanayi ilişkileri yeterince gelişmemekte, inovasyonun yayılım hızı düşük kalmakta, teknoloji transferi gerçekleşmemekte, maliyet düşürücü, kalite artırıcı mekanizma ile rekabet öncesi işbirliği ortamları yaratılamamaktadır. Bu nedenle önümüzdeki dönemde OSB'lerin bu anlamda 'destekler sağlanması' gerekmektedir.
- OSB'ler için çevre yönetim sistemi ve atık azaltıcı sistemler geliştirilmesi oluşabilecek çevresel riskler açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda STB'nin OSB'lerin çevre yönetim sistemlerini destekleyici teşvik araçları geliştirmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.
- Diğer taraftan, yeni kurulan işletmelerde veya yeni yapılan yatırımlarda temiz üretim unsurlarının kullanılması ve yaygınlaştırılması önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda bilgilendirme çalışmalarının yanı sıra, verilen OSB'lere ve OSB'de yer alan işletmelere sağlanan teşviklerde temiz üretime dayalı yatırımlara çeşitli ayrıcalıklar getirilmesi konusu da STB tarafından değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak sanayileşme ve kalkınmanın sağlanmasında önemli bir araç olan OSB'lerin sorunları, istikrarlı, kapsamlı ve etkin planlamalar yapılarak çözümlenmeli hem OSB'lerin kendi tüzel kişilikleri hem de OSB'lerde faaliyet gösteren işletmeler desteklenerek, rekabet güçleri artırılmalıdır. Bu kapsamda STB'nin artık OSB yapımından çok buralardaki başarıları ve etkinlikleri geliştirici planlar ve programlar yapması ve uygulaması gerekmektedir. Çünkü Türkiye'de OSB'lerin belirli bir doygunluğa eriştiği gözlemlenmektedir.

A close-up photograph of a metal gear assembly. The gear has a hole in its center and is surrounded by other mechanical components, including a threaded rod. The lighting is dramatic, highlighting the metallic surfaces and the texture of the gear teeth.

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

- Alpugan, Oktay, (1994). *Küçük İşletmeler Kavramı Kuruluşu ve Yönetimi*, Der Yayınları, İstanbul.
- Alpugan, Oktay, (1997). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Amiti, M., (1998). *New trade theories and industrial location in the EU: A survey of the evidence*, Oxford Review, 14(2), pp. 45–53.
- Becattini, G., (1992). *El distrito industrial marshalliano como concepto socioeconómico*, in: F. Pyke,
- Becchetti, L. & Rossi, S. (2000). “The positive effect of industrial district on the export performance of Italian firms”, *Review of Industrial Organisation*, 16(1), pp. 53–68.
- Biggiero, L. (2002). “The location of multinationals in industrial districts: Knowledge transfer in biomedical”, *Journal of Technology Transfer*, 27, pp. 111–122.
- Brown, P. & Bell, J. (2001). “Industrial clusters and small firm internationalisation”, in: J. Taggart, M. Berry & M. McDermott (Eds) *Multinationals in a New Era*, pp. 10–27 (Basingstoke: Palgrave).
- Buckley, P. (1989). “Foreign direct investment by small and medium sized enterprises: The theoretical background”, *Small Business Economics*, 1, pp. 89–100. 806 J. A. Belso-Martínez
- Cansız, Mehmet, (2008). *Türkiye’de KOBİ’ler ve KOSGEB*, DPT Uzmanlık Tezi. DPT Müsteşarlığı, Ankara,
- Cooke, P. & Huggins, R. (2002). “High technology clustering in Cambridge”, in: A. Amin, S. Goglio & F. Sforzi (Eds) *The Institutions of Local Development* (London: IGU).
- Coro`, G. & Rullani, E. (1998). *Percorsi locali di internazionalizzazione* (Milan: Angeli).
- Bursa Demirtaş, (2005). *OSB, Faaliyet Raporu*.

- Çetin Murat, (2002). *Endüstriyel Bölgelerde Sosyal Sermaye ve Güven; Üçüncü İtalya Örneği*.
- DPT, (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara.
- DPT, (2003). *Türkiye Sanayi Politikası*, Ankara.
- DPT, (2006). *Dokuzuncu Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Bölgesel Gelişmede Temel Araçlar ve Koordinasyon*, Ankara.
- DPT (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.
- DPT, (2004) *İzmir İktisat Kongresi KOBİ Çalışma Grubu Raporu*, Ankara.
- DPT, (2004) *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı*, Ankara.
- DPT, (2004) *Sanayi Politikası Dokümanı*, Ankara.
- Davis, D. R., and D. E. Weinstein. (2003) "Market Access, Economic Geography, and Comparative Advantage: An Empirical Assessment." *Journal of International Economics* 59(1):1–23.
- Dokuz Eylül Üniversitesi, (2008) *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Performans Değerlendirmesi ve Strateji Geliştirme, DPT İleri Araştırma Projesi Sonuç Raporu*, İzmir.
- Eraydın, Ayla, (1982), *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri (1961–1981)*, DPT, Ankara.
- Eyüboğlu, Dilek, (2001), *2000’li Yıllarda Organize Sanayi Bölgelerimiz*.
- Enright, M. (1998) "Regional clusters and firm strategies", in: A. Chadler, P. Hagstro "m&O" . SO" LVELL (Eds) *The Dynamic Firm. The Role of Technology, Strategy, Organization, and Regions*, pp. 315–342 (New York: Oxford University Press).

- Enright, M. & Ffowcs, I., (2000), *Local Partnership, Clusters and SME Globalisation*, OECD, Paris.
- Fabio, Sforzi, (2002) *The Industrial District and the 'New' Italian Economic Geography*.
- Fujita M., P. Krugman, A.J. Venables (1999). *The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade*, Cambridge, M.A., MIT Press.
- Goglio, Silvio, (2002), *The Industrial District as a Proving Ground European Planning Studies*, Vol. 10, No. 4.
- Johanson, J. & Mattson, L. (1988) "Internationalisation in industrial systems-A network approach", in: N. Hood & J. Vahlne (Eds) *Strategies in Global Competition*, pp. 287-314 (Dover: Croom Helm).
- Johanson, J. & Vahlne, J., (1977), "The internationalisation process of the firm-a model of knowledge development and increasing foreign market commitments", *Journal of International Business Studies*, 8, pp. 23-32.
- Johanson, J. & Vahlne, J. (1990) "The mechanism of internationalisation", *International Marketing Review*, 7(4), pp. 11-24.
- Karataş, Süleyman, (1991). *Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, Veli Yayınları, İstanbul.
- Karlsson, C. & Klaesson, J. (2000) "Success in manufacturing employment in an industrial district: Higher productivity or lower wages", *Investigaciones Europeas de Dirección y Economía de la Empresa*, 6(2), pp. 65-90.
- Knight, G. & Cavusgil, S. (1996) "The born global firm: A challenge to traditional internationalisation theory", *Advances in International Marketing*, pp. 11-26.
- KOSGEB, (2006), *Saha Araştırma Anketi*, Ankara.
- KOSGEB, (2009) *Küme Yönetimi Uygulama Klavuzu*, Ankara.
- Lall, S. V., and S. Chakravorty. (2005). "Industrial Location and Spatial Inequality: Theory and Evidence from India." *Review of Development Economics* 9 (1): 47-68.

- Madsen, T. & Servais, P. (1997) "The internationalisation of born globals: An evolutionary process?", *International Business Review*, 6(6), pp. 251–277.
- Marshall, A. (1920), *Principles of Economics* (London: MacMillan).
- Morrison, C., and A. E. Schwartz. (1996). "Public Infrastructure, Private Input Demand and Economic Performance in New England Manufacturing." *Journal of Business and Economic Statistics* 14 (1): 91–102.
- OECD, (2008). *İşletme Kümelenmeleri*, Çev: KOSGEB.
- Paniccia, I. (1998) "One, a hundred, thousands industrial districts. Organizational variety of local networks of small and medium-sized enterprises", *Organization Studies*, 4, pp. 667–699.
- Paniccia, I. (1999). "The performance of IDs. Some insights from the Italian case", *Human Systems Management*, 18, pp. 141–159.
- Porter, M.E. (1990). *The Competitive Advantages of Nations*, The Macmillian Press Ltd. London and Basingstoke.
- Rodric, D. (2004). "Industrial Policy for the Twenty-First Century." *CEPR Discussion Paper* 4767.
- Scott Peter, (2001). "Industrial Estates and British Industrial Development, 1897–1939", *Business History*, Vol.43, No.2 (April), pp.73–98 London.
- Sforzi Fabio (2002). "The Industrial District and the 'New'" *Italian Economic Geography European Planning Studies*, Vol. 10, No. 4.
- TEPAV, (2005) *OSB Çalışma Dokümanı*, Ankara.
- UNDP, (1997) *Industrial Estate*.
- Bursa DOSAB (2009). <<http://www.dosab.org/index.php?inc=dosab&tit=Dosab&ptit=Dosab>> 05.06.2009.

A L N U
4 0 0 0
4 2 G 1

26
8 $\frac{1}{2}$

1 5 3

26
8 $\frac{1}{2}$

E K L E R

EK 1: Yatırım Programında Yer Alarak İle İnşaatı Bitirilen OSB'lerin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri

Sıra No	Biten Organize Sanayi Bölgeleri	Başlama-Bitiş Tarihi	2010 Yılı Fiyatlarıyla verilen Kredi	Toplam OSB Alanı	Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı	Ha Başına Ortalama Maliyet
1	Bartın Merkez I	1994-1999	6.262.862	50	29	29	29	100	2.064	125.257
2	Bursa-İnegöl	1977-1987	29.737.650	300	107	107	107	100	13.000	99.126
3	Erzurum Merkez I	1974-1982	8.446.208	100	82	82	82	100	2.500	84.462
4	Gaziantep I	1971-1988	8.528.291	260	172	172	172	100	16.000	32.801
5	Hatay-İskenderun	1983-1990	11.044.647	180	48	48	48	100	4.250	61.359
6	Bilecik I	1977-1993	23.579.920	150	43	43	42	98	1.651	157.199
7	Malatya Merkez I.	1976-1993	30.183.669	300	164	160	158	96	7.050	100.612
8	Elazığ I	1985-1990	5.751.954	100	57	57	54	95	1.098	57.520
9	Gaziantep II	1987-1998	67.760.022	500	281	281	266	95	27.800	135.520
10	Manisa II (Tic.ve San. Od.)	1987-1993	0	200	18	18	17	94	4.300	0
11	Afyonkarahisar	1981-1994	11.585.053	275	326	326	307	94	5.312	42.127
12	Çorum	1977-1995	24.984.194	260	80	79	75	94	4.143	96.093
13	Manisa III (Tevsii) (Tic. San. Od.)	1998-2001	0	185	47	46	44	94	6.775	0
14	Burdur	1982-1996	5.774.230	70	57	57	53	93	1.211	82.489
15	Şanlıurfa	1991-1999	17.493.325	286	304	304	281	92	8.500	61.165
16	Samsun Merkez (Yp)	1982-1997	31.511.627	150	112	112	103	92	4.926	210.078
17	Bursa-Demirtaş	1990-2001	156.018	475	354	354	323	91	27.250	328
18	Konya Birinci	1971-1980	6.843.146	150	177	177	161	91	3.323	45.621
19	Kilis	1991-2000	3.320.317	90	37	37	33	89	550	36.892
20	Denizli	1976-1990	11.384.983	400	184	180	163	89	20.000	28.462
21	İstanbul Deri (Tuzla)	1983-1994	94.146.719	240	366	364	324	89	15.000	392.278
22	Elazığ II	1993-2001	8.115.764	100	39	39	34	87	529	81.158
23	Bolu	1977-1993	9.618.187	60	51	51	44	86	2.930	160.303
24	İzmir - Atatürk	1980-1992	56.976.257	600	596	596	511	86	22.000	94.960
25	Ankara Sanayi Odası I. (1.İlave Alan)	1978-1991	32.071.441	400	268	268	229	85	22.500	80.179

EK 1 YATIRIM PROGRAMI İLE İNŞAATI BİTİRİLEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ EKLER

Sıra No	Biten Organize Sanayi Bölgeleri	Başlama-Bitiş Tarihi	2010 Yılı Fiyatlarıyla verilen Kredi	Toplam OSB Alanı	Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı	Ha Başına Ortalama Maliyet
26	Ordu	1990-2001	22.153.434	60	78	70	66	85	2.000	369.224
27	Manisa I (Tic.ve San. Od.)	1971-1975	12.499.564	150	69	69	58	84	11.190	83.330
28	Bursa Tic. ve Sanayi Odası	1962-1966	0	150	291	288	240	82	34.900	0
29	Trabzon-Arsin	1985-1997	17.640.891	100	89	89	69	78	3.500	176.409
30	Kütahya	1985-1999	8.933.553	170	88	84	66	75	2.049	52.550
31	Mersin-Tarsus I	1986-1997	9.512.916	100	155	155	116	75	5.500	95.129
32	Gaziantep III	1994-2000	0	540	298	297	216	72	18.200	0
33	Düzce	1994-2005	20.372.910	200	57	57	41	72	4.360	101.865
34	Adıyaman	1991-2001	8.057.696	150	85	77	61	72	4.190	53.718
35	Batman	1991-2007	10.560.836	100	45	45	32	71	817	105.608
36	Aydın	1985-1996	5.603.366	150	67	67	47	70	2.115	37.356
37	Kahramanmaraş-Merkez	1990-2009	36.094.406	307	55	53	37	67	3.238	117.571
38	Van	1998-2006	10.676.381	127	95	95	63	66	900	84.066
39	Hatay-Antakya	1993-2005	12.409.209	150	62	62	41	66	1.000	82.728
40	Konya (Merkez) (Kos)	1977-1994	20.477.283	300	523	523	337	64	15.000	68.258
41	Kocaeli-Gebze	1986-1992	0	250	152	147	97	64	9.936	0
42	Kayseri (Merkez) (+ Hacclar)	1977-1990	31.545.692	600	1242	993	763	61	39.458	52.576
43	Konya-Ereğli	1998-2001	318.493	100	62	62	38	61	395	3.185
44	Mardin	1976-1994	28.455.116	300	163	162	98	60	4.000	94.850
45	Diyarbakır	1991-2007	27.065.558	523	238	230	141	59	3.500	51.751
46	Antalya I + II (Yp)	1976-1994 1998-2002	13.050.226	371	246	215	145	59	8.238	35.176
47	Amasya-Merzifon (Yp)	1991-2002	15.048.361	118	48	42	28	58	2.316	127.528
48	Niğde (İlave Alan Dahil Edilmiştir.)	1992-2008	21.070.131	261	115	88	67	58	3.000	80.728
49	Tekirdağ-Çerkezköy	1975-1987	41.037.258	440	394	388	229	58	27.195	93.266

EKLER EK 1 YATIRIM PROGRAMI İLE İNŞAATI BİTİRİLEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ

Sıra No	Biten Organize Sanayi Bölgeleri	Başlama-Bitiş Tarihi	2010 Yılı Fiyatlarıyla verilen Kredi	Toplam OSB Alanı	Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Üretime Geçen Parsel Sayısı	Üretime Geçme Oranı (%)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı	Ha Başına Ortalama Maliyet
50	Adana H. Sabancı+(I+II+İlave Alanlar	1977-1996 1993-2002	64.565.121	1100	585	420	329	56	21.000	58.696
51	Amasya	1993-2001	5.140.945	75	33	29	18	55	378	68.546
52	Uşak	1985-1994	11.108.129	360	343	343	182	53	7.200	30.856
53	Manisa-Salihli (Yp)	1998-2005	6.147.992	120	57	52	30	53	2.500	51.233
54	Kars+ İlave Alan (Yp)	1976-2002	24.992.549	200	75	75	39	52	502	124.963
55	Karabük	1993-2003	5.958.281	100	27	18	14	52	575	59.583
56	Osmaniye	1995-2001 2005-2009	14.153.720	383	130	127	66	51	4.891	36.955
57	Çankırı-Korgun	1981-1997	11.432.873	110	91	62	46	51	1.000	103.935
58	Karaman	1990-2003	9.241.591	400	195	193	98	50	10.000	23.104
59	Yozgat	1990-1999	6.542.568	150	111	90	54	49	1.182	43.617
60	Uşak Deri (Karma)	1990-2005	25.933.582	260	317	317	152	48	2.700	99.745
61	Kırıkkale I	1991-2000	9.554.355	150	67	67	32	48	600	63.696
62	Isparta Suleyman Demirel	1992-1999	17.329.714	252	82	70	59	48	1.324	68.769
63	Eskişehir Sanayi Od. (I+II+III)	1979-1987	24.836.546	290	726	523	340	47	22.000	85.643
64	Balıkesir- Merkez	1986-2006	26.671.018	450	157	139	67	43	2.450	59.269
65	Ordu-Fatsa	1999-2007	8.389.272	50	36	30	15	42	633	167.785
66	Sivas Merkez I	1990-2003 2004-2009	28.937.813	270	445	297	179	40	4.641	107.177
67	Tokat Merkez	1978-1993 1993-2007	34.396.774	200	216	129	79	37	1.350	171.984
68	Çanakkale	1991-2007	10.710.753	100	67	48	24	56	375	107.108
69	Zonguldak-Çaycuma (Yp)	1991-2003	26.871.958	125	67	45	23	34	2.250	214.976
70	Gaziantep-Merkez IV (Yp)	2005-2008	5.924.096	1030	134	134	45	34	8.800	5.752
71	Kırşehir	1990-2001	19.813.719	200	184	184	59	32	861	99.069
72	Tokat-Turhal	2004-2009	3.268.200	60	41	25	13	32	47	54.470

EK 1 YATIRIM PROGRAMI İLE İNŞAATI BİTİRİLEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ EKLER

Sıra No	Biten Organize Sanayi Bölgeleri	Başlama-Bitiş Tarihi	2010 Yılı Fiyatlarıyla verilen Kredi	Toplam OSB Alanı	Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı	Ha Başına Ortalama Maliyet
73	Kütahya-Gediz	1999-2005	5.860.144	120	35	18	11	31	135	48.835
74	Balıkesir II	1997-2005	6.000.891	80	66	53	18	27	2000	75.011
75	Osmaniye Kadırlı	2004-2009	8.188.306	120	39	31	10	26	247	68.236
76	Balıkesir-Bandırma	1993-2004	11.543.430	150	52	51	13	25	250	76.956
77	Konya-Beyşehir	1999-2006	5.679.467	100	76	17	17	22	175	56.795
78	Niğde-Bor Karma (Yp)	1984-1997	14.000.908	292	308	281	66	21	220	47.948
79	Çanakale-Biça (Yp)	1998-2002	5.908.890	100	52	48	9	17	120	59.089
80	Sinop	1991-2001	11.874.198	100	70	31	12	17	950	118.742
81	Zonguldak-Ereğli	1994-2008	45.469.466	200	60	56	10	17	285	227.347
82	Erzincan	1990-2001	27.319.449	348	243	80	39	16	630	78.504
83	Tokat-Erbaa	1999-2008	13.637.477	163	112	18	17	15	850	83.666
84	Bursa- Mustafa Kemal Paşa	1991-1999	5.815.580	197	66	62	10	15	220	29.521
85	Çankırı-Şabanözü	2005-2008	4.766.070	57	27	12	4	15	300	83.615
86	Isparta Deri (Yp)	1993-2007	6.343.446	60	118	46	16	14	80	105.724
87	Kastamonu	1993-2005	11.691.437	100	35	35	4	11	376	116.914
88	Afyonkarahisar-İscehisar (Mermerciler) (Yp)	2004-2008	6.743.102	150	56	33	6	11	81	44.954
89	Samsun-Kavak	1993-2007	6.941.452	50	80	13	8	10	252	138.829
90	Kirklareli	1991-2002	217.214	400	115	50	10	9	500	543
91	Bayburt	1998-2005	4.301.538	100	127	50	10	8	150	43.015
92	Bolu-Gerede	1993-2003	4.861.423	100	51	41	4	8	246	48.614
93	Tekirdağ-Hayrabolu	1994-2005	8.857.683	100	100	45	4	4	80	88.577
94	Adana-Kozan	2004-2007	7.364.120	100	78	46	3	4	20	73.641
95	Siirt	1991-2005	8.386.226	70	81	6	5	4	45	119.803
96	Samsun-Bafra (Borsab)	1999-2007	9.930.899	100	143	10	6	3	90	99.309
97	Edirne	1994-2006	10.386.022	107	42	33	1	2	115	97.066
98	Afyonkarahisar Sandıklı	2004-2008	4.241.870	50	45	6	1	2	10	84.837
99	Kırşehir-Kaman	2004-2009	5.559.584	91	112	2	2	2	6	61.094

EKLER EK 1 YATIRIM PROGRAMI İLE İNŞAATI BİTİRİLEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ

Sıra No	Biten Organize Sanayi Bölgeleri	Başlama-Bitiş Tarihi	2010 Yılı Fiyatlarıyla verilen Kredi	Toplam OSB Alanı	Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	İstihdam Edilen Kişi Sayısı	Ha Başına Ortalama Maliyet
100	Gümüşhane	1998-2006	6.162.106	75	57	15	1	2	20	82.161
101	Kırıkbalı-Keskin	2004-2009	4.893.311	66	87	14	1	1	10	74.141
102	Denizli-Çardak Ö.Sabancı	1997-1997	0	392	98	89	1	1	23	0
103	Afyonkarahisar-Bolvadin	2004-2008	4.028.206	48	67	0	0	0	0	83.921
104	Afyonkarahisar-Emirdağ	2004-2009	3.448.736	50	74	18	0	0	0	68.975
105	Amasya-Suluova	2005-2009	7.282.518	70	85	17	0	0	0	104.036
106	Balıkesir- Gönem Deri (Yp)	1994-2007	10.174.563	150	55	28	0	0	0	67.830
107	Bilecik-Osmaneli	2005-2009	2.398.263	97	14	14	0	0	0	24.724
108	Bingöl	1991-2007	4.129.191	80	37	35	0	0	0	51.615
109	Çorum-Sungurlu	1998-2008	8.205.719	100	90	0	0	0	0	82.057
110	Denizli-Merkez -Deri (Yp)	2004-2008	5.875.203	63	78	18	0	0	0	93.257
111	Gaziantep-Nizip	2004-2008	3.927.563	100	33	0	0	0	0	39.276
112	Konya-Afşehir	1999-2008	6.989.611	100	125	10	0	0	0	69.896
113	Mersin-Tarsus (Gelişme Al)	1997-1999	1.837.814	280	47	14	0	0	0	6.564
114	Muş-Merkez	1999-2007	8.793.444	93	56	20	1	0	10	94.553
115	Neşehir-Acıgöl	2004-2009	6.071.679	50	99	11	0	0	0	121.434
116	Şirnak-Merkez	2004-2008	1.879.252	50	24	0	0	0	0	37.585
117	Tekirdağ-Malıba	1998-2006	6.845.423	100	69	0	0	0	0	68.454
118	Tokat-Niksar (1 Etap 50 Ha)	2004-2007	3.079.993	60	26	9	0	0	0	51.333
119	Trabzon-Beşbüdü	2004-2007	3.314.208	35	31	26	0	0	0	94.692
120	Tunceli	1991-2003	1.870.072	100	56	0	0	0	0	18.701
			TOPLAM		1.642.878.410,00	23707	16579	13234	9017	54

Not: Adana (I+II), Eskişehir (I+II), Tokat (I+II), Antalya (I+tevsii) Sivas (I+tevsii) Osmaniye (I+tevsii) projeleri tabloda birleştirilmiştir. (6 proje)
 İZMİR-Menemen-Deri sicil almadığı için tabloda yer almamaktadır. (Serbest Bölge) (1 proje)
 4 adet OKSB tabloda yer almamaktadır. 120+6+1+4=131 biten proje sayısı

EK 2: Devam Eden OSB'lerin Parsel, Üretim ve İstihdam Bilgileri

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretime Geçen Parsel Sayısı	Üretime Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
1	Elazığ-Merkez III. (III - IV Etap)	İnşaat aşamasında	85,00	59	54	29	49	113	1.275
2	Adıyaman-Gölbasi	İnşaat aşamasında	110	27	7	1	4	30	910
3	Ağrı	İnşaat aşamasında	61,55	115	9	1	1	80	3.792
4	Aksaray + Arıtma	İnşaat aşamasında	445,50	282	187	98	35	3.666	10.266
5	Amasya-Suluova Besi	İnşaat aşamasında	35,20	15	0	0	0	0	480
6	Aydın- (ASTİM)	İnşaat aşamasında	86,00	156	109	94	60	3.500	5.604
7	Bilecik-Bozüyük	İnşaat aşamasında	341,00	87	40	4	5	620	3.564
8	Bilecik-Merkez II	İnşaat aşamasında	180,00	27	23	14	52	1.435	1.923
9	Burdur-Bucak	İnşaat aşamasında	52,69	76	76	27	36	450	2.410
10	Bursa Deri + (Arıtma + Doğalgaz)	İnşaat aşamasında	63,90	141	31	19	13	650	4.650
11	Çorum (İlave Alan) (II OSB)	İnşaat aşamasında	137,83	57	24	7	12	150	1.886
12	Diyarbakır-Merkez TDI-Besi	İnşaat aşamasında	91,53	104	0	0	0	0	3.328
13	Düzce-Merkez II	İnşaat aşamasında	47,84	13	13	2	15	196	636
14	Giresun-Merkez	İnşaat aşamasında	33,92	34	50	14	41	410	1.178
15	İzmir-Buca (Ege Giyim)	İnşaat aşamasında	26,7	138	138	35	25	1.602	5.722
16	İzmir-Pancar (Torbali II)	İnşaat aşamasında	57,50	73	63	0	0	0	2.840
17	Konya-Seydişehir	İnşaat aşamasında	95	53	0	0	0	0	1.696
18	Malatya-Merkez II	İnşaat aşamasında	300	160	160	73	46	3.200	6.680
19	Manisa-Akhisar	İnşaat aşamasında	186	119	50	19	16	1.096	4.544
20	Manisa-Merkez IV	İnşaat aşamasında	261,8	100	48	12	12	200	3.504
21	Manisa-Merkez V	İnşaat aşamasında	35,45	9	6	2	22	61	317
22	Sakarya-Merkez III	İnşaat aşamasında	150,38	61	61	20	33	1.820	3.460
23	Sinop-Boyabat	İnşaat aşamasında	21,8	25	0	0	0	0	800
24	Sivas Gemerek	İnşaat aşamasında	56,30	87	0	0	0	0	2.784
25	Sivas-Şarkışla	İnşaat aşamasında	32,50	48	4	0	0	0	1.568
26	Şanlıurfa-Merkez II	İnşaat aşamasında	491	347	0	0	0	0	11.104

EKLER EK 2 DEVAM EDEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
27	Ankara Başkent+ (İlave Alan Dahil)	İnşaat aşamasında	371,25	756	518	54	7	1.400	27.576
28	İzmir-Ödemiş	İnşaat aşamasında	54,70	50	12	0	0	0	1.696
29	Bursa-Nilüfer (Hasanağa) Batı	İnşaat aşamasında (kendi imk.)	111,00	95	95	56	59	2.000	3.560
30	İzmir-Tire	İnşaat aşamasında (kendi imk.)	278	231	138	38	16	1.347	8.323
31	Kayseri-İncesu	İnşaat aşamasında (kendi imk.)	391	157	147	1	1	4	6.164

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
1	Afyonkarahisar Merkez II	İmar planı aşamasında		162	0	0	0	0	5.184
2	Ankara Beypazarı	İmar planı aşamasında		138	0	0	0	0	4.416
3	Ankara-Elmadag	İmar planı aşamasında		74	0	0	0	0	2.368
4	Ankara Sanayi Odası I. (Sincan 2. İlâve Alan)	İmar planı aşamasında	2	49	0	0	0	0	1.568
5	Ankara-Polatlı (İlâve Alan)	İmar planı aşamasında	70,00	150	0	0	0	0	4.800
6	Ankara-Polatlı Ticaret Odası	İmar planı aşamasında		196	0	0	0	0	6.272
7	Ankara Merkez Madeni Dökümcüler İhtisas	İmar planı aşamasında		113	0	0	0	0	3.616
8	Antalya-Kumluca Gıda İhtisas	İmar planı aşamasında		10	0	0	0	0	320
9	Balıkesir-Burhaniye (Zeytincilik İhtisas)	İmar planı aşamasında		43	0	0	0	0	1.376
10	Bartın-Merkez I (İlâve Alan)	İmar planı aşamasında		47	0	0	0	0	1.504
11	Batman (İlâve Alan) OSB	İmar planı aşamasında		8	0	0	0	0	256
12	Bolu-Gerede I (İlâve Alan)	İmar planı aşamasında	43	85	0	0	0	0	2.720
13	Burdur-Bucağ (İlâve Alan)	İmar planı aşamasında		46	0	0	0	0	1.472
14	Burdur-Merkez II	İmar planı aşamasında		44	0	0	0	0	1.408
15	Bursa-M.Kemalpaşa I (İlâve Alan)	İmar planı aşamasında	160,00	196	0	0	0	0	6.272

EKLER EK 2 DEVAM EDEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
16	Bursa Tosab (Tekstil Boyahaneleri)	İmar planı aşamasında		81	0		0	0	2.592
17	Denizli (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		61	0		0	0	1.952
18	Denizli-Sarayköy TDİ	İmar planı aşamasında		24	0		0	0	768
19	Denizli-Tavas	İmar planı aşamasında		106	0		0	0	3.392
20	Erzurum-Besi	İmar planı aşamasında		60	0		0	0	1.920
21	Erzurum-Oltu	İmar planı aşamasında		43	0		0	0	1.376
22	Eskişehir-Beylikova-Besi	İmar planı aşamasında		66	0		0	0	2.112
23	Eskişehir-Çifteler	İmar planı aşamasında		213	0		0	0	6.816
24	Eskişehir-Merkez IV	İmar planı aşamasında		822	0		0	0	26.304
25	Gaziantep-İslahiye	İmar planı aşamasında		73	0		0	0	2.356
26	Hatay-İskenderun II	İmar planı aşamasında		68	0		0	0	2.176
27	Hatay- Erzin (75. Yıl)	İmar planı aşamasında		81	0		0	0	2.592
28	İzmir-Torbali I	İmar planı aşamasında	36,55	32	0		0	0	1.024
29	İzmir-Bayosb (Bağyurdu)	İmar planı aşamasında		68	0		0	0	2.176
30	Kahramanmaraş-Elbistan	İmar planı aşamasında		78	0		0	0	2.496

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
31	Kastamonu-Taşköprü	İmar planı aşamasında		60	0	0	0	0	1.920
32	Kastamonu-Tosya	İmar planı aşamasında		38	0	0	0	0	1.216
33	Kastamonu-Merkez (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		18	0	0	0	0	576
34	Kırşehir-Merkez (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		115	0	0	0	0	3.680
35	Kırşehir-Mucur	İmar planı aşamasında		45	0	0	0	0	1.440
36	Kilis-Merkez İlave Alan	İmar planı aşamasında		256	0	0	0	0	8.192
37	Kocaeli-Alikahya	İmar planı aşamasında		62	0	0	0	0	1.984
38	Kocaeli-Asım Kibar	İmar planı aşamasında	198	161	5	2	1	2.700	7.812
39	Kocaeli-Arslanbey	İmar planı aşamasında		65	0	0	0	0	2.080
40	Kocaeli-Gebze VI (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		55	0	0	0	0	1.760
41	Konya (Kos) (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		348	0	0	0	0	11.136
42	Manisa-Kula Deri	İmar planı aşamasında		79	0	0	0	0	2.528
43	Mardin-Merkez (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		31	0	0	0	0	992
44	Rize-Ardeşen	İmar planı aşamasında		60	0	0	0	0	1.920
45	Sakarya-Merkez II (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		6	0	0	0	0	192

EKLER EK 2 DEVAM EDEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretime Geçen Parsel Sayısı	Üretime Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
46	Sakarya-Kaynarca	İmar planı aşamasında		41	0	0	0	0	1.312
47	Sakarya-Ferizli	İmar planı aşamasında		32	0	0	0	0	1.024
48	Trabzon-Vakıkebir	İmar planı aşamasında		49	0	0	0	0	1.568
49	Uşak TDİ Hayvancılık	İmar planı aşamasında		128	0	0	0	0	4.096
50	Van (İlave Alan) (137-138 Nolu Parseller)	İmar planı aşamasında		26	0	0	0	0	852
51	Yalova-Çiçekçilik	İmar planı aşamasında		51	0	0	0	0	1.632
52	Zonguldak-Alaplı	İmar planı aşamasında		90	0	0	0	0	2.880
53	Zonguldak-Çaycuma I (İlave Alan)	İmar planı aşamasında		51	0	0	0	0	0

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretime Geçen Parsel Sayısı	Üretime Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
1	Afyonkarahisar- Bolvadin Süt Sığircılığı İhtisas	Jeolojik etüd aşamasında	0,00	581	0	0	0	0	12.192
2	Afyonkarahisar-Dazkırı (Dokuma - Konf.)	Jeolojik etüd aşamasında	0	65	0	0	0	0	2.080
3	Ankara-Şereflikoçhisar	Jeolojik etüd aşamasında	141,00	65	0	0	0	0	2.080
4	Bilecik-Osmaneli (İlave Alan)	Jeolojik etüd aşamasında		141	0		0	0	4.512
5	Çankırı-Kurşunlu (Çavundur)	Jeolojik etüd aşamasında		56	0		0	0	1.152
6	Denizli-Merkez Mermer İhtisas	Jeolojik etüd aşamasında		78	0		0	0	2.496
7	Gaziantep-Merkez Besi	Jeolojik etüd aşamasında		212	0		0	0	6.784
8	Kırklareli Astrey İnşaat Aslan Özel	Jeolojik etüd aşamasında		29	0	0	0	0	928
9	Manisa-Kula Deri (İlave Alan)	Jeolojik etüd aşamasında		60	0	0	0	0	1.920
10	Trabzon-Şinik (Akçaabat)	Jeolojik etüd aşamasında		48	0	0	0	0	1.536

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
1	Hatay-Kırıkhan	Kamulaştırma		102	0	0	0	0	3.264
2	Isparta-Yalvaç	Kamulaştırma		55	0	0	0	0	1.760
3	İzmir-Bayındır	Kamulaştırma		128	0	0	0	0	4.096
4	Kastamonu-Seydiler	Kamulaştırma		85	0	0	0	0	2.720
5	Konya-Bozkır	Kamulaştırma		34	0	0	0	0	1.088
6	Konya-Kulu	Kamulaştırma		162	0	0	0	0	5.184
7	Kütahya-Simav	Kamulaştırma		60	0	0	0	0	1.920
8	Manisa-Soma	Kamulaştırma		81	0	0	0	0	2.592
9	Samsun-Havza	Kamulaştırma		58	0	0	0	0	1.856
10	Şanlıurfa-Birecik	Kamulaştırma		171	0	0	0	0	5.472
11	Uşak Deri + Karma (İlave Alan)	Kamulaştırma		128	0	0	0	0	4.096
12	Yalova Bilişim	Kamulaştırma		16	0	0	0	0	4.096
1	Adıyaman Merkez İlave Alan + Aritma	Proje aşamasında	42,13	2	1	1	50	550	582
2	Adıyaman-Besni	Proje aşamasında	77,60	45	19	14	31	550	1.582
3	Adıyaman-Kahta	Proje aşamasında	52,01	88	0	0	0	0	2.816
4	Afyonkarahisar-Şuhut	Proje aşamasında	92	158	11	0	0	0	5.144
5	Afyonkarahisar-Dinar	Proje aşamasında	55,58	79	2	0	0	0	2.544
6	Ankara-Çubuk Hayvancılık İhtisas	Proje aşamasında	21,10	10	0	0	0	0	320
7	Ankara Anadolu (Osıad) + (İlave Alan)	Proje aşamasında	173	381	0	0	0	0	12.192
8	Ardahan	Proje aşamasında	17,5	31	0	0	0	0	992
9	Aydın-Buharkent	Proje aşamasında	60,67	56	0	0	0	0	1.792
10	Aydın-Çine	Proje aşamasında	144	53	0	0	0	0	1.696
11	Aydın-Nazilli	Proje aşamasında	126,00	46	43	0	0	0	1.816
12	Aydın-Ortaklar	Proje aşamasında	69,00	44	23	2	5	20	1.532
13	Aydın-Söke	Proje aşamasında	112,00	89	0	0	0	0	2.848

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
14	Bilecik-Söğüt	Proje aşamasında	90,70	41	4	0	0	0	1.344
15	Bitlis-Merkez	Proje aşamasında	32,63	55	0	0	0	0	1.760
16	Bolu-Gerede (Deri) (Aritma Dahil)	Proje aşamasında	81,51	126	0	0	0	0	4.032
17	Bolu-Merkez I (İlave Alan) (Tekstil)	Proje aşamasında	43	41	10	0	0	0	1.392
18	Bolu-Yeniçağa	Proje aşamasında	61,4	50	0	0	0	0	1.600
19	Bursa-Gürsu****	Proje aşamasında	71,00	136	113	67	49	5.000	7.576
20	Bursa-İnegöl (Mobilya ve Ağaç İşleri)	Proje aşamasında		311	0		0	0	9.952
21	Bursa-M.K.Paşa (Mermer)	Proje aşamasında	50,00	32	0	0	0	0	1.024
22	Bursa-Yenişehir	Proje aşamasında	112,87	2	2	2	100	972	972
23	Çankırı-Çerkeş	Proje aşamasında	50,00	91	0		0	0	2.912
24	Denizli-Acipayam (Yumurtaş)	Proje aşamasında		108	0		0	0	3.456
25	Erzurum-Merkez II	Proje aşamasında		130	0	0	0	0	4.160
26	İğdır-Merkez	Proje aşamasında	82,74	105	11	0	0	0	3.448
27	Mersin-Silifke	Proje aşamasında	65,50	64	20	0	0	0	2.208
28	İzmir-Bergama	Proje aşamasında	106	100	1	0	0	0	3.208
29	İzmir-Kimik	Proje aşamasında	47,8	41	33	4	10	60	1.476
30	İzmir-Menemen (Plastik)	Proje aşamasında	52,03	50	34	0	0	0	1.872
31	Kayseri Mimarsinan + (İlave Alan)	Proje aşamasında	425,68	579	322	52	8	480	13.904
32	Kocaeli-Dilovası	Proje aşamasında	647,14	715	715	328	46	12.666	28.146
33	Kocaeli-Gebze (Güzeller)	Proje aşamasında	94,18	96	67	40	42	1200	3.208
34	Kocaeli-Gebze (Kömürçüler)	Proje aşamasında	62,2	22	21	0	0	0	872
35	Kocaeli-Gebze (Tembelova)	Proje aşamasında	104,10	42	42	18	43	930	1.890
36	Kocaeli-Gebze IV (İst.Mak.ve İml.San)	Proje aşamasında	353,21	138	72	0	0	0	4.992

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
37	Kocaeli-Gebze VI (İmes)	Proje aşamasında	144	262	2	0	0	0	8.400
38	Konya-Çumra	Proje aşamasında	57,8	73	14	5	7	32	2.280
39	Konya-Karapınar	Proje aşamasında	200	181	0	0	0	0	5.792
40	Konya-Merkez IV	Proje aşamasında	294	127	0	0	0	0	4.064
41	Kütahya-Merkez II	Proje aşamasında	173,6	30	9	0	0	0	1.032
42	Kütahya-Tavşanlı	Proje aşamasında	61,27	61	0	0	0	0	1.952
43	Malatya-Darende	Proje aşamasında	22,3	35	3	0	0	0	1.144
44	Manisa-Turgutlu	Proje aşamasında	68	58	55	25	43	1.100	2.396
45	Muğla-Milas	Proje aşamasında	41	73	0	0	0	0	2.336
46	Rize-Merkez	Proje aşamasında	26	37	0	0	0	0	1.184
47	Sakarya-Merkez II	Proje aşamasında	250	99	92	36	36	2.208	4.672
48	Sakarya-Karasu	Proje aşamasında	24	18	0	0	0	0	576
49	Samsun-Gıda	Proje aşamasında	25,9	41	0	0	0	0	1.312
50	Sivas-Merkez II	Proje aşamasında		88	0	0	0	0	2.816
51	Şanlıurfa TDI	Proje aşamasında		19	0	0	0	0	608
52	Şanlıurfa-Viranşehir	Proje aşamasında	102,64	136	21	9	7	40	4.200
53	Şırnak-Cizre	Proje aşamasında	45	62	0	0	0	0	1.984
54	Tekirdağ-Çorlu (Deri)	Proje aşamasında	60	210	210	132	63	1.900	5.020
55	Tokat-Zile	Proje aşamasında	40,8	70	1	1	1	17	2.225
56	Uşak-Karahallı (Pamuçlu Dokuma)	Proje aşamasında	47	87	12	4	5	40	2.760
57	Uşak (İlave Alan-2/İlmpaş Seramik) Doğu	Proje aşamasında	43	1	1	1	100	0	0
58	Uşak (İlave Alan-1) Batı	Proje aşamasında	123	34	22	4	12	245	1.349
59	Yozgat- Kaleseramik Özel	Proje aşamasında	26,96	22	0	0	0	0	704
60	Hakkari-Merkez(Olumsuz)	Proje aşamasında				0		0	0
61	Kahramanmaraş-Türkdoğan	Proje aşamasında		85	0	0	0	0	2.720

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
1	Mersin-Anamur	Yerleşimi devam ediyor.				0		0	0
2	Ordu Ünye (Olumsuz)	Yerleşimi devam ediyor.				0	0	0	0
3	Ankara Sanayi Odası I. (Sincan 3. İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		21	0	0	0	0	672
4	Ankara 2 ve 3. (Türkobas) İlâve Alan	Yerleşimi devam ediyor.		245	0	0	0	0	7.840
5	Ankara 2 ve 3. (Alagöz)	Yerleşimi devam ediyor.		254	0	0	0	0	8.128
6	Antalya-Manavgat	Yerleşimi devam ediyor.		23	0	0	0	0	736
7	Aydın-Çine (İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		25	0	0	0	0	800
8	Aydın-(Umrulu)I + II (İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		7	0	0	0	0	224
9	Eskişehir-Sivrihisar	Yerleşimi devam ediyor.	600,00	0	0	0		0	0
10	Eskişehir San. Ods. (İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		5	0	0	0	0	160
11	İzmir-Tire II (Güçbirliği)	Yerleşimi devam ediyor.		115	0	0	0	0	3.680
12	İzmir Dökümcüler	Yerleşimi devam ediyor.		88	0	0	0	0	2.816
13	Karaman TDİ Süt	Yerleşimi devam ediyor.		150	0	0	0	0	4.800
14	Kars Besi (Ertüd)	Yerleşimi devam ediyor.		113	0	0	0	0	3.616
15	Kayseri-İncesu (İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		58	0	0	0	0	1.856

EKLER EK 2 DEVAM EDEN OSB'LERİN PARSEL, ÜRETİM VE İSTİHDAM BİLGİLERİ

Sıra No	OSB'ler	OSB aşamaları	Sanayi Parsel Büyüklüğü	Parsel Sayısı	Tahsis Yapılan Parsel Sayısı (C)	Üretim Geçen Parsel Sayısı	Üretim Geçme Oranı (%)	Mevcut İstihdam	İstihdam Kapasitesi
16	Kilis-Gıda İhtisas	Yerleşimi devam ediyor.		1170	0	0	0	0	37.440
17	Kocaeli Gebze I (III. İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		251	0	0	0	0	7.392
18	Kocaeli Kandıra Gıda İhtisas	Yerleşimi devam ediyor.		94	0	0	0	0	3.008
19	Konya-Ereğli (İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		106	0	0	0	0	3.392
20	Kütahya-Merkez I (İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		80	0	0	0	0	2.560
21	Kütahya-Altıntaş	Yerleşimi devam ediyor.		162	0	0	0	0	5.184
22	Malatya-Ağaçdağ Mermer İhtisas	Yerleşimi devam ediyor.		75	0	0	0	0	2.400
23	Malatya I (İlâve Alan)-1224 Ha'lık Kısım	Yerleşimi devam ediyor.		734	0	0	0	0	23.488
24	Manisa-Salihli (İlâve Alan)	Yerleşimi devam ediyor.		69	0	0	0	0	2.208
25	Manisa-Akhisar (Zeytincilik)	Yerleşimi devam ediyor.		55	0	0	0	0	1.760
26	Osmaniye Tevsii III	Yerleşimi devam ediyor.		153	0	0	0	0	0
27	Van Erciş	Yerleşimi devam ediyor.				0	0		
28	Yalova Gemi İhtisas	Yerleşimi devam ediyor.		81	0	0	0	0	0
29	Yozgat-Boğazlıyan	Yerleşimi devam ediyor.		217	0	0	0	0	6.944
T O P L A M				21198	4056	1347	6	54.740	

EK 3: OSB'lerdeki Atıksu Arıtma Tesislerinin Durumu

ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİNDEKİ (OSB) ATIKSU ARITMA TESİSLERİNİN (AAT) DURUMU						
A. Altyapısı Biten OSB'ler						
A.1. Atıksu Arıtma Tesisini Yapan OSB'ler						
OSB Adı	ALAN		ATIKSU	DEBİSİ	DOLULUK	(ŞUBAT 2010)
	YP***	İM***	Planlama	Fiili	Oranı **	Açıklamalar
	(Ha)	(Ha)	(m ³ /gün)		(%)	
Adana (Hacı Sabancı) I - II	1.100	1.520	72.000	36.000	75 (87)	İşletmeye alınmıştır.
Antalya I - II	371	664	20.000	10.000	71 (91)	İşletmeye alınmıştır.
Aydın	150	95	3.000	1.500	63 (76)	İşletmeye alınmıştır.
Bursa	150	679	100.000	100.000	69 (71)	İşletmeye alınmıştır.
Bursa Demirtaş	475	475	70.000	70.000	91(100)	İşletmeye alınmıştır.
Bursa-İnegöl I (+Belediye)	300	104	65.000	54.000	100	İşletmeye alınmıştır.
Çankırı - Korgun	110	78	4.000	2.000	74 (97)	İşletmeye alınmıştır.
Denizli I	400	63	42.000	42.000	91 (92)	İşletmeye alınmıştır.
Eskişehir I - II - III	290	1.731	18.000	24.000	65 (83)	İşletmeye alınmıştır.
Gaziantep I - II - III	1.300	1.309	90.000	30.000	87 (92)	I. Kademe işletmeye alınmıştır.
Hatay-İskenderun I	180	208	2.400	1.200	100	İşletmeye alınmıştır.
Isparta (S.Demirel)	252	250	8.000	4.000	56 (81)	İşletmeye alınmıştır.
İstanbul-Tuzla (Deri)	240	741	36.000	36.000	89 (96)	İşletmeye alınmıştır.
İzmir-Atatürk	600	620	21.000	21.000	84 (92)	İşletmeye alınmıştır.
Kırıkkale I	150	150	200	200	48 (67)	İşletmeye alınmıştır.
Kocaeli - Gebze (Plastik)	133	133	3.000	1.500	51 (54)	İşletmeye alınmıştır.
Konya - Ereğli	100	100	1.500	1.500	61 (68)	İşletmeye alınmıştır.
Malatya I	300	300	24.000	24.000	99 (99)	İşletmeye alınmıştır.
Manisa I -II - III	538	509	21.500	21.500	89 (89)	İşletmeye alınmıştır.
Mersin - Tarsus I - II	380	601	3.000	3.000	69 (82)	İşletmeye alınmıştır.
Niğde	261	406	2.000	2.000	76 (86)	İşletmeye alınmıştır.
Tekirdağ-Çerkezköy	440	1.228	21.000	21.000	59 (64)	İşletmeye alınmıştır.
Tekirdağ-Çerkezköy			40.000	40.000	59 (64)	İşletmeye alınmıştır.
Uşak	360	394	18.000	12.000	47 (59)	İşletmeye alınmıştır.
Uşak (Deri + Karma)	260	312	24.000	24.000	42 (51)	İşletmeye alınmıştır.
Van	127	127			66 (99)	Paket Atıksu Arıtma İşletmeye alınmıştır.
Toplam (35 Adet)	8.967	12.797				

A.2. Belediye Atıksu Arıtma Tesisine Bağlanan OSB'ler						
OSB Adı	ALAN		ATIKSU	DEBİSİ	DOLULUK	(ŞUBAT 2010)
	YP***	İM***	Planlama	Fiili	Oranı **	Açıklamalar
	(Ha)	(Ha)	(m ³ /gün)		(%)	
Afyonkarahisar I	275	703	9.600	9.600	94 (98)	Projesi Çevre ve Orman Bakanlığınca onaylı.
Ankara - İvedik	477	489			84 (85)	
Ankara I	400	671			85 (93)	
Ankara OSTİM	250	409			80(100)	
Bolu	60	70			86 (100)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Bursa - Nilüfer	232	232	1.200	800	81 (84)	Merkezi Kimyasal Ön Arıtma Tesisi var.
Bursa - Kestel	73	73			100	Belediye İşletme Kooperatifine bağlanmıştır.
Çorum I	260	273			95 (97)	
Elazığ I - II	200	270			96 (100)	
İstanbul - Beylikdüzü	154	154			97 (99)	Belediye ile protokol yapılacak.
İstanbul - Boya vernik	52	52			81 (86)	
İstanbul - Dudullu	450	283			99 (99)	
İstanbul - İkitelli	800	700			67(100)	
İstanbul - Tuzla Kimya Sanayicileri	74	74			88 (86)	
İstanbul - Tuzla Mermerciler	80	80			84 (91)	
İstanbul - Tuzla	60	60			27 (39)	
Karaman	400	561			51 (58)	Projesi Çevre ve Orman Bakanlığınca onaylı.
Kayseri I - Hacılar	600	2.200	60.000	40.000	86 (92)	İnşaatı devam ediyor.
Kocaeli - Gebze I	230	419			71 (79)	Münferit arıtma yapılıyor.
Kocaeli - Gebze II (Taysad)	250	285			54 (59)	Münferit arıtma yapılıyor.
Konya I	150	134			94 (95)	
Kütahya I	170	235			79 (95)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Mardin	300	253			60 (67)	
Ordu	60	46			94 (94)	
Osmaniye - Kadirli	120	100			32 (48)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Sakarya I	119	119			95 (97)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Sivas I	270	438		4.500	60 (82)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Tokat	200	500			61 (88)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Toplam (30 Adet)	6.766	9.883				
Genel (A.1+A.2) Toplam (65 Adet)	15.733	22.680				

B. Altyapısı Devam Eden OSB'ler						
B.1. Atıksu Arıtma Tesisini Yapan OSB'ler						
OSB Adı	ALAN		ATIKSU	DEBİSİ	DOLULUK	(ŞUBAT 2010)
	YP***	İM***	Planlama	Fiili	Oranı **	Açıklamalar
	(Ha)	(Ha)	(m ³ /gün)		(%)	
Bolu - Gerede (Deri) *	100	130	12.000	4.000	--	İşletmeye alınmıştır.
Eskişehir IV	963	963	18.000	24.000	--	İşletmeye alınmıştır.
Kocaeli - Gebze (Güzeller)	129	129	800	800	42 (63)	İşletmeye alınmıştır.
Malatya II *	350	460	24.000	24.000	46 (71)	Proje çalışması devam ediyor.
Manisa IV - V	456	456	21.500	21.500	26 (61)	İşletmeye alınmıştır.
Tekirdağ - Çorlu (Deri)	114	114	36.000	36.000	63 (63)	İşletmeye alınmıştır.
Toplam (7 Adet)	2.112	2.252				

B.2. Belediye Atıksu Arıtma Tesisine Bağlanan OSB'ler						
OSB Adı	ALAN		ATIKSU	DEBİSİ	DOLULUK	(ŞUBAT 2010)
	YP***	İM***	Planlama	Fiili	Oranı **	Açıklamalar
	(Ha)	(Ha)	(m ³ /gün)		(%)	
Afyonkarahisar II	50	350	9.600	9.600	--	Projesi Çevre ve Orman Bakanlığınca onaylı.
Bursa - Gürsu	103	103			59 (61)	Belediye İşletme Kooperatifine bağlanmıştır.
Burdur - Bucak	185	185			35 (67)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Çorum I Tevsi	177	177			29 (71)	
Elazığ III	173	173			29 (46)	
Giresun	70	64			47 (87)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
İzmir-Buca (Ege Giyim)	53	53			25 (33)	Belediye ile protokol yapılacak.
Kocaeli - Gebze I (Tembelova Kısmı)	136	136			38 (48)	Münferit arıtma yapılıyor.
Manisa - Turgutlu	162	162			38 (85)	Belediye ile protokol yapılmıştır.
Sakarya II (+Belediye)	341	341			32 (68)	İşletmeye alınmıştır.
Toplam (10 Adet)	1.450	1.744				
Genel (B.1+B.2) Toplam (17 Adet)	3.562	3.996				

EKLER EK 3 OSB'LERDEKİ ATIKSU ARITMA TESİSLERİNİN DURUMU

C. Atıksu Arıtma Tesisi Çalışmaları Devam Eden OSB Projeleri						
OSB Adı	ALAN		ATIKSU	DEBİSİ	DOLULUK	(ŞUBAT 2010)
	YP***	İM***	Planlama	Fiili	Oranı **	Açıklamalar
	(Ha)	(Ha)	(m ³ /gün)		(%)	
Adıyaman - Tevsi*	232	232	12.000	6.000	78 (90)	Proje çalışması devam ediyor.
Aksaray *	386	658	3.200	1.600	52 (73)	Proje çalışması devam ediyor.
Aydın - Astim	524	524	1.700	850	77 (82)	İnşaatı devam ediyor.
Amasya-Merzifon *	118	150			67 (78)	Paket AAT yapılması öngörüldü.
Balıkesir	450	562	3.300	1.650	48 (60)	İnşaatı devam ediyor.
Balıkesir - Gönen (Deri) *	150	150	10.000	20.000	--	Proje çalışması devam ediyor.
Bartın - Tevsi *	105	136	3.400	1.700	38 (38)	Proje çalışması devam ediyor.
Bilecik I	150	139		5.500	99 (99)	İnşaatı devam ediyor.
Bursa (Deri) *	167	173	12.000	8.000	61(100)	İnşaatı devam ediyor.
Denizli (Deri) *	63	63	2.000	4.000	--	İhale hazırlıkları devam ediyor.
Düzce I	200	173			72 (88)	Belediye'ye bağlanacak, kollektör inşa ediliyor.
Düzce II	81	81			15 (61)	Belediye'ye bağlanacak, kollektör inşa ediliyor.
Gaziantep IV *	1.030	1.100	90.000	60.000	34 (39)	II. Kademe inşaatı devam ediyor.
Isparta (Deri) *	60	63	6.000	3.000	35 (70)	Proje çalışması devam ediyor.
İzmir-Aliağa	919	919	5.000	30.000	15 (21)	Projesi Çevre ve Orman Bakanlığınca onaylı.
İzmir-Kemalpaşa	1.072	1.072			72 (77)	İnşaatı devam ediyor.
İzmir-Tire	410	410			16 (22)	Projesi Çevre ve Orman Bakanlığınca onaylı.
Kahramanmaraş	307	307			60 (91)	Projesi Çevre ve Orman Bakanlığınca onaylı.
Kırşehir	200	185			32 (46)	Belediye AAT inşaatı devam ediyor.
Kocaeli - Gebze (Dilovası)	825	825	9.175	20.950	46 (47)	İnşaatı devam ediyor.
Konya	300	1.200			64 (90)	İnşaatı devam ediyor.
Manisa - Salihli *	120	120	2.000	1.000	56 (83)	İnşaatı devam ediyor.
Niğde - Bor Karma *	292	300	2.800	1.400	23 (43)	Proje çalışması devam ediyor.
Osmaniye - Tevsi (+)	383	380			66 (90)	İnşaatı devam ediyor.
Samsun *	150	161	4.000	4.000	92 (97)	Proje çalışması devam ediyor.
Şanlıurfa I-II *	382	386	30.000	4.000	43 (45)	İnşaatı devam ediyor.
Zonguldak-Çaycuma *	125	126	3.000	1.500	51 (64)	Proje çalışması devam ediyor.
Toplam (28 Adet)	9.201	10.595				

* 2010 Yılı Yatırım Programında Atıksu Arıtma Tesisi karakteristiği ile yer alan projeler. (16 Adet)

** Parantez içerisindeki değerler üretimdeki parsel sayısı ile inşaat safhasındaki parsel sayıları toplamının toplam parsel sayılarına oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

*** YP: Yatırım Programına esas OSB alanının büyüklüğü, İM: İmar Planına esas OSB alanının büyüklüğü

EK 4: Çalışma Kapsamında Uygulanan Anket Soruları

1. Son yıllarda uygulanan OSB politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce hangi politikalar uygulanmalı?
2. Genel olarak OSB'lerin ve ilgili olduğunuz OSB'nin temel sorunlarını nelerdir?
3. Bazı bölgelerde üretime geçme oranları çok düşüktür Bunun nedenleri ve çözümleri nelerdir?
4. Bazı OSB'lerde birçok parsel tahsis edildiği halde yıllardır üretime geçilmemiştir. Bunların nedenleri ve olumsuz yanları nelerdir?
5. OSB'lere işletmelerin taşınması ya da yeni işletmelerin burada kurulması için neler yapılmalıdır?
6. OSB'lerin etkinliğini artırabilmek için yapılması gereken düzenlemeler nelerdir?
7. Kamunun sağladığı devlet yardımlarından bazılarının OSB Müdürlüklerince değerlendirilmesi mümkün mü?
8. OSB müdürlüklerinin güçlendirilmesi için neler yapılmalıdır? (Müdürlüğün ve müdürlerin konumu objektif karar alabilme açısından vs.)
9. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının verdiği hizmetlerin kalitesinin artırılabilmesi için önümüzdeki dönemde neler yapılmalıdır? Bakanlık OSB'lere yönelik başka hangi hizmetleri ne şekilde verilmelidir?
10. Yerel yönetimlerin OSB'lere verdikleri destek ve hizmetler yeterli midir? Neler yapılabilir?

LİSTELENER

TABLolar VE ŞEKİLLER

29	Tablo 2.1: 2002 Yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımına Göre Türkiye'de İşletmelerin Buldukları Bölgelere Göre Mekansal Dağılımı	51	Tablo 3.1: OSB'lere Kullanılan Kredilerin zellikleri
33	Tablo 2.2: Kalkınma Planları Dönemleri İtibarıyla Tamamlanan KSS, İşyeri ve İstihdam Sayıları	52	Tablo 3.2: OSB'lere Kullanılan Kredilerin Ortalama Faiz Oranları ve Kamu Desteği
33	Şekil 2.1: Tamamlanan KSS'lerin Kalkınma Plan Dönemleri İtibarıyla Dağılımı	52	Şekil 3.5: OSB'lere Kullanılan Ortalama Kredi Faiz Oranları
34	Tablo 2.3: Tamamlanan KSS'lerin Bölgelere Göre Dağılımı	53	Tablo 3.3: Tamamlanan ve Devam Eden OSB'lerin Bölgelere Göre Dağılımı
35	Şekil 2.2: Tamamlanan ve Devam Eden KSS'lerin Bölgelere Göre Dağılımı	54	Şekil 3.6: Devam Eden OSB Projeleri Tamamlandığında OSB'lerin Bölgelere Göre Dağılımı
39	Tablo 2.4: TEKMER'lerin verdikleri Destekler ve Projelerin Durumu 2007-2008	54	Tablo 3.4: OSB'lerin Kullandığı Krediler ve Geri demeler (2009)
40	Tablo 2.5: Türkiye'de İŞGEM'lere İlişkin Bilgiler	55	Tablo 3.5: Genel Bütçeden STB'ye OSB'ler İçin Tahsis Edilen denek ve Bu denenin Kullanımı
42	Şekil 3.1: OSB'lerin Yıllar İtibarıyla İstatistiksel Büyüklüklerdeki Gelişimleri	56	Tablo 3.6: Türkiye'de üretime Geçen OSB'lere İlişkin Bilgiler
43	Şekil 3.2: Alt yapı Bağlantı Süresi (gün): OSB'lerde ve Diğer Alanlarda Yer Alan İşletmeler	56	Tablo 3.7: Tamamlanan OSB'lerde Parsel Tahsisi (kümülatif)
44	Şekil 3.3: İzin ve Ruhsat Alma Süreleri (gün): OSB'lerde ve Diğer Alanlarda Yer Alan İşletmeler	58	Şekil 3.7: Bakanlık Kredisi İle İna Edilen OSB'lerde üretime Geçme Oranları
49	Şekil 3.4: Kalkınma Planı Dönemleri İtibarıyla Başlanan ve Bitirilen OSB Projeleri	58	Tablo 3.8: Yatırım Programında Devam Eden OSB'lerde Parsel Tahsisleri
		59	Tablo 3.9: KSS'lerden OSB'ye Dönüşen Bölgelerde Parsel ve İstihdam Durumu

60	Tablo 3.10: Kendi İmkânlarıyla Tamamlanan OSB'lerde Parsel Bilgileri	83	Tablo 5.5: 2006 Yılı İtibarıyla Yöneticilerin Eğitiminin Oransal Dağılımı (Yüzde)
61	Tablo 3.11: 2009 Yılı Yatırım Programında Yer Alan İhtisas OSB'lerin Sayısı	84	Tablo 5.6: 2006 Yılı İtibarıyla Üretim Yeri Mülkiyetinin Oransal Dağılımı (Yüzde)
67	Tablo 4.1: Teşvik Mevzuatı Çerçevesinde Sağlanan Destekler	84	Şekil 5.1: OECD Sektörel Teknoloji Sınıflamasına Göre İşletmenin Yeri
68	Tablo 4.2: Teşvik Mevzuatı Dışında OSB'lere Sağlanan vergi Muafiyetleri	85	Tablo 5.7: 2006 Yılı İtibarıyla Bilişim Alt yapısının Oransal Dağılımı (Yüzde)
69	Tablo 4.3: 5084 Sayılı Kanun Sonrası OSB'lerdeki Gelişmeler	86	Tablo 5.8: 2006 Yılı İtibarıyla İhracat, Kalite Belgesi ve Sertifika Durumlarının Oransal Dağılımı (Yüzde)
70	Şekil 4.1: 5084 sayılı Kanun Sonrası OSB'lerdeki Gelişmeler	87	Tablo 5.9: 2006 Yılı İtibarıyla İşletmelerin Kredi ve Destek Kullanımının Oransal Dağılımı (Yüzde)
71	Tablo 4.4: Teşvik Yasasından Yararlanan İllerdeki OSB'lerde; Üretime Geçme, Sağlanan İstihdam ve Ortalama İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılım	88	Tablo 5.10: 2006 Yılı İtibarıyla Çeşitli Sorulara İşletmelerin Cevapları (Yüzde)
73	Şekil 4.2. Adıyaman Haritası ve OSB'ler	94	Tablo 6.1: Odak Grup Görüşmesinde Uygulanan Ankete verilen Cevaplar
76	Tablo 4.5: Adıyaman İlindeki İşletme Bilgileri	96	Tablo 6.2: 2008 Yılı İtibarıyla Sanayide Kullanılan Doğal gaz Miktarının OSB içinde ve OSB Dışındaki İşletmelere Göre Dağılımı
76	Şekil 4.3: Teşvik Kapsamında Adıyaman İlinin İhracat Performansı	97	Tablo 6.3: 2007 Yılı İtibarıyla Sanayide Kullanılan Elektrik Miktarının OSB içinde ve OSB Dışındaki İşletmelere Göre Dağılımı
81	Tablo 5.1: OSB İçinde ve Dışında Yer Alan İşletmelerin Sektörel Dağılımı	98	Tablo 6.4: 2008 Yılı İtibarıyla OSB'lerde Kullanılan Doğal gazın Dağılımı (2008)
82	Tablo 5.2: 2006 Yılı İtibarıyla İşletme Büyüklüğü (Yüzde)	100	Tablo 6.5: DOSAB'da Gerçekleştirilen Eğitim Faaliyetleri
82	Tablo 5.3: 2006 Yılı İtibarıyla Kullanılan Sermaye (Yüzde)		
83	Tablo 5.4: 2006 Yılı İtibarıyla Şirket Türlerinin Oransal Dağılımı (Yüzde)		

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerka Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
BBS	Bilgi Birikim Sistemleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKE	Bölgesel Kalkınma Enstitüsü
BOTAŞ	Boru Hatlar ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DOSAB	Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTİ	Duvarsız Teknoloji İnkübatörü
EB	Endüstri Bölgesi
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme ve Denetleme Üst Kurulu
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GİDEM	Girişimci ve Destekleme Merkezleri
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Point (Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları)
HM	Hazine Müsteşarlığı
IRC	AB Yenilik Aktarım Merkezi
ISO	International Organization for Standardization (Kalite Yönetim Sistemi)
İGEM	İşletme Geliştirme Merkez Müdürlüğü
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
İŞGEM	İş Geliştirme Merkezi
İGM	KOSGEB İş Geliştirme Merkez Müdürlüğü

KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MPM	Milli Prodüktivite Merkezi
OECD	Organisation for Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
OKSB	Ortak Kullanım Atölyesi
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OSBÜK	Organize Sanayi Bölgesi Üst Kuruluşu
OSEP	Okul Sanayi Eğitim Programları
OSİAD	OSTİM Sanayici ve İşadamları Derneği
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
STB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
TDİ	Tarıma Dayalı İşletme
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu
TEKMER	Teknoloji Geliştirme Merkezleri
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgesi
TİM	Türkiye İhracatçılar Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOFAŞ	Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TDİOSB	Tarıma Dayalı İhtisas Organize Sanayi Bölgesi

DİZİN

Semboller

- 492 sayılı Kanun (Harçlar Kanunu) 68
506 sayılı Kanun (Sosyal Sigortalar Kanunu) 36, 67
1319 sayılı Kanun (Emlak vergisi Kanunu) 68
2464 sayılı Kanun (Belediye Gelirleri Kanunu) 68
2872 sayılı Kanun (Çevre Kanunu) 62
3218 sayılı Kanun (Serbest Bölgeler Kanunu) 37
3365 sayılı Kanun (Belediye Gelirleri Kanununun Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri) 68
4369 sayılı Kanun 68
4562 sayılı Kanun (Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu) 44, 45, 68
4691 sayılı Kanun (Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu) 36
4732 sayılı Kanun (Endüstri Bölgeleri Kanunu) 35, 36
5084 sayılı Kanun (Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu) 13, 35, 54, 66, 67, 69, 70, 71, 76, 77, 99, 149
5281 sayılı Kanun (vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun) 68
5350 sayılı Kanun 67
5520 sayılı Kanun (Kurumlar vergisi Kanunu) 68
5615 sayılı Kanun (Grlir vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun) 67

A

- ABD 10, 11, 36, 37, 76, 100, 150
Adana 36, 39, 40, 93, 98, 123, 125, 126, 134
Adana Hacı Sabancı 98
Adıyaman 3, 145
Adrese Dayalı Genel Nüfus Sayımına 71
Afyonkarahisar 61, 98, 122, 125, 126, 127, 130, 134, 136, 139

- Akhisar, Manisa 98, 128, 138
Aksaray 71, 98, 127, 130, 136
Aliağa, İzmir 60, 98
Almanya 16
Altıncı Beş Yıllık Kalkınma 31, 32, 46, 49
Amerka Birleşik Devletleri 150. bkz. ABD
Ankara 5, 7, 28, 39, 53, 57, 59, 60, 61, 92, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 116, 117, 118, 119, 122, 127, 130, 133, 134, 136, 139
Ankara Sanayi Odası 57, 101, 122
Ankara-Sincan OSB 95, 96, 101
anket 3, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 92, 94, 95, 146, 149
Antakya 92, 123
Antalya 47, 92, 98, 123, 126, 127, 134, 136
araştırma ve geliştirme. bkz. AR-GE
AR-GE 20, 21, 28, 36, 37, 38, 47, 86, 150
Artvin 5, 7
ATEKS 75
ATEM 75
Atıksu 3, 68, 141
Avanos 40
Avrupa Birliği 11, 39, 40, 75, 150

B

- Bakanlar Kurulu Kararı 35
Balıkesir 61, 124, 125, 126, 139
Batı Avrupa 22
BBS 100, 150
BDDK 150
Beşinci Beş Yıllık Kalkınma 33, 46, 49
Besni 72, 74, 92, 130
Bilecik 60, 98, 122, 127, 130, 136, 139
Bilgi Birikim Sistemleri. bkz. BBS
bilgisayar 81, 85, 100, 102
Birinci Beş Yıllık Kalkınma 12, 31, 45, 48, 49

Birinci İzmir İktisat Kongresi 10. ayrıca bkz. İzmir
İktisat Kongresi
biyoteknoloji 36
Boeing 21
Boğaziçi 39
Bor 61, 124
BOTAŞ 96, 98, 99, 150
bölgesel kalkınma 5, 22, 34
bölgesel küme geliştirme 22
Bursa 5, 7, 44, 45, 46, 60, 92, 97, 98, 99, 100, 113,
116, 119, 122, 123, 125, 127, 128, 130, 133,
134, 136, 139
Bursa Demirtaş 97, 98, 99, 100, 113, 116
Bursa OSB 5, 44, 45, 46, 92
büro makineleri 81
bütçe 68, 100
büyüme 10, 18, 20

C

cam fabrikası 87
Ceyhan 36

Ç

Çaycuma 92, 98, 124, 135
ÇED 36, 150
Çerkezköy 97, 98, 122
çevre 5, 10, 18, 19, 20, 25, 30, 32, 61
Çevresel Etki Değerlendirme 36. ayrıca bkz. ÇED
Çorlu 98, 132
Çorum 40, 98, 122, 126, 128, 134, 136

D

Denizli 5, 7, 61, 93, 98, 122, 125, 126, 130, 134, 139
Devlet Planlama Teşkilatı 2, 13, 150. ayrıca
bkz. DPT

Diyarbakır 40, 72, 124
doğal gaz 12, 45, 95, 97, 98, 99, 100, 109
Doğu Anadolu 34, 35, 52, 53
Doğu Asya 86
Dokuz Eylül Üniversitesi 39, 80, 89, 117
Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma 31, 48, 49, 117
DOSAB 100, 119, 149, 150
dönüştürülen OSB'ler 3, 59
Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma 31, 46, 49
DPT 2, 4, 10, 11, 12, 16, 29, 52, 59, 80, 92, 116, 117,
150. See also Devlet Planlama Teşkilatı
Dudullu 59
Düzce 70, 71, 87, 92, 98, 123, 128, 137

E

EB 3, 28, 35, 36, 150
Ege Bölgesi 28, 35, 39, 53, 128
eğitim 12, 21, 48, 67, 74, 80, 83, 88, 89, 93, 99, 101,
102, 109, 111, 113
eğitim 75, 83, 100, 101, 102, 149, 150, 151
ekonomik 5, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 25, 28,
38, 39, 48, 50, 77, 80, 108, 112
Elazığ 40, 60, 98, 122, 128
elektrik 12, 29, 42, 43, 45, 67, 68, 85, 95, 96, 97, 100,
149
Emlak vergisi 68
Endüstri Bölgeleri Kanunu 35, 36
endüstri bölgesi 17, 36, 150. ayrıca bkz. EB
endüstriyel 10, 16, 47
Enerji Kaynağına Yakınlık 19
Enerji Piyasası Üst Kurulu. bkz. EPDK
Enerji Sorunları 3, 95
EPDK 99, 150
Erciyes 39
Ereğli 39, 40, 92, 104, 105, 123, 125, 137
Eskişehir 31, 39, 40, 53, 98, 101, 124, 126, 128, 134,
139

F

fabrikasyon 81
faiz 31, 50, 51
fason üretim 74
finansman 12, 22, 83, 89, 97, 103
fizibilite 56, 104
Fransa 16

G

GAP 75, 150
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla. bkz. GSYİH
Gazi Üniversitesi 39
Gaziantep 5, 7, 39, 72, 92, 98, 122, 123, 124, 126, 139
G. Doğu Anadolu 35. ayrıca bkz. Güney Doğu Anadolu
Gebze 39, 60, 92, 98, 124, 128, 131, 135
Gediz 98, 125
Gerede 105, 125, 127
GİDEM 75, 150
Girişimci ve Destekleme Merkezleri. See GİDEM
giyim 81, 128
gıda 61, 81, 132, 134, 137
Gölbaşı 72, 92, 127
GSİS 150
GSYİH 10, 150
Gümrük Birliği 10
Güney Doğu Anadolu 34
Güneydoğu Anadolu Projesi. bkz. GAP

H

haberleşme 81, 109
HACCP 85, 150
Hacettepe Üniversitesi 39
Hacıbektaş 40
Haddeciler 61
Ham madde Kaynaklarına Yakınlık 19
Hatay 92, 93, 98, 122, 123, 128, 133, 134
Hazine Müsteşarlığı 11, 35, 66, 150.
Hazine Müsteşarlığından 86

hizmet 10, 16, 18, 21, 24, 25, 30, 35, 39, 40, 48, 62, 88,
94, 99, 101
hizmet sektörü 10
HM bkz. Hazine Müsteşarlığı

I,İ

IRC 150
ISO 85, 150
İç Anadolu Bölgesi 34, 35, 52, 53
ifraz işlem harcı 35, 68
İhracat 10, 76, 85, 86, 149
ihtisas EB 35
İhtisas OSB 3, 45, 60, 61, 149
İkinci Kalkınma Planı 31, 46, 49
iklim 18, 20
İktisat Kongresi. bkz. İzmir İktisat Kongresi
İletişim 89, 100
İnegöl 98, 122, 134
İngiltere 16
inşaat 3, 31, 68, 122
insan kaynakları 19, 23
internet 12, 85
iş ağları 24, 25
İscehisar 61, 125
İSG 100
İŞGEM 3, 28, 39, 40, 148, 150
iş gücü 10, 17, 25
iş hanı 28, 29
İskenderun 92, 98, 122, 134
işletme kümelenmeleri 24, 119
iş merkezi 29
İspanya 18
İstanbul 39, 40, 59, 60, 61, 74, 92, 98, 116, 118, 122,
130, 134
istihdam 3, 5, 11, 18, 22, 25, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 38,
40, 48, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 69, 70, 71, 74, 76,
82, 100, 101, 102, 109, 113, 114, 122, 127, 130,
133, 134, 136, 139, 148, 149
İsveç 16

itfaiye 94
İzmir 5, 7, 10, 60, 61, 98, 117, 123, 126, 128, 131,
133, 134, 135, 137
İzmir Atatürk 98
İzmir İktisat Kongresi 10, 117
İzmir-İTOB 60

K

Kadın Girişimciliğini Destekleme Projesi 40
kâğıt 81
Kahramanmaraş 72, 128, 137
Kahta 133
kalite (belgesi) 10, 13, 16, 38, 82, 85, 86, 89, 114,
149
Kalkınma Planı 12, 16, 32, 33, 46, 47, 48, 49, 117,
148
kamu 18, 23, 28, 52, 55, 111, 148
kamulaştırma 35, 133
Karabük 32, 124
Karadeniz Bölgesi 34, 35, 39, 52, 53
karma EB 35
Karma OSB 60, 61
kaset 81
kauçuk 81
Kayseri 53, 98, 124, 128, 131, 133, 137
Kemalpaşa 60, 98, 134
kentleşme 5, 12, 17, 28, 46, 108
kentsel 16, 18, 30, 47, 48, 108
kimyasal 81
kira 84
KİŞGEM 40
KOBİ 10, 11, 12, 13, 16, 22, 23, 24, 25, 74, 82, 85,
89, 101, 116, 117, 150
Kocaeli Arslanbey 98
kok kömürü 81
Konya 46, 53, 93, 98, 122, 123, 125, 126, 128, 131,
133, 135, 137
KOSGEB 4, 24, 28, 38, 39, 40, 66, 80, 81, 82, 83, 84,
85, 86, 87, 88, 110, 116, 118, 119, 150
kredi 30, 31, 32, 48, 50, 51, 54, 57, 66, 67, 85, 86,

89, 110
Kredi 30, 32, 48, 51, 52, 54, 55, 86, 87, 122, 148, 149
KSS 3, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 48, 59, 60, 96, 108,
148, 150. ayrıca bkz. küçük sanayi siteleri
KSS'den Dönüştürülen OSB'ler. See Küçük Sanayi
Sitelerinden Dönüştürülen OSB'ler
kuluçka 38
kuruluş yeri 18, 19, 20
Kuzey Amerika 16
küçük sanatlar ve sanayi bölgeleri 4
küçük sanayi siteleri 28, 31
küçük sanayi sitelerinden dönüştürülen OSB'ler
3, 59, 108
küçük sanayi sitesi 29
küçük ve orta büyüklükteki işletmeler 11. ayrıca
bkz. KOBİ
kültürel 18, 20
kümelenme 5, 13, 20, 21, 24, 25, 29, 75, 92, 99,
109, 111, 114
Küme Yönetimi Uygulama Kılavuzu 24
küreselleşme 24, 25
Kütahya 40, 71, 98, 123, 125, 131, 133, 137

L

Londra 16

M

makine 81
Malatya 7, 71, 72, 98, 122, 128, 131, 138
maliyet 18, 75, 85, 114
Manchester 16
Manisa 5, 7, 46, 98, 122, 123, 124, 128, 129, 133,
138, 140
marka 82
Marmara 28, 35, 52, 53
MEB 102, 150
mekân 12, 16, 19, 24, 29, 83, 108, 148
Menemen 61, 126, 135
Mermer OSB 60, 61

Mersin 39, 40, 93, 98, 123, 126, 130, 137
meslek içi eğitim 113. ayrıca bkz. eğitim
metal 81
Mısır 75
mineral 81
Mobilya 81, 134
Motorlu kara taşıtı 81
MPM 110, 150
Mülakat ve Gözlemler 3, 93
Müteşebbis 3, 45, 59, 108
Müteşebbis İmkanları İle Yapılan OSB'ler 3, 59

N

nakliye 19
nanoteknoloji 36
Niğde 61, 71, 98, 124

O, Ö

Odak Grup Görüşmesi 3, 93
OHSAS 100
OKSB 59, 126, 151
Okul-Sanayi İşbirliği Eğitim Programı 101. See
also OSEP
Ondokuz Mayıs 39
optik aletler 81
Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu 4, 92
Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği
44
Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği
44
Orta Doğu Teknik Üniversitesi 39
OSB Kanunu 44, 45, 68, 110, 111
OSB müdür 45, 92, 93, 94, 103, 110, 113, 146
OSB projesi 5, 12, 30, 48, 55, 56, 57, 58
OSBÜK 92, 95, 96, 97, 98, 151
öğrenim 83
OSEP 101, 102, 151
OSİAD 139, 151
Osmangazi 100

OSTİM 59, 92, 98, 102, 142, 151
otomotiv 36
ÖİK 16, 151
ÖSDP 39, 40
özel EB 35
Özel Güvenlik Kanunu 100
Özelleştirme Sosyal Destek Projesi 39, 40
Özel sektör 11, 18, 29

P

Pamukkale 39
parsel 3, 56, 58, 59, 60, 69, 122, 127, 130, 133, 134,
136, 139, 148, 149
pasaj 29
patent 82, 89
Payas 98, 128
pazara yakınlık 19
pazarlama 23
Pendik 40
petrol 81
plak 81
plastik 81, 135
Polatlı 60, 130, 136
politika 5, 10, 11, 12, 13, 22, 29, 48, 61, 108

R

radio aletleri imalatı 81
rekabet 5, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24,
36, 38, 75, 82, 85, 89, 99, 109, 113, 114
römork 81
ruhsat 29, 37, 94, 103

S, Ş

saat imalatı 81
Sabancı 39, 98, 123, 125, 134, 141, 143
Sağlık 94
saha araştırması 80, 118

Sakarya 60, 98, 129, 131, 132, 135, 138
Samsun 40, 92, 98, 123, 125, 132, 133
sanayi 3, 4, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 22, 25, 28, 29, 30, 31,
32, 43, 44, 46, 47, 48, 54, 57, 59, 60, 61, 76, 80,
81, 84, 92, 96, 97, 98, 100, 101, 108, 109, 112,
117, 122, 123, 124, 127, 130, 133, 134, 136, 138,
139, 146, 148, 150, 151
sanayi bölgesi 17, 61, 100, 150, 151
Sanayi Devrimi 10
sanayi işletmeleri 10, 100
sanayileşme 5, 10, 11, 12, 28, 61, 97, 108, 114
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı. bkz. STB
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği 44
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarafından Yapılan
OSB'ler 3. ayrıca bkz STB Tarafından Yapılan
OSB'ler
sanayiye dayalı büyüme 10
SB 3, 28, 37
Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma 16, 31, 48, 51, 117
Selçuk 39
Sermaye 82, 116, 149
Sertifika 86, 149
SGK 151
sınai 16, 37, 46, 108
Silikon Vadisi 16
Sincan 92, 95, 96, 99, 101, 113, 134
Sosyal Sigortalar Kanununun 67
sosyal tesisler 29, 30
Sosyal ve Kültürel Çevre 20
SSK 35, 100
STB 13, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 42, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 66, 67, 69, 70, 71, 92,
93, 94, 99, 103, 110, 111, 114, 148, 151
STB Tarafından Yapılan OSB'ler. See also
herein Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Tarafından
Yapılan OSB'ler
su 12, 17, 18, 19, 29, 30, 42, 45, 62, 67, 68, 95
Süleyman Demirel 39, 98, 124
Sürdürülebilir Kalkınma ve OSB'ler 3, 61
Şanlıurfa 72, 122, 129, 132, 133, 135, 138, 139, 140

T

tarım 10, 30, 67, 104
tarıma dayalı ihtisas 45, 61, 151
Tarıma Dayalı OSB 59, 60, 61
Tarsus 39, 40, 98, 123, 126
taşeron işletmeler 16
taşımacılık 18
taşınma 5, 110, 146
TDİOSB 61, 151
tedarikçi 114
TEKMER 3, 28, 38, 39, 84, 148, 151
teknoloji 10, 17, 22, 23, 24, 28, 31, 36, 37, 38, 84, 89,
101, 109, 112, 114
teknoloji geliştirme bölgesi 3, 17, 151
teknopark 38
tekstil 61, 74, 75, 81, 100, 130
telefon 12, 42, 43
telekomünikasyon 45
televizyon imalatı 81
TESK 45, 92, 110, 151
teşvik mevzuatı 67, 68, 72, 76, 149
teşvik sistemi sorunları 3, 99
Tevsii 72, 122, 123, 128, 129, 130, 134, 135, 139
TGB 3, 28, 36, 38, 84, 112, 151
The Industrial District and the 'New' Italian
Economic Geography 16, 118
The Industrial District as a Proving Ground European
Planning Studies 16, 18, 118
TİM 76, 110, 151
Tıbbi aletler imalatı 81
tıp 36
TOBB 45, 92, 110, 113, 151
toprak kayması 104
Trabzon 88, 93, 122, 126, 135, 140
Trafford Park 16
Tuzla 60, 61, 98, 122, 130, 134
TÜİK 11, 29, 80, 81, 84, 151. See also Türkiye İstatistik
Kurumu

tüketici 19, 99

Türkiye 5, 10, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 28, 29, 30, 33,
34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 48, 50, 53, 55, 56,
75, 80, 81, 82, 84, 89, 92, 102, 108, 109, 110,
113, 114, 116, 117, 148, 151

Türkiye ekonomisi 10, 11

Türkiye İstatistik Kurumu 13, 151. See also TÜİK

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. See TOBB

Türk sanayisi 10

tütün 81

tüzel 30, 31, 35, 50, 67, 95, 114

u, ü

ulaşım 12, 16, 19, 28, 81, 104, 109

uluslararası 5, 10, 11, 18, 22, 23, 24, 25, 37, 38, 76,
85

UNDP 16, 119

Uşak 61, 71, 98, 124, 132, 133, 135

Uydu sanayi bölgeleri 21

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma 31, 46, 49

üniversite 22, 38, 47, 77, 83

Üretim 3, 17, 36, 37, 62, 84, 88, 122, 127, 130, 133,
134, 136, 139, 149

üst yapı 12, 18, 31, 66, 108, 110

v

Van 39, 40, 124

Y

yabancı sermaye 11, 22, 28, 35, 37, 108, 113

yatırım 5, 10, 11, 18, 21, 22, 24, 28, 35, 36, 37, 58,
66, 72, 74, 87, 89, 95, 99, 108, 111

Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar 66

Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Kanunu 13, 35,
66, 71, 76, 77, 99

Yatırım Programı 3, 12, 31, 34, 48, 52, 53, 55, 57,
58, 59, 61, 72, 122, 105, 108, 148, 149

yayım 81

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma 31, 46, 48, 49

yerel kümeler 109. ayrıca bkz. kümelenme

yerel yönetimler 28, 30, 103, 111

yer seçimi 3, 5, 19, 20, 44, 45, 48, 61, 104, 105, 108,
139

Yıldız Teknik Üniversitesi 39

yol 13, 17, 18

Yozgat 40, 71, 98, 124, 132, 138

yönetime ilişkin sorunlar 3, 103

Z

Zonguldak 39, 40, 92, 98, 104, 105, 124, 125, 135,
138

ISBN
978-975-19-4762-8

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı
Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü
Ankara 2010

DPT yayınları bedelsizdir satılamaz.

